

Nerudovi); Slovanský kalendář na přestupný rok 1872 (1871) a na obyčejný rok 1873 (1872); Sokol (1873–82); alm. Souzvuk (1874); Studentské listy (1882); Světozor (1867–82); Svoboda (red. K. Rank, 1864); Svoboda (red. J. Barák, 1867–73); sb. Vánoční album (1882); Vesna kutnohorská (1868). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Mistr Jan Hus (životopis, 1869, s F. Göblem Kopidlanským); Josef Jungmann (životopis, 1873); Novelety (1874; 1882 rozšíř. s tit. Novelety starší i novější); Jan Žižka (životopis, 1875, šifra O. J.); Pomněnka z hor (P b. d., 1882; též obálková vyd. s tit. Pomněnky z hor Krkonošských, skal Abrspašských i Teplických a Průvodce po Krkonoších a skalách Abrspašských i Teplických); Josef Barák (životopis, 1883); Boje v Čechách a na Moravě za války r. 1866 I–3 (kronika, 1883–84, sešitově). ■

LITERATURA: Almanach vydaný za příčinou odhalení pomníku MUDr. O. Jedličkovi (Smiřice 1884, red. V. Ryba). ■ Kchř (J. Kuchař): ref. Novelety, Světozor 1874, s. 308; ● ref. Novelety starší i novější: O. M. (Mokřý), NL 27. 6. 1882; F. Bílý, Osvěta 1882, s. 1 043; F. V. Vykoukal, Květy 1883, 1. pol., s. 119; F. Dlouhý, Lit. listy 1883, s. 7; F. Chalupa, Ruch 1883, s. 191 ●; F. Bačkovský: Čeští spisovatelé a spisovatelky, kteří nejsou ve velikém ani malém Slovníce naučném 5, Studentské listy 1882, s. 171, 195; ● ref. Boje v Čechách...: F. V. Vykoukal, Květy 1883, 1. pol., s. 499; J. Kalousek: Dějiny a zeměpis, Osvěta 1883, s. 1032 ●; ● nekrology: -a (V. Ryba), NL 29. 6. 1883; an., Lumír 1883, s. 336; O. M. (Mokřý), Květy 1883, 2. pol., s. 248; F. Čenský, Osvěta 1883, s. 756; -dr. (C. S. Moudrý), Ruch 1883, s. 319; an. (J. Neruda), Humor. listy 1883 → Podobizny 2 (1952); an., Světozor 1883, s. 354 ●; Bše. (J. Baše): MUDr. O. J., Zábavné listy 1885, s. 576; K. Svoboda: Barákovy dopisy přáteli, Čes. revue 1925.

em

## Břetislav Jedlička Brodský

\* 18. 4. 1873 *Český Brod*

† 12. 8. 1948 *Praha*

Básník a prozaik, beletristicko-publicistický zpodobitel všedních výjevů ze života Prahy a pražského okolí, novinář.

Vl. jm. B. Jedlička. – Vyrůstal v českobrodské učitelské rodině, vzdělání získal v Praze na reál. gymnáziu a učitelském ústavu (mat. 1895). Začal učit na obecných školách: 1895–96 ve Škvorci, Chotýši a ve Vraném, krátce v Popovičkách a Říčanech, poté do 1908 ve Vysočanech (Praha-V.) a do 1913 v Praze II a v Praze III; 1913 přešel na místo odborného učitele a působil na

pražských měšťan. školách až do 1926, kdy se v souvislosti s restriktivním zákonem nechal pensionovat. Mimoto již od 1912 učil na učňovských školách (obuvnické, malířské a lakýrnické, číšnícké) a 1925–37 zastával funkci ředitele dívčí odborné školy kadeřnické. Byl rovněž činný novinářsky, a to jako fejetonista, člen redakce Čs. republiky (1921–24) a Nár. politiky (1924–39), redaktor specializovaných časopisů a místopředseda Jednoty českých novinářů. Významnou součástí jeho veřejné aktivity byla činnost ve Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku; zde působil ve funkci jednatele (od 1905), dále jako redaktor spolkových publikací a knihovny a četnými přednáškami a spisy jako propagátor spolkových zájmů. Z cizích zemí poznal Francii, Španělsko (1937), Německo, Švýcarsko, Itálii, Jugoslávii, Belgii a Holandsko.

Jak se J. B. vyznal ve své básnické prvotině *Kus mládí*, psal, co mu diktoval život; bez větších uměleckých nároků v ní zaznamenal osobní zážitky milostné a rodinné a včlenil sem několik časových improvizací (např. k jubileu Kollárovu, k místní studentské slavnosti atd.). I jeho prózy jsou příležitostnými skicami izolovaných výseků skutečnosti: vedle školních výjevů přinášely dojemné sociální obrázky z prostředí venkova a dělnických Vysočan a podávaly krotce kritické nebo humorné pohledy na svět pražských maloměšťáků (*Perokresby* aj.). Smysl pro realistický detail dodával J. pracím rys dokumentarnosti (zvláště v pozdějších cyklech fejetonních momentek z pražských tramvají a biografů). J. měl však i sklon k didaxi, a proto jeho obrázky vyznívají často nabádavě, leckdy až udivují povzbuzujícím happy endem nebo výstražně drastickým vyústěním příběhu. Mimo prózu a verše napsal libreto k opeře O. Bradáče; věnoval se také publicistické propagaci péče o přírodní prostředí.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Abietula, Břet. Brodský, Frant. Dvorský, K. Tichan, K. Tichý; bjb, B. J. B., Bř. J. B., Bř. J. Br., -dl-. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (1903); Čas (1908); Českosl. republika (1921–24); Čes. svět (1915–18); Kopřivy; Krása našeho domova (od 1904); Lid. noviny (1907); Malý čtenář (1896–1907); Nár. politika (1924–39); Niva (1894); Po práci (1932–35); Průvodce české zahradnicko-ovocnické výstavy (1906, Význam české ženy při práci okrašlovací, i sep.); Zábavné listy (1891–92). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Kus mládí (BB 1897); Obžinky (libreto k opeře O. Bradáče, 1898, prem. 1904); Perokresby

(PP 1898); Cestou necestou (PP 1904); Kroky a stopy (PP b. d., 1920); Momentky z pražské elektriky (FF 1923); Momentky z biografu (FF 1924). – *Ostatní práce*: 1904–1914. Deset roků Svazu českých spolků pro okrašlování a ochranu domoviny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (1916, s J. U. Jarníkem a J. Wiesnerem); Univ. prof. dr. T. G. Masaryk (1919). ■ *RE-DIGOVAL časopisy*: Krása našeho domova (1908–09, s J. Emlerem), Po práci (1932–35); *kalendar*: Kratochvilný povídkář (1946); *sborníky*: Průvodce české zahradnicko-ovocnické výstavy (1906), Stromové a květinové slavnosti (1908), Průvodce 2. české zahradnicko-ovocnické výstavy (1910), Péče o stromy, hlavně o zalesňování (1911), Upomínka na otevření Čechovy zahrady v Praze VII, Na Maninách (1911), Stromy svobody (1919), V Praze před šedesáti lety (šibřinkový list pražského Sokola, 1922); *knižnici*: Knihovna Svazu českých spolků okrašlovacích (1909–19). ■

LITERATURA: ● ref. Kus mládí: J. Karásek, Lit. listy 1897, s. 38; Kj. (F. V. Krejčí), Rozhledy 6, 1896/97, s. 73; -a-, Světozor 1897, s. 371 ●; V. (F. V. Vykoukal): ref. Perokresby, Světozor 1898, s. 346; ● ref. Cestou necestou: J. R. (Rowalski), Lumír 32, 1903/04, s. 252; E. Sokol (K. Elgart), Rozhledy 14, 1903/04, s. 501; V. Zanáška, Srdece 3, 1903/04, s. 85 ●; ● k padesátinám: -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 10, 1922/23, s. 419; an., Zvon 23, 1922/23, s. 448 ●.

et

## Ludvík Jehl

\* 25. 1. 1910 Plzeň

Básník elegické poezie, publicista orientovaný na širší oblast kultury, divadelní a literární referent, překladatel z němčiny.

Původem z rodiny soustružníka a mistra plzeňské Škodovky (rodina byla české národnosti, avšak po dědovi, valčíři, působícím v Německu, a po otci měl J. zprvu bavorskou stát. příslušnost, od 1920 již čs.). V Plzni navštěvoval nejprve německou (3 třídy), pak českou obecnou školu, dále reálku a od tercie reálné gymnázium; 1927–28 byl na léčení plicní choroby v Novém Smokovci, maturitu složil 1929. Vysokoškolské studium absolvoval v Praze, 1929–31 tři semestry právnické fakulty, 1931–33 Svobodnou školu politických nauk a 1932–37 filoz. fakultu (obor čeština-němčina, učitelé M. Hýsek, A. Pražák, O. Fischer, J. Janko, Z. Nejedlý); 1937 předložil doktorskou disertační práci (*Teorie fejetonu, zvláště u J. Nerudy*, oponenti

A. Pražák, J. Horák), avšak z pracovních důvodů (zahraniční zpravodaj) již nesložil rigorózní zkoušky. 1933–35 byl zaměstnán jako vědecký asistent Svobodné školy politických nauk, od února 1935 jako redaktor orgánu min. zahraničí Prager Presse, od února 1938 byl v Berlíně dopisovatelem téhož listu (do zastavení koncem 1938, původně vyslán jako zpravodajský důstojník), dále Lid. novin (do 1940) a ČTK (do konce války); po návratu v srpnu 1945 pracoval v pražské redakci ČTK. 1952–70 byl úředníkem, posléze vedoucím dokumentace a propagace Závodů průmyslové automatizace v Praze; 1970 byl penzionován, od 1973 ještě působil jako odborný překladatel při školení čs. techniků a programátorů v NDR (podnik Robotron v Lipsku). Ve 30. letech spolupracoval J. s kulturními časopisy a rubrikami deníků, účastnil se také kulturního života Plzeňska (člen skupiny Dnešní dílo); přátelsky se stýkal s J. Koptou a F. Halasem. Jeho první ženou byla překladatelka a lit. historička A. Pospíšilová.

J. básnický debut byl elegií (*Roald Amundsen*) a elegismus převážil i v jeho následujících sbírkách (*Stavby na písku*, *Hlas stínu*). Básně prostoupené nostalgií za ztracenými láskami, verše vzpomínající na zemřelé básníky (Wolker, Chaloupka, L. Blatný) a teskná přírodní lyrika zrcadlily smutky a pochybnosti vyvolané dosavadní životní zkušeností a nadto umocňované vypjatým tragismem mládí i silnými literárními dojmy (vztah k F. Halasovi). Záhy přestal J. poezii psát a plně se uplatňoval v publicistice. Jako zpravodaj, fejetonista i esejista komentoval různé kulturní události, sledoval domácí i cizí beletrii a divadlo, ohlasy české tvorby v cizině i novinky odborné literatury (z oboru lit. historie, též novinářství a sociologie). Zvláštní zájem věnoval problematice kulturního regionalismu jednak v referátech, jednak v esejích o umělcích rodného kraje (o malíři F. Michlovi a o plzeňském působení M. Alše). Překladatelsky spolupůsobil při uvedení Oldenovy protifašistické knihy o Hitlerovi, drobné překlady z poezie publikoval časopisecky.

ŠIFRY: jel., Jel., L. J. ■ *PŘÍSPĚVKY in*: Cesta (1929); Časopis Svobodné školy politických nauk v Praze (1935); Čes. deník (Plzeň, od 1929); Čin (1931–36); Dělnická osvěta (1934); sb. E. Lešehradovi k 15. listopadu 1937 (1937); Lid. noviny (1932–43); Náměstí (Cheb, 1930); Nár. osvobození (1932–36, 1945–48); Nová doba (Plzeň, od 1929); Polední list; Politika a věda. Sborník k 10. výr. založení Svobodné školy

politických nauk (1938); Prager Presse (1935–38); Právo lidu (1932, 1936); Ranní noviny (1933); Rozhledy (1932–37); Středisko (1931–32); Studentský časopis (1929); Svět motorů; Svět práce; Svobodné noviny (1945–48); Tisk a politika, pokr. Tisk a novináři (1936–38); Týden (Plzeň, od 1929). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Roald Amundsen (B 1929); Stavby na písku (BB 1930); Hlas stínu (BB 1933). – *Překlad*: R. Olden: Hitler (1936, s jinými). – *Ostatní práce*: M. Aleš v Plzni (1932); F. Michl (b. d., 1932). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: V. Dyk: Literatura a společnost (1934). ■

LITERATURA: ● ref. Roald Amundsen: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 30, 1929/30, s. 658; K. Prach, Náměstí 1, 1930/31, s. 38 ●; ● ref. Stavby na písku: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 31, 1930/31, s. 587; V. Palivec, Náměstí 1, 1930/31, s. 54; J. B. Č. (Čapek), Čin 4, 1932/33, s. 158 ●; ● ref. Hlas stínu: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 60, 1933/34, s. 540; A. Černík, Čin 1934, s. 420; AMP. (A. M. Piša), PL 22. 2. 1934 ●.

et

## Pavel Jehlička

\* 25. 10. 1826 Benešov

† 16. 9. 1883 Plzeň

Básník, též autor povídek a poučných spisů pro mládež a přírodovědných učebnic.

Po základní škole v rodišti studoval J. v Praze na Akad. gymnáziu, po maturitě zapisoval 1847–49 filozofii, 1849–51 navštěvoval přírodovědné přednášky a zároveň pracoval jako auskultant (zaměstnanec školské správy). 1851–52 byl suplemtem na gymnáziích v Jindř. Hradci a v Hradci Král., od 1853 v Chebu, kde se stal 1856 po zkouškách z matematiky a fyziky profesorem. 1863 se vrátil do Prahy na Akad. gymnázium, 1870 byl jmenován školním inspektorem pro Poděbradsko, 1872–75 působil v téže funkci na okrese Příbram a 1875 na Plzeňsku a Přešticku. Patřil ke spolupracovníkům Riegrova slovníku, přispíval do Sokolových školních čítanek a byl členem literárního odboru Umělecké besedy.

Pro dospělé čtenáře napsal J. knihu veršů *Upomínky na Šumavu* a umělecky nenáročnou skladbu *Ohlasy libické*, ličící osudy Slavníkovců, zejména život pražského biskupa Vojtěcha. Po jazykové stránce silně archaicky zabarvená epická báseň je prostoupena lyrickými pasážemi, vznosný výpravný verš v ní střídá písňová forma a v závěru se objevují i antická metra. Mládeži věnoval J. historickou povídku z doby zrušení nevolnictví *V knihách byla jejich spása*

a povídku ze současnosti *Vánoce ve Lhotě Zálabské*, v níž se po dlouhých letech navrácí k rodině bratr ztracený v napoleonských válkách. Vedle vlastního skromného děje obsahují i poučení: v první o svízelném životě nevolníků a jejich vztahu k vrchnosti, v druhé o hornictví a dalekých zemích. Mládeži byly určeny i poučné spisy o objevování námořních cest, o etnických a přírodních rysech vzdálených zemí (*Obrazy z krajín vzdálených*), čtení o císaři Františku Josefovi I., průvodní texty k obrázkům z domova (*Obrázky z Čech a Moravy*) i novodobá obměna Komenského knihy *Orbis pictus*, přinášející v próze i ve verších poznatky o přírodě, lidských činnostech, architektonických památkách, o historii Čech i Moravy, o Evropě, starém Řecku a Palestině (*Svět v obrázcích*). Obdobný záměr sledoval J. i v několika savzkovém souboru textů k obrázkům *Světlozor pro školu a dům*, zabývajícím se především přírodními vědami. J. je také autorem, spoluautorem i překladatelem několika školních učebnic z této oblasti.

PRÍSPĚVKY in: Krok (1864); Škola a život; Štěpniče. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Vánoce ve Lhotě Zálabské (P pro ml., b. d., 1865); Obrázky z Čech a Moravy (PP pro ml., průvodní texty k obrázkům, 1865); Svět v obrázcích (PP, BB pro ml., průvodní texty k obrázkům, b. d., 1865); V knihách byla jejich spása (P pro ml., b. d., 1867); Upomínky na Šumavu (BB 1873, výt. nezjišť.); Ohlasy libické (B 1874); Obrazy z krajín vzdálených 1, 2 (PP pro ml., 1875, 1878); Čtení o Jeho Veličenství našem Císaři Pánu Františku Josefu I. (P pro ml., 1880). – *Překlady*: A. Pokorného názorný přírodopis všech tří říší (1868); Přírodopis pro školy obecné a měšťanské od A. Pokorného (1875). – *Ostatní*: Nauka o nerostech (1863); Krátký přírodopis rostlin (b. d., 1863); Stručný přírodopis všech tří říší (1866); Světlozor pro školu a dům 1–8 (1870–75); dále autorství i spoluautorství několika přírodovědných učebnic. ■

LITERATURA: F. Zákrejs: ref. Ohlasy libické, Osvěta 1874, s. 792; ● nekrology: F. Čenský, Osvěta 1883, s. 1123; an., Světlozor 1883, s. 464 ●; F. D. Zenkl in Spisovatelé kraje tábořského (1902).

zp

## Bohdan Jelínek

\* 21. 6. 1851 Choltice u Heřmanova Městce

† 19. 5. 1874 Choltice

Předčasně zemřelý básník a prozaik lumírovské generace, autor romanticky zabarvených reflexivních, so-

ciálních a zejména milostných veršů, často spojených prostřednictvím vzpomínky s vlastním citovým životem; tematika nešťastných lásek proniká i do jeho povídkových črt.

Otec byl komorníkem na thunovském panství. J. studoval gymnázium v Hradci Král.; jeho spolužáky, s nimiž navázal trvalé přátelství, byli v nižších třídách J. Baše a v septimě (kterou J. – podobně jako 6. tř. – opakoval) A. Jirásek. Po neúspěšné maturitě se J. 1871 zapsal na lékařskou fakultu v Praze jako mimořádný posluchač; jeho dalšími přáteli se stali J. Vrchlický, G. Dörfel, J. Thomayer a malíři M. Aleš a E. K. Liška. Pro onemocnění plicní chorobou J. studii zanechal a stal se poštovním úředníkem, na jaře 1873 se odešel léčit k rodičům; do Prahy se ještě vrátil v listopadu 1873, ale v březnu 1874 se odebral do Choltic znovu a tam také po dvou měsících zemřel.

J. literární aktivita, která trvala jen pět let a zůstala u prvních rozběhů (většina jeho prací je jen torzovitá), zřetelně prozrazovala výrazný talent i poměrně široký rozsah tvůrčího zaměření. V J. díle se objevuje lyrika intimní a náladová, reflexivní i náběhy k lyrice vlastenecké a sociální, právě tak jako k veršům humorně rozmarňným a k ironické grotesce. Pokoušel se o větší výpravné básně se sociálním obsahem i o drobnou epiku baladickou, o povídkovou prózu a ojediněle i o překlady, zejména oblíbeného H. Heina, jenž zvláště Knihou písní ovlivnil jeho tvorbu. Jádrem J. lyrického díla tvoří intimní lyrika. Vedle reminiscencí na dětství a venkovský život (cyklus *Dědkovi*) v ní převládají milostné verše, vyznačující se zpěvností, sugestivní básnickou obrazností a značným tematickým rozpětím. S postupem od čirých milostných vyznání provázených tlumenou smyslností ke vzpomínce na chvíli milostného štěstí proniká do této intimní lyriky moment reflexe, spojující tklivost vzpomínky s motivy rezignace, obrazy přírodního dění s evokací rozervaneckých nálad a s předtuchou smrti (*Sněhová růže*). Hoře z milostného zklamání provází bohémská stylizace plná výsměšné ironie, obracející se proti snům a životním ideálům a sarkasticky glosující i vlastní bohémská gesta. Projevy rozervanosti dosahují zde značné básnické intenzity a vrcholí útočnou ironií v groteskní básnické vizi rozhovoru s mrtvou bábou v nedokončené básni *Při konvici*. V J. reflexivní lyrice (zejm.

v cyklu básní *Na hrobích*) se výrazně odrážejí prvky romantické máchovské inspirace. Melodičnost a sklonem k monotónii předjímají tyto verše (z tvorby lumírovské generace nejzřetelněji) poezii Hlaváčkovu, zatímco J. sarkasticky útočné projevy bohémského gesta poukazují k tvorbě časově ještě mladší, zvláště ke Gellnerovi. J. epika, hlavně drobné baladické příběhy, se vyznačuje zpěvností, hutností a básnickou zkratkou. Časté výjevy ze života cikánů připomínají obdobnou motiviku májovců, místo oslavy volnosti se tu však setkáváme spíše s milostnou a ojediněle i sociální tragikou. Záliba v cizokrajných látkách a romantičnost pojetí v obsáhlejších básních zapadají naproti tomu do stylu rodící se lumírovské poezie, kdežto lyrickoepická sociální skladba *Vystěhovalci* připomíná zvláště svou veršovou výstavbou erbenovskou baladiku. Lyrické prvky prostupují i J. prozaické dílo, jež tvoří konvenční, silně romanticky zabarvené a emočně vyhocené vesnické povídky, dětská pohádka a zejména dva slibné rozběhy k dějově omezené společenské novele z městského prostředí, sledující tragické následky nešťastných lásek (*Z ledu*, *O dublinském*).

**PŘÍSPĚVKY** in: Čes. student (1869); Květy (1870–72); Lumír (1873); Obrazy života (1872–74); Paleček (1873–74); Praha (1870, 1872); alm. Ruch (1873); Světozor (1872–74); – posmrtně: Kytice (1947); Lid. noviny (1937); Nové Čechy (1922); Práce (1948); Právo lidu (1948); Svob. noviny (1948); Topičův sborník (1925–26); Zvon (1911–12, 1929–30). ■ **KNÍŽNĚ** (posmrtně). *Beletrie*: Spisy B. J. veršem i prózou (1880, ed. J. Vrchlický); Milostné písně (b. d., 1921, ed. K. Hovorka); Na hrobích (BB 1930, ed. F. Páta); Sněhová růže (BB 1948, ed. K. Cvejn). – *Výbory*: Básně (1926, přetisk z edice J. Vrchlického); Věnc písní (1948, ed. R. F. Šimek). – *Souborné vydání*: Dílo B. J. (Čs. spisovatel, 1949, ed. K. Cvejn). ■ **KORESPONDENCE**: G. Čáp: Z dopisů B. Jelínka J. Vrchlickému (z 1873–74), Lit. listy (E. Lešehrad) 1, 1923/24, též in K. Hovorka: Jirásek, Vrchlický, Jelínek (rozšíř. o 1 dopis z 1873; 1933); v úplnosti in Dílo B. J. (rozšíř. o 1 dopis A. Šolcové b. d., a 1 dopis otci b. d.; 1949, ed. K. Cvejn). ■

**LITERATURA**: K. Hovorka: Jirásek, Vrchlický, Jelínek (1933). ■ ● nekrology: an. (J. Thomayer), Lumír 1874, s. 299; an., Světozor 1874, s. 260; an., NL 21. 5. 1874 ●; J. Vrchlický in Spisy B. J. veršem i prózou (1880); ● ref. Spisy B. J. veršem i prózou: B. Čermák, Čes. věla 5, 1880, s. 71; –k. (J. V. Sládek), Lumír 1880, s. 63; K., NL 19. 3. 1880; an., Koleda 1880, s. 143; S., Květy 1880, s. 379; F. Schulz, Osvěta 1880, s. 786; an., Ruch 1880, s. 166 ●; J. V. Sládek:



Deset let literární práce, Lumír 1883; A. Jirásek: Upomínka, Světozor 1886; J. Vrchlický in Černá hodinka (1892); A. Novák: B. J., Lumír 28, 1899/1900, s. 167; V. Dyk: O mrtvém básníku, Lumír 38, 1909/10, s. 38; A. Jirásek in Z mých pamětí 1 (1911); K. Hovorka in B. J.: Milostné písně (b. d., 1921); ● ref. Milostné písně: –pa– (F. S. Procházka), Zvon 22, 1921/22, s. 191; J. Hora, RP 18. 9. 1921 ●; K. Hovorka: B. J., Tribuna 20. 6. 1926 + Z dějů literárního přátelství, Tribuna 8. 9. 1926 + Básník a pedagog, Rozhledy po literatuře a umění 1934, s. 77; O. Zich in O typech básnických (1937, s. 80); M. Hýsek in Ztrhané struny zvuk (1940); K. Bednář: Nad verši B. J., KM 1940; K. Cvejn: Nad pozůstalostí básníka B. J., Kytice 1947 + in B. J.: Sněhová růže (1948); ● ref. Sněhová růže: A. M. Piša: Básníkův návrat, Kult. politika 3, 1947/48, č. 39; J. Janů: Nový lyrický klasik, Svob. noviny 17. 4. 1948; bs (B. Slavík), LD 30. 6. 1948; Z. Hendrych, KM 1948, s. 279; M. Sedloň: Splněný dluh, Lid. kultura 1948, č. 16 ●; K. Cvejn in Dilo B. J. (1949); F. Hampl in Z bouřného času (1955, znovu 1966); K. Cvejn: 100. výročí B. J., Lit. měsíčník 1974, č. 8; (hey) (J. Heyduk): Předchůdce Wolkrův, LD 17. 5. 1974.

zp

## Edvard Jelínek

\* 6. 6. 1855 *Praha*

† 15. 3. 1897 *Praha*

Publicista, prozaik, organizátor slovanských, hlavně česko-polských styků.

Studoval do 1872 na reálce v Praze, pak nastoupil místo u pražského magistrátu, kde se 1880 stal oficiálem, později adjunktem statistického odboru. Zároveň se věnoval žurnalistické, kulturněorganizační a literární činnosti, jejímž cílem bylo rozvíjení slovanské vzájemnosti, zvláště česko-polských vztahů. Cestoval po slovanských zemích (Rusko, Bulharsko, Lužice, Charvátsko, Slovinsko), od 1876 často navštěvoval různé kraje Polska (1881 doprovázel z Polska do vlasti ostatky básníka B. Jablonského) a Litvu, byl i ve Francii a Itálii. Stýkal se s předními představiteli polské inteligence a stal se jedním z nejlepších znalců polských záležitostí u nás. – Byl členem četných domácích i zahraničních polonofilských společností, pro něž uspořádal řadu přednášek, psal do polských a jihoslovanských časopisů o problematice Slovanů, přispíval i do časopisů ve Vídni a v Paříži. Patřil k zakládajícím členům literárního a řečnického

spolku Slavia, pracoval ve výborech literárního odboru Umělecké besedy i Máje. Sbližování slovanských národů na základě soustavného vzájemného poznávání sloužil J. především jako zakladatel (1881) a redaktor odborné fundovaného a všechny oblasti společenských věd pokrývajícího měsíčníku Slovanský sborník. Vyhledával a vedl spolupracovníky doma a získával i významné cizí přispěvatele. Z J. vlastních početných příspěvků vynikají mj. *Slovanské kapitoly* o aktuálních problémech slovanské vzájemnosti. Věnoval v nich mimořádnou pozornost Polsku, stejně jako ve fejetonistických cyklech, statích a úvahách v novinách a časopisech mimo Slovanský sborník. Snažil se českému čtenáři přibližovat polský život a dějiny a obdobně působil pro poznání české kultury v Polsku (*Obrazy z nynější Polsky*, Nár. listy 1880, *Polské črty*, Čes. noviny 1881 aj.; *Listy z Czech*, Kłosy 1877, *Listy o towarzystwie czeskim*, Czas 1890–91, aj.).

J. rozsáhlá beletristická tvorba je tematicky i tvarově spjata s pracemi publicistickými, s nimiž někdy splývá. Ve vzpomínkových causeriích, obrázcích a novelistických črtách si J. vytvořil osobitou žánrovou variaci povídky, jakousi dobovou literaturu faktu. Hlavním jejím rysem je důvěrný vztah k předmětu a citová účast vyprávěče, spojení jeho osobního pohledu a zážitku s příběhem ze života, s portrétem, s historickou či cestopisnou kresbou. Také zde převládá polská tematika, ovlivněná snahou zachytit specifčnost polského prostředí: kraj, pohostinnost šlechtických samot, politické ovzduší, družnost rodinného i společenského života, národní uvědomění a hrdość vzdělanců, zajímavé lidské i sociální typy. Subjektivní zaujetí J. próz (které se mnohde neuvarovalo konvenčně romantických prvků a sentimentálního příděchu) chtělo probouzet porozumění pro polskou současnost i historické tradice. J. čerpal i z korespondence, zápisků a memoárů, na jejichž základě dokázal často vytvořit živé podobizny osobností (A. Mickiewicz, A. E. Odyniec, J. B. Zaleski, Z. Krasiński aj.) a vyličit pohnuté lidské osudy z minulých dob. Se zvláštní úctou a obdivem kreslil tragické postavy žen, které se zapsaly do polských dějin a kultury; vyzdvihoval ideje národní rovnosti a svobody i obětavé polské vlastenectví. Všemi těmito pracemi se J. připravoval k velkému dílu o úpadku a znovuzrození Polska. (Podle svědectví A. Černého měl pro tisk přichystány i soubory Slovan-

ské projíždky, Panské sediby, Staré obrázky). – Z J. literárněhistorických prací je nejvýznamnější studie o J. I. Kraszewském, připojena k českému vydání spisovatelových děl (1883). J. také sestavoval bibliografické přehledy českých prací o slovanských literaturách pro carskou bibliotéku v Petrohradě, pro Srbské učené družstvo v Bělehradě a pro Akademii věd v Krakově. Zanechal i rozsáhlou korespondenci (přes 8000 listů, nevydáno) s vynikajícími osobnostmi slovanského, zejm. polského světa (těsně před druhou svět. válkou byla zapůjčena do Lvova a během války se ztratila). – Málo úspěšné byly J. divadelní hry stejně jako jeho román a povídky ze soudobého českého života (*Benátské zrcadlo*, *Pro společnost*). Do polštiny J. přeložil Tylova Jana Husa a Magelonu J. J. Kolára.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. G. Popov, E. J. Pravda, E. J. Pražský, E. Pravda; E. J., J. P., -k, Prav. ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda (Olomouc, Brno); Beseda učitelská (1881); Besedy lidu; ČČM (1878–90); Čes. noviny (1881); Čes. lid (1893); Domáci hospodyně (1886–89); Hlas národa (1886–90); Jiřienka (Polička, 1888); Koleda (Olomouc, 1877–79); Květy (1879–97); Lumír (1877–97); Malý čtenář (1897); alm. Na pomezí (1885); Nár. listy (1879–82); alm. Nitra (Bratislava, 1876–77); sb. O bidě lidské (1890); Obrazy života (1873); Osvěta (1878–79); Podřípan (Roudnice, 1879); Pokrok (1877–86); Politik (1886); Ruch (1879–88); Slovanský sborník (1881–87); Světozor (1875–97); Urbánkův Věstník bibliografický (1880–81); Vesna (Brno, 1889); Věstník ČAVU; Zlatá Praha (1884–97). – Mimoto zahraniční časopisy – polské: *Bluszcz* (Varšava, od 1880); *Czas* (Krakov, 1890–91); *Dziennik poznański* (od 1875); *Kłosy* (Varšava, od 1877); *Kurier Warszawski*; *Lech* (Poznaň); *Przegląd polski* (Krakov); *Przegląd poznański* (1894–96); *Przegląd tygodniowy* (Varšava, 1878–92); *Ruch literacki* (Lvov, od 1877); *Świat* (Krakov, od 1888); *Tygodnik ilustrowany* (Varšava, od 1880); *Tygodnik wielkopolski* (Poznaň, 1873–74); *Wisla* (Varšava, od 1890); ruské: *Iskusstvo*; *Kraj* (Petrohrad, od 1892); *Slavjanskij mir* (Petrohrad, od 1878); jihoslovanské: *Agramer Zeitung* (Záhřeb, 1876); *Glasnik* (Bělehrad); *Srpska Zora* (Videň, 1878–80); *Vienac* (Záhřeb); ostatní: *Messenger de Vienne*; *Revue universelle internationale* (Paříž). ■ KNÍŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Domáci přítel (D 1879, fiktivní překlad díla neexistujícího A. G. Popova); Vzpomínka na B. Jablonského poslední návrat do vlasti (1881); Historické humoresky (b. d., 1884, pseud. E. J. Pražský); Polské paní a dívky (PP 1884); Črty kozácké (PP 1885); Črty litevské (PP 1886); Ukrajinské dумы (PP 1888); Dámy starších salónů polských (PP 1888); Slovanské návštěvy (vzpomínky, 1889); Slovanské črty ze života společenského, literárního a uměleckého

(PP 1889); Črty varšavské (PP 1890); Korouhevnik (D 1890); *Jasem i stínem* 1, 2 (PP 1891, 1894); Z posledního polského hnutí (PP 1892); Motýlek z norské pohádky (R b. d., 1893); *Zakopane v polských Tatrách* (cestopis, 1893); Zapomenutý kout slovanský (cestopis, 1894); *Honorata z Wiśniowských Zapová* (biografie, 1894); *Obrazki czeskie z czasów odrodzenia* (PP 1895); *Nahodilosti. Křídové rysy* (PP 1895); *Pro společnost* (PP 1895); *Pohledy do Litvy* (PP 1895); – posmrtně: *Benátské zrcadlo* (R 1900); *Vzpomínky* (1904, ed. A. Černý). – *Překlady*: P. Wilkońska: *Svatý obrázek* (b. d., 1875); A. N. Ostrovskij: *Úpis na ženění* (1877). – *Ostatní práce*: *Idea Slowiańska w Czechach* (Krakov, 1881); *Pro shodu česko-polskou* (1887); *Ke sporu rusko-polskému* (polemiky, 1881); *Listy o towarzystwie czeskim* (1891); *Listy o wystawie czeskiej* (1891); *Věci polské* (1893); *Listy o rzeczech morawskich psanych przez Czecha* (Krakov, 1884). ■ SCÉNICKY. *Hra*: *Soirée pana Záhorského* (1894, podle románu Motýlek z norské pohádky, pseud. E. J. Pražský). ■ REDIGOVANÉ *časopisy*: *Slovanský sborník* statí z oboru národopisu, kulturní historie a dějin literárního i společenského života (1881–87); *edici*: *Polská bibliotéka* (1885, 1 sv.). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: D. A. Špachta: *Mluvnice polská* (4. vyd., 1882, se slovníkem a novou čítankou); A. Fredro: *Pan Geldhab* (1885, polský text v Polské bibliotéce); *Korespondencyja pana Adama Junosza Rósciszewskiego z Wacławem Hanką 1829–44* (Poznaň 1894); *Listy Wojciecha Cybulskiego do Wacława Hanki 1844–47* (Poznaň 1894); *Dwa listy Tytusa Działyńskiego do Wacława Hanki* (Krakov 1894). ■

BIBLIOGRAFIE: an.: *Bibliografie statí a listů*, které mimo češtinu napsal E. J. (nedokonč.), *Lit. listy* 1889. ■ LITERATURA: A. Černý: *Za E. Jelínkem* (1897; t. r. též v čas. *Světozor*). ■ ● ref. Historické humoresky: Č., *Lit. listy* 1884, s. 162; F. Bílý, *Osvěta* 1885, s. 283 ●, ● ref. Črty kozácké: A. F. Tichý (F. Dlouhý), *Lit. listy* 1885, s. 149; B. Čermák, *NL* 13. 3. 1885; an., *Zlatá Praha* 1885, s. 214; an., *Lumír* 1885, s. 239; F. Bílý, *Osvěta* 1886, s. 84 ●, ● ref. Črty litevské: as., *Hlas národa* 9. 5. 1886; A. F. Tichý (F. Dlouhý), *Lit. listy* 1886, s. 262; K. (F. Kvapil), *Ruch* 1886, s. 271; F. V. Vykoukal, *Světozor* 1886, s. 524, též *Rozhledy literární* 1, 1886/87, s. 45 a *Osvěta* 1887, s. 189 ●; an.: E. J., *Zlatá Praha* 1886, s. 426: ● ref. Ukrajinské dумы: A. F. Tichý (F. Dlouhý), *Lit. listy* 1888, s. 168; F. V. Vykoukal, *Světozor* 1888, s. 288, též *Osvěta* 1888, s. 384 a *Hlas národa* 8. 4. 1888 ●; an. (J. Neruda): E. J., *Humor. listy* 1889 → *Podobizny* 4 (1957); ● ref. Slovanské návštěvy: F. V. Vykoukal, *Světozor* 1889, s. 84 a *Hlas národa* 2. 4. 1889; K. Kořínek, *Lit. listy* 1889, s. 72, 87; T. Nováková, *Domáci hospodyně* 1889, s. 170; L. Šolc, *Hlídká lit.* 1889, s. 152 ●, ● ref. Črty varšavské: š. (J. Kuffner), *NL* 20. 12. 1889; F. V. V. (Vykoukal), *Hlas národa* 20. 3. 1890; F. S. (Schulz), *Zlatá Praha* 1890, s. 84 ●; F. V. V. (Vykoukal): E. J., *Světozor* 1891, s. 262; ● ref. *Jasem i stínem* 1,2 : F. V. Vykoukal, *Světozor* 1891, s. 192;

J. Klenek, Hlídka lit. 1891, s. 197; –zka (A. Procházka), Lit. listy 1894, s. 359; jv (J. Vodák), Lit. listy 1895, s. 296 ●; ● ref. Motýlek z norské pohádky: –ej– (F. V. Krejčí), Rozhledy 1893, s. 278; FVV (F. V. Vykoukal), Světozor 1893, s. 323; jv (J. Vodák), Lit. listy 1895, s. 296 ●; ● ref. Soirée pana Záhorského: A. Schulzová, Zlatá Praha 1894, s. 299; F., Světozor 1894, s. 288; J. Flekáček, Vlast 10, 1893/94, s. 930 ●; jv (J. Vodák): ref. Nahodilosti, Rozhledy 5, 1895/96, s. 458; ● ref. Pro společnost: jv (J. Vodák), Lit. listy 1896, s. 256; J. Karásek, Niva 1896, s. 125 ●; ● nekrology: an., Lit. listy 1897, s. 192; an., Rozhledy 6, 1896/97, s. 609; an., Zlatá Praha 1897, s. 226; an., Květy 1897, s. 538; an., Lumír 1897, s. 216; an., Niva 1897, s. 195 ●; A. Č. (Černý): Poláci o E. J., Světozor 1897, s. 444; A. Novák: ref. Benátské zrcadlo, Obzor lit. a umělecký 1901, s. 73; ● ref. Vzpomínky: V. Č. (Červinka), Zlatá Praha 21, 1903/04, s. 381; O. Josek, Osvěta 1904, s. 648; J. r., Přehled 2, 1903/04, s. 562 ●; B. Prusík: Za E. J., Hlas národa 1904, č. 305; Slovanský přehled 1935 (číslo věnované E. J.); A. F. (Frinta): K 50. výročí smrti E. J., Slovanský přehled 1947; J. Karník: Památce E. J., LD 15. 3. 1947; B. Křemenák: Neznámá korespondence E. J. s dr. H. Zatheym, Slovesná věda 2, 1948/49; J. Šliziński: Bohemica v bibliotéce J. I. Kraszewskiego, Slavia 1954; V. Dvořáčková: Dva průkopníci česko-polského přátelství, Slovanský přehled 1956; B. Jaroszewicz-Kleindienst: Działalność E. J. na lamach Przeglądu tygodniowego w latach 1878–1892, Slavia occidentalis 1961; O. Bartoš: Vztah českých polonofilů k Rusku, Bulletin Ústavu rus. jazyka a literatury 1963.

mř, zp

## Hanuš Jelínek

\* 3. 9. 1878 Příbram

† 27. 4. 1944 Praha

Básník, literární, divadelní a výtvarný kritik; překladatel francouzské literatury, propagátor sblížení francouzské a české kultury.

VI. jm. Jan Křtitel J., čas. prvotiny podepisoval Jan O. (Otakar) J. – Předčasně zemřelý otec (1888) byl městským úředníkem v Příbrami. J. navštěvoval v rodišti obecnou školu (od 1883) a 1888–96 gymnázium (spolužáci mj. V. Ertl, L. Suchý, K. Sezima, K. Toman, Arn. Dvořák). Od 1896 studoval na filoz. fakultě v Praze němčinu a češtinu, kterou po jednom semestru vyměnil za francouzštinu (začal se jí učit sám už na gymnáziu). Zimní semestry 1897/98 a 1899/1900 studoval jako stipendista na Sorbonně a Collège de France v Paříži. Ve škol.

roce 1898/99 při studiích učil němčinu, češtinu a francouzštinu na dvoutřídní městské obch. škole v Mělníku, 1900/01 byl suplentem reálky na Žižkově, 1901–18, kdy odešel ze školských služeb, působil jako profesor na Československé obch. akademii v Resslově ul. v Praze-Novém Městě. Státní zkoušky z němčiny a francouzštiny složil 1902, doktorát 1908 (disertace kniha *Melancholikové*). 1900–03 vedl rubriku Lettres tchèques v pařížském čas. Mercure de France. Na sklonku 1909 odjel do Francie, kde měl od ledna 1910 čtyřměsíční přednáškový kurs o české literatuře na pařížské univerzitě (později E. Denise). Od studentských let byl J. iniciativním účastníkem společenského života pražských literárních a uměleckých kruhů (uplatňoval se i jako temperamentní zpěvák, recitátor a tanečník); k jeho nejbližším přátelům patřili J. Kamper, přírodovědec A. Šolc a zejm. V. Dyk (J. mu připsal svou ranou prózu, jeho smrtí byl inspirován k básnické sbírce, jeho dílu věnoval řadu článků, 1931 úvod k výboru Básně, dále smuteční projev a monografickou studii). 1902 byl J. jedním ze zakladatelů literárního spolku mladších autorů Kruh českých spisovatelů a stal se jeho jednatelem; současně byl jednatelem a od 1933 předsedou Literárního odboru Umělecké besedy a funkcionářem Společenského klubu Slavia (od 1904). Pořádal pro ně přednášky, jako překladač a organizátor se podílel na divadelních cyklech Kruhu ve Švandově divadle a v Uranii (1904–07) i na polemické brožuře Národní divadlo a české drama (1904). 1905 se oženil s dcerou A. Jiráskova malířkou Boženou J. (1880–1951), absolventkou Uměleckoprůmyslové školy a žákyní A. Slavičky, později členkou SVU Mánes (pro mládež napsala a ilustrovala knížku Patero pohádek, 1925). 1919 (leden – září) se J. jako člen zahraniční komise Nár. výboru a dopisovatel Nár. listů účastnil mírových jednání ve Francii (své fejetony shrnul v knihu *Pařížské kroniky*); 1920 byl jmenován generálním sekretářem meziministerské plebiscitní komise v Těšíně, na podzim t. r. se stal úředníkem min. zahraničí (do důchodu odešel 1932), 1922–25 byl pověřen řízením ČTK v Paříži. J. styky s cizinou a cesty do zahraničí se po válce rozmnožily působením v řadě mezinárodních organizací (zejm. Penklub a Mezinárodní ústav pro duševní spolupráci, subkomise v Ženevě). 1927 se podrobil vážné krční operaci, při níž mu byly odstraněny hlasivky. Ve 30. letech se věnoval především

překladatelství, v posledních letech života, postižen i oslabením zraku, diktoval své memoáry. Pohřben byl na vyšehradském hřbitově. – J. kulturní aktivita ovlivnila činnost jeho mladšího bratra Františka J. (1883–1940), který po univerzitních studiích němčiny a francouzštiny působil 1907–12 jako operní tenorista (Vinohradské divadlo, pohostinsky Nár. divadlo, krátce opera ve Štrasburku), později jako středoškolský profesor; byl spoluautorem některých prozaických překladů H. J. a z francouzské prózy překládal i samostatně (G. Flaubert, A. France, R. Rolland aj.).

J. debutoval za studentských let sbírkou milostné poezie *Dedyke men ha selana kai pléiades* (Zapadl měsíc i plejády, citát ze Sappfó); na počátku 20. století vydal další básnickou sbírku a drobnou lyrickou prózu založenou na autobiografické osnově a ovlivněnou dekadentní náladovostí. Významová poloha J. tehdejší tvorby souzní s ironizujícím gestem generace z přelomu století: melancholie, smutek, okouzlení ženou, milostná deziluze, apostrofy vášně jsou poznamenány trvalou tendencí hluboké emoce zlehčovat, zakrývat city maskou světáctví a měnit erotiku v galantní hru. Pozdější J. verše byly převážně příležitostné, ať šlo o rozmarnou veršovanou travestii, líčící s heinovskou ironií autorovu těžkou operaci a ztrátu hlasu (*Laryngiada*...), o nění nad ztrátou nejlepšího přítele V. Dyka (*Harrachovské elegie*) nebo o veršovaný vzpomínkový fejeton (*Na Svaté hoře*). Pohotovost básnického výrazu a formální vybroušenost verše, vlastní už prvotině, se staly předpokladem tvorby překladatelské, která brzy přerostla význam J. původní poezie. Ze široké škály J. překladů z francouzské literatury zaujímá vůdčí místo poezie, jejíž tlumočení – navazující na iniciativu Vrchlického – představuje úsilím o stylovou sounadobnost s originálem, a tím i o jeho maximální počestění, nový vývojový stupeň českého překladatelství (s K. Čapkem, V. Dykem a dalšími mladšími autory se J. 1916 podílel na neuskutečněném projektu velké antologie z francouzské poezie pro nakladatelství F. Borový; z přípravných prací vzešla J. antologie Ze současné poezie francouzské). Tematicky objev znamenaly překlady staro-francouzského středověkého (legendy, fabliaux, básnická povídka) a hlavně pololidového básnictví; jsou spíše adaptacemi se silnou účastí překladatelovy tvůrčí individuality a tíhnou k poloze básnického ohlasu. J. překladatelská

aktivita zahrnovala i prózu a hlavně dramatické texty (vedle dobového repertoáru zejm. hry Moliérovy); jeho celoživotní úsilí o sblížení české a francouzské kultury se projevovalo jak mnohostranným šířením francouzského vlivu u nás (překlady provázely studie, medailóny, přehledy, příručky a přednášky), tak seznamováním s českou literaturou a uměním ve Francii (teoretickým i praktickým problémům této propagace věnoval už před válkou stať *Naše věc předeforem ciziny*). Od 1900, kdy napsal francouzsky svou první stať, se J. věnoval informování o české kultuře články ve francouzských časopisech, přednáškami, literárněhistorickými příručkami a překlady beletristických i odborných textů (v případech poezie se na nich někdy podíleli francouzští spolupracovníci M. Legrand, J. Pasquier aj.). Tato činnost začala na počátku století překlady umělekohistorických statí (Z. Braunerová, K. B. Mádl), pokračovala překlady národních písní, české prózy (povídka A. Jirásky, V. Dyka, I. Herrmanna aj., i čas.) a divadelních her (A. Jirásek, K. Čapek, V. Dyk), o jejichž uvedení na zahraniční scéně J. usiloval, a vyvrcholila v 30. letech překlady Máchova Máje a Halasových Starých žen. Podstatnou složkou J. působnosti byla i kritika (literární, výtvarná a zejm. divadelní) a dlouholetá redakční účast v Lumíru, jehož poslední ročníky (po smrti V. Dyka) formoval. Příležitostný ráz mají portréty věnované autorům lid-  
sky mu blízkým (Jirásek, Dyk).

PSUEDONYMY, ŠIFRY: Jean Otakar, Otakar Jean (oboji zejm. Mercure de France), O. Popelka, Otakar Popelka; H. J., šk. ■ PŘÍSPĚVKY in: Les annales des nationalités (Paříž, 1913–14); Cesta (1918–25); Comœdia (Paříž, od 1910); Courrier Européen (Paříž, od 1902); Čtème (1938); Den (1907); Divadlo (1910); L'Europe Centrale (od 1926); L'Européen (Paříž, 1902); Gazette de Prague; Grande revue (Paříž, od 1910; 1911 překl. Nerudovy povídky Jak to přišlo...); Groš (1937); Hlas národa (1901–02); Haló noviny (1935, překl. z H. Barbusse); Horymír (Příbram, 1893, debut); Jevišť (1920); Journal de débats (Paříž); Kritický měsíčník (1938, překl.); Kurýr ilustrovaný (1902); Kvart (1937); Lid. noviny (1939 ukázky pamětí); Listy pro umění a kritiku (1933–35); Lit. noviny (1927, 1938); Lit. rozhledy (1925–26); Lumír (1900–40, též výt. a div. ref.); Magazin DP (1937); Máj (1906); Mercure de France (Paříž, od 1900, rubr. Lettres tchèques); sbírka Mille nouvelles nouvelles (Paříž, překl. české prózy); Moderní život (1903); Le monde nouveau (Paříž, 1929); Musica (Paříž, 1913); Národ (1902, 1918); Nár. listy (1897 F o pražských



bouřích, 1919 FF z Paříže); Nár. obzor (1910–11, mj. stať Naše věc před řodem ciziny); Nár. osvobození (od 1926); Nár. politika (1913–22, div. ref.); Naše doba (1921–22); La nation tchèque (Paříž); Niva (Brno, 1894); Nová česká revue (1904); Nová politika (1906); Obzor literární a umělecký (1902); L'Opinion (Paříž); Panoráma (1936–38); Poésie (Paříž); Pokroková revue (1907); Pražská lidová revue (1905–06); Ranní noviny (1932); Revue bleu (Paříž, zejm. rubr. Bulletin tchécoslovaque a překl. české prózy: 1911 J. Neruda: Upír, 1932 V. Dyk: Idyla z Výmaru); Revue critique (Paříž, 1909); Revue des études franco-russes (Paříž); La revue d'Europe (1910, studie Un centenaire romantique en Bohême); La revue française de Prague (od 1922; 1929 překl. písně Svatý Václav); Revue de Genève (1929); Revue universelle (Paříž, 1900); Rozhledy (1901); Rozprawy Aventina (1925–31); Rudé právo (1930, překl. z H. Barbusse); Samostatnost (1911–13, 1928–38); Srdce (1902); Světozor (1927); Le temps (Paříž, 1930); Topičův sborník (1917); Tvorba (1935, překl. z H. Barbusse); La vie des lettres (Paříž, od 1912); Volja Rossiji (Praha, 20. léta, zprávy o čes. lit.); Volné směry (od 1897; 1900 samostatné zvláštní číslo – franc. překl. studie Z. Braunerové o F. Bílkovi); Výr. zpráva Československé obchodní akademie v Praze na šk. rok 1904/05 (studie Melancholie v literatuře francouzské. Do Chateaubrianda; i sep.); sb. Vzduch Paříže (1938); Zář (Příbram, 1894); Zlatá Praha (1901–03, 1918); Zvon (1912, 1921–35). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a divadle*: Dedyke men ha selana kai pléiades (BB 1898); Konec karnevalu (BB 1902); Sentimentalita mládí (P 1902); Melancholikové (E 1908); La littérature tchèque contemporaine (Paříž 1912); Květnové noci (BB 1916, obs. změn. a rozšíř. vyd. sbírek z 1897 a 1902; rozšíř. vyd. 1924); Pařížské kroniky (FF 1920); Alois Jirásek (E 1921); Lucerna (operní libreto podle hry A. Jiráska, 1923, i prem., hudba V. Novák; krit. vyd. 1962, ed. V. Lébl); Z prvního balkónu 1–3 (div. kritiky, 1924); Abrégé de l'histoire de la littérature française (1927); Études tchécoslovaques (Paříž 1927); Laryngiada aneb Žalostná píseň o ztraceném barytonu a nalezeném basu (B 1929); Alois Jirásek (E 1930); Histoire de la littérature tchèque 1–3 (Paříž 1930, 1932, 1935); Viktor Dyk (smuteční projev, b. d., 1931); Viktor Dyk (E 1932); Na Svaté hoře (B 1933); Harrachovské elegie (BB 1936); – posmrtné: Podobizny básníků sladké Francie (1946, ed. J. Kopal); Zahučaly lesy (memoáry, 1947). – *Překlady*: Ch. Baudelaire: Malé básně v próze (1901); L. de Robert: Něžný (1902); H. Becque: Pařížanka (1906); F. Jammes: Klára d'Ellebeuse čili Historie dívky ze zašlých dob (1906); G. A. Caillavet, R. de Flers: Láska bdí (1908); M. Alcoforado: Portugalské listy (1910); G. de Porto-Riche: Zamilovaná (1911); Stendhal: Kartuziánský klášter v Parmě (1912, s J. Kamperem; 1925 sám s tit. Kartouza v Parmě); G. J. Wied:  $2 \times 2 = 5$  (1913, pseud. O. Popelka); J. Renard: Zrzek, Modlářka (1914); M. Prévost: Podzim ženy (1916, s F. Jelínkem); A. Du-

mas ml.: Dáma s kaméliemi (1917); H. Barbusse: Oheň (1917); A. de Musset: Marianiny rozmary (1918); Molière: Don Juan aneb Kamenný kvas (1918) + Směšné precieusy (1920; scénicky 1902 s tit. Preciosky) + Lékařem proti své vůli, Sicilián aneb Láska malířem, Hraběnka z Escarbagnas (1936); J. H. Rosny: Rudá vlna (1919) + Vytoužená (1926); L. Weiss: Milan R. Štefánik (1920); Ze současné poezie francouzské od symbolismu k dadaismu (výbor, 1925); Zpěvy sladké Francie (výbor, 1925); Ch. Lalo: Krása a láska (1926, s F. Jelínkem); M. a A. Leblond: Černá magie (1928, s F. Jelínkem); M. Janin: Má účast na československém boji za svobodu (1928); R. Martin du Gard: Rodina Thibaultů (1929–38, s F. Jelínkem); Nové zpěvy sladké Francie (výbor, 1930); an.: Povídka o Aucassinovi a Nicolettě (1936); Starofrancouzské zpěvy milostné i rozmarne (výbor, 1936); Má Francie. Francouzští básníci nové doby (výbor, 1938). – Mimoto překlady z češtiny do francouzštiny: K. B. Mádl: J. Uprka (1901); A. Novák: La beauté de Prague (1911, úvod k leptům T. A. Šimona); Chansons populaires tchécoslovaques (Ženeva 1925, s M. Legrandem, hudební doprovod J. Křička); Anthologie de la poésie tchèque (Paříž 1930); K. H. Mácha: Poésie (Paříž 1936, s J. Pasquierem); F. Halas: Vieilles femmes (1936, s J. Pasquierem). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: M. Donnay: Houpačka (1905) + Průkopnice (1913); R. Coolus: Raphael (1906) + Nezbeda (1927); E. a J. Goncourtové: Henrietta Maréchalová (1907); J. Jullien: Moře (1907); G. A. Caillavet, R. de Flers: Papá (1912) + Pozdní štěstí (1930); A. Guinon: Štěstí (1912); E. Guiraud: Marie Viktorie (1913, pseud. Otakar Popelka); G. Courteline: Boubouroche (1916); E. Brieux: Bělínka (1916); G. A. Caillavet: Pan Brotonneau (1917); J. Renard: Domáci chléb (1921); F. de Curel: Nová modla (1919); R. Rolland: Danton (1920); R. de Flers, F. Croisset: Vinice Páně (1924); E. Bourdet: Slabé pohlaví (1932); P. Raynal: Marna (1935); Molière: Manžel z donucení (1935); A. Birabeau: Nezletilá (1937); – mimoto přeložil do francouzštiny dramata: A. Jirásek: Otec (1920); K. Čapek: RUR (1924); V. Dyk: Zmoudření dona Quijota + Ranní ropucha. ■ REDIGOVAL časopisy: Lumír (1913–40), La nation tchèque (1919); sborník: Padesát let Umělecké besedy 1863–1913 (1913). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: výběry z francouzské moderní, staré a pololidové poezie a antologie ukávek z české slovesnosti pro francouzské čtenáře – viz KNIŽNĚ. *Překlady*. ■

LITERATURA: ● ref.: Dedyke men...: P. Kunz (F. X. Šalda), Lit. listy 1898, s. 344 → KP 4 (1951); an. (S. K. Neumann), Nový kult 2, 1898/99, s. 30 → Stati a projevy 1 (1964); J. Karásek, MR 1898, sv. 8, s. 168 ●, ● ref. Konec karnevalu: O. Theer, Lumír 30, 1901/02, s. 228; M. Marten, MR 1901/02, sv. 13, s. 295; A. Novák, Rozhledy 12, 1901/02, s. 491 ●; L.: ref. Sentimentalita mládí, Moderní život 1902, s. 102; ● ref. Melancholikové: O. Theer, Čes. revue 1, 1907/08, s. 572 + Lumír 36, 1907/08, s. 331; M. Marten,

MR 1907/08, sv. 20, s. 574; E. S. (K. Elgart), MS1R 4, 1907/08, s. 277; F. Sekanina, Zvon 8, 1907/08, s. 461; F. X. Šalda, Novina 1, 1907/08 → KP 7 (1963) ●; ● ref. La littérature tchèque contemporaine: A. Novák, Přehled 10, 1911/12, s. 505; K. V. H. (Havránek), Zvon 12, 1911/12, s. 526; G. W. (Winter), PL 23. 6. 1912 ●; ● ref. Květnové noci: J. B. (Borecký), Topičův sborník 4, 1916/17, s. 327; rd (R. Weiner), LidN 2. 1. 1917; K. Fiala, MR 1917, sv. 31, s. 246 ●; ● ref. Z prvního balkónu: A. N. (Novák), LidN 7. a 8. 11. 1924; F. Götz, NO 31. 8. 1924 ●; ● ref. Zpěvy sladké Francie: A. N. (Novák), LidN 31. 1. 1926; V. D. (Dyk), Lumír 53, 1926/27, s. 102 ●; F. Götz: ref. výbor Ze současné poezie francouzské..., NO 14. 2. 1926; R. W. (Weiner): ref. Études tchécoslovaques, LidN 28. 12. 1926; ● ref. Histoire de la littérature tchèque...: A. N. (Novák), LidN 24. 4. 1932 a 14. 4. 1935; V. Černý, LitN 7, 1934/35, č. 14; O. Šimek, Lumír 61, 1934/35, s. 407; A. Mazon, Les nouvelles littéraires 1935 (Paříž) ●; ● k padesátinám: S., NO 4. 9. 1928; J. O. Novotný, Cesta 10, 1927/28, s. 744; Š. Jež, Lit. rozhledy 13, 1928/29, č. 1; A. Novák, Lumír 55, 1928/29, s. 181; F. Baumal: J. H. a jeho dílo ve Francii, Lumír 55, 1928/29, s. 256; E. Siblík, RA 4, 1928/29, s. 47; –bt– (V. Brtník), Zvon 29, 1928/29, s. 27 ●; ● ref. Laryngiada...: A. N. (Novák), LidN 12. 10. 1929; F. Skácelík, Lumír 56, 1929/30, s. 387 ●; ● ref. překl. Anthologie de la poésie tchèque: A. M. P. (Piša), PL 23. 10. 1930; –tr (G. Winter), PL 6. 11. 1930; R. Weiner, Lumír 57, 1930/31, s. 102 ●; V. Závada: Návštěvou u H. J., RA 6, 1930/31, s. 75; ● ref. Nové zpěvy sladké Francie: M. M. (Majerová), Čin 2, 1930/31, s. 426; A. H. (Hoffmeister), LitN 5, 1930/31, č. 2 ●; rd (R. Weiner): ref. překl. Vieilles femmes, LidN 29. 3. 1936; ● k šedesátinám: A. N. (Novák), LidN 3. 9. 1938; Z. Dyková, O. Šimek, F. Skácelík, Z. Kalista, vše Lumír 64, 1937/38, č. 9–10 ●; V. Černý: H. J., překladatel, Program D 39, 1939, s. 121; ● nekrology: s. (J. Seifert), Nár. práce 29. 4. 1944; A. Pražák, Naše věda 23, 1944/45, s. 139 ●; J. Kopál in H. J.: Podobizny básníků sladké Francie (1946); ● ref. Zahučaly lesy: P. Eisner, Kult. politika 3, 1947/48, č. 30; F. Šimek, Obrana lidu 24. 3. 1948; bs (B. Slavík), LD 2. 4. 1948; V. Štěpánek, LF 1949, s. 225 ●; M. S. (Sedloň), Vzpomínka na H. J., RP 2. 9. 1948; J. Brambora: Umělec, LidN 3. 9. 1948; O. Novák in H. J.: Zpěvy sladké Francie (1956); V. Stupka in Rimbaud a jeho čeští tlumočníci, SPFF Brno 11, řada literárněvědná, 1962; M. Majerová in H. J.: Zpěvy sladké Francie (1963); E. B. Lukáč: Vzpomínky a dnešek, RP 16. 4. 1967; hey (J. Heyduk): Pražský Francouz, LD 26. 4. 1974; J. Fryčer in H. J.: Básnické překlady (1983); V. Bízek: Mistr překlady, Svoboda 4. 5. 1984.

## Ivan Jelínek

\* 6. 6. 1909 Kyjov na Moravě

Lyrický básník, překladatel z angličtiny a němčiny, esejista.

Jeho otec Karel L. Jelínek (1871–1934), povoláním soudce, byl též literárně činný (1898 vydal knihu povídek Od Bzenca, v čas. Lumír a Niva otiskoval básně pod pseud. Michal Rojar, Zdeněk Světlík a Zorislav Vichor). – Do obecné školy chodil I. J. v Židlochovicích a pak v Brně, kde 1928 vystudoval gymnázium a 1932 získal doktorát na právnické fakultě. Dva semestry (1930–31) studoval na univerzitě ve Štýrském Hradci. Po studiích pracoval v Brně nejprve jako právní praktikant krajského soudu, 1933–38 jako redaktor Lid. novin, 1933–36 byl zároveň lektorem brněnské činohry a už od konce 20. let spolupracoval s literární redakcí brněnské odbočky Čs. rozhlasu. 1938 se odstěhoval do Prahy, kde se stal redaktorem programů Čs. rozhlasu vysílaných pro cizinu. V červenci 1939 uprchl do Jugoslávie a odtud do Francie, kde byl pověřen českou redakcí vysílání stanice Svobodné Československo. Po zrušení stanice odešel do čs. armády na jihu Francie, odkud byl evakuován do Velké Británie. 1940–41 organizoval v britském rozhlasu program pro Československo a pak pracoval jako redaktor čs. vojenského deníku Naše noviny. 1944 byl odvelen k Prvnímu čs. armádnímu sboru do SSSR, na frontu ve středním Slovensku se dostal zjara 1945. Po osvobození organizoval na min. informací oddělení pro kulturní styky s Británií a USA. 1947 odešel do Londýna, kde pracoval jako nezávislý novinář pro čs. vysílání Britského rozhlasu a jako komentátor českých verzí dokumentárních filmů. Od 1949 pracoval v Kanadě jako novinář, přístavní dělník a kovodělník, od 1951 v New Yorku jako novinář, hlavně pro české redakce stanic Svobodná Evropa a Hlas Ameriky, po roce odešel do Kalifornie, kde učil češtinu na americké armádní škole. Od 1956 byl kulturním redaktorem českého vysílání britského rozhlasu v Londýně, s nímž externě spolupracoval i po odchodu do penze 1969.

J. lyrika z 30. let spojuje nejružnější vlivy od poetistické nápaditosti přes písňovou melodičnost až po holanovsly konstruovanou reflexi. Tříšt ostře zaznamenávaných přírodních dojmů

je převáděna metaforickými náznaky do duchovní oblasti. V poezii z let válečných promítá J. dobové události a osobní zážitky do roviny nadčasově pojatého lidského údělu. V pozdějších sbírkách vystupují stále výrazněji tři tematické oblasti: vztah k Bohu, k přírodě a k ženě. Biblické motivy jsou vyváženy neméně častými motivy antickými. Zvukové kvality J. volného verše se od původní melodičnosti přesouvají k významově založené eufonii, úsilí o pregnantnost vede ke kupení jmenných tvarů a k novotvarům. Své eseje, uveřejňované v časopisech (Studie, v angličtině Aréna, aj.), věnoval J. důsledkům tzv. vědecké revoluce, obecným otázkám historie a modernímu umění. Kromě knižně publikovaných překladů pořídil v 30. letech několik překladů pro Zemské divadlo v Brně a pro brněnský rozhlas.

**PŘÍSPĚVKY in:** Aréna; Čechoslovák (Londýn, od 1940); Čtete (od 1938); Host do domu (1967); Index (od 1935); Krit. měsíčník (od 1938); Kvart; Lid. noviny (od 1925 Dětský koutek); Nár. osvobození (od 1933); Naše noviny (list Čs. armády v zahraničí); New Writing (Londýn, BB v překl. E. Muira); Nový život (Řím); Obzor (Londýn, od 1941); Právo lidu (od 1936); Proměny (New York, od 1966); Rozhledy po literatuře a umění (od 1935); Salón; Sešity pro mladou literaturu a diskusi (1968); Středisko (od 1932); Studie (Řím); Svědectví (Paříž, od 1959); U (od 1936); dále řada zahraničních časopisů. ■ **KNIŽNĚ.** *Básnické sbírky:* Perletě (tjž D, 1933); Nedělní procházka (1936); Kudy (1939, rozšíř. vyd. 1946); Básně 1938–1944 (Londýn 1944, 1946 rozšíř. s tit. Básně 1939–1945); Ulice břemen (Videň 1956); Skutečna (Mnichov 1960); V sobě letohrad (Řím 1965); Sochy (Řím 1970); Ódy (Řím 1971); Posel (Řím 1975); Kolová stavba (Řím 1980); Akropolis (Mnichov 1982); Slovozpěv (Řím 1983); Se sluncem na prsou a lvem (Los Angeles 1986); Hoře věčnosti (Mnichov 1988); Bocca della verità (Řím 1989). – *Překlady:* I. Stone: Žízeň po životě (1938); H. Waddell: Abélard a Heloisa (1938); E. Ludwig: Kleopatra (1939); J. Duguid: Plášť z opičí kůže (1940); Ch. Morley: Trojský kůň (1941); R. Warner: Letiště (1947). ■ **REDIGOVAL časopisy:** Aréna (Londýn, 1961–64, s jinými), Studie (Řím, č. 14–17, 1968–69, s K. Skalickým). ■

**LITERATURA:** ● ref. Perletě: A. Černík, Čin 1934, s. 421; B. V. (Václavek), Středisko 1934, s. 38 ●; ● ref. Nedělní procházka: B. V. (Václavek), Index 1936, s. 114; A. N. (Novák): Glosy k nejmladší české lyrice, LidN 1. 11. 1936; L. Č. (Čivrný), U 1937, s. 210 ●; ● ref. Kudy: V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 65, 1938/39, s. 478; sš, LitN 1939, s. 158; vz. (V. Zelinka), Zvon 39, 1938/39, s. 642 ●; V. Černý: Česká beletrie emigrační (ref. Básně 1938–1944), KM 1947, s. 12; I. Diviš: Verše I. J., Kult. tvorba 1968, č. 30; J. L. (Lederer): ref.

Ódy, Svědectví 1973, č. 45, s. 150 + ref. Posel, Svědectví 1975, č. 52, s. 747; A. Kratochvil: ref. Kolová stavba, Studie 1981, s. 95; J. Fuchsová: Poezie ostrovana I. J., Obrys (Mnichov) 1981, č. 2; Z. Rotrekl in Skrytá tvář české literatury (Toronto 1987, Brno 1991); J. Trávníček: ref. Hoře věčnosti, Tvar 1990, č. 2; J. Čulík: S básníkem I. J. (rozhovor), Obrys 1990, č. 2.

pb

## Josef Jelínek

\* 18. 3. 1854 Choltice u Heřmanova Městce  
† 3. 10. 1930 Praha

Lyrický básník.

Mladší bratr básníka Bohdana J. Narodil se v rodině panského komorníka hrabata Thunů. Gymnaziální studia absolvoval v Hradci Králové (1868–72) a na Akad. gymnáziu v Praze (mat. 1875); zde na univerzitě vystudoval klasickou filologii a češtinu. Jako profesor působil na gymnáziích v Písku, Třeboni, Rychnově n. Kněžnou, Německém Brodě (Havlíčkův Brod) a Časlavi. Zemřel v Praze-Bohnicích.

J. nevýrazná melodická lyrika je zasvěcena nostalgii po uplynulém mládí a nenaplněné lásce. Bolestné vzpomínky na milostné prožitky, jimiž jsou básně písňové formy nesené, doplňuje motiv věrnosti a věčnosti básníkovy citu. Na J. tvorbě je patrný vliv díla Bohdana J. v citění, básnickém výrazu a obraznosti.

**PŘÍSPĚVKY in:** Besedy lidu (1889–90); Kvítí od Vltavy (1881); Ohlas chrudimský (1881); Otavan (Písek, od 1880); Program časlavského gymnázia (1889, B Zlatá pohádka); Program gymnázia třeboňského (1894); Světozor (1874–75); Zvon (1929). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie:* Květy lásky a upomínek (BB 1898); Smír (B 1908). ■

**LITERATURA:** –a–: ref. Květy lásky a upomínek, Máj 6, 1907/08, s. 256.

vs

Karel L. Jelínek viz in Ivan Jelínek

Stanislav Jelínek viz Pavel Viklan

## Joe Jenčík

\* 22. 10. 1893 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)

† 10. 5. 1945 *Praha*

Tanečník a choreograf, provázející uměleckou praxi teoretizujícími úvahami o baletu; prozaik zachycující svět varietních divadel, autor široce založeného sociálního románu o revolučním zrání pražského proletariátu.

VI. jm. Josef J. – Narodil se v rodině řezníka; od 1907 se učil strojním zámečnickem v Českomoravské továrně v Libni a navštěvoval pokračovací a nižší průmyslovou školu. 1910–11 pracoval jako montér v lokomotivce Českomoravské továrny, pak v oddělení výbušných motorů Ringhofferovky a 1912 krátce v tiskárně Nár. listů; zároveň se učil soukromě tanci u baletního mistra A. Viscussiho a 1912 se s jeho baletním souborem zúčastnil zájezdu do Londýna. 1913 přijal angažmá v baletním sboru Nár. divadla, odešel však po několika měsících a působil ve Vinohradském divadle (1913) a v Ronacherově divadle ve Vídni (1914). 1914–18 byl jako voják na frontě (zejm. v Haliči); po návratu z války nastoupil dráhu kabaretního tanečníka a choreografa, jež mu měla umožnit – nezávisle na oficiálních scénách – umělecký experiment v oblasti výrazového tance. J. byl též průkopníkem davové choreografie a jedním ze zakladatelů moderního českého jevištního tance. Hlavním jeho působištěm byl po 1918 kabaret Červená sedma; zde se stala jeho uměleckou partnerkou (a načas manželkou) bývalá tovární dělnice a modelka H. Škrdlantová (nar. 1898), působící později pod jménem La Gattanera jako primabalerína milánské Scaly (dobově proslulým vystoupením baletní dvojice Joe a Hana Jenčíkovi byl Tanec s mrtvou). 1922 byl J. na turné po Německu, další umělecké zájezdy podnikl do Rakouska a do Anglie. Ve 20. letech působil v Alhambře, Edenu, Vinohradské zpěvohře (1923), Varieté (1924, baletní mistr), Novém německém divadle (1925), Rokoku; 1923 byl autorem davové choreografie v inscenaci Nové Oresteie (Arn. Dvořák) na Výstavišti, 1927 scény „Porobou k osvobození“ na 2. dělnické spartakiádě. Od 1927 byl choreografem a 1928 uměleckým ředitelem kabaretu Lucerna, jehož programy povznesl na vynikající úroveň, odkud však sám odešel pro nekompromisní postoj v uměleckých otázkách. 1929 vstoupil

s taneční skupinou „6 děvčátek Lucerny“ do Osvobozeného divadla (pod názvem „Jenčíkovy girls“ zde proslula zejm. tanečními meziphráskami). Jako choreograf se J. podílel na 12 revuích V + W a 1930–36 podstatně spoluvytvářel profil Osvobozeného divadla. Od 1932 byl J. stálým hostem Nár. divadla, trvalou smlouvu baletního mistra a choreografa však uzavřel až 1937, prosazoval se s obtížemi a jeho pracovní příležitosti neodpovídaly jeho uměleckým předpokladům i ambicím (z tvorby: choreografie k Špalíčku a Hrámu o Marii od B. Martinů, balety V. Nováka Signorina Gioventù, J. Křičky Král Lávr, P. Bořkovce Krysař). Od 1937 byl J. profesorem scénického tance na konzervatoři hudby v Praze; rozsáhlá byla i jeho spolupráce s filmem, kde působil jako choreograf, tanečník, herec, režisér a libretista. – Zemřel několik dní po záchvatu srdeční mrtvice, který ho postihl v době Pražského povstání; urna byla uložena v Nár. divadle.

J. literární činnost byla započata teoretizujícími úvahami o podstatě, společenském smyslu a výrazových prostředcích moderního tanečního umění, rozbory jednotlivých kreací soudobého baletu a portréty jeho výrazných představitelů (*Anita Berberová*) nebo komentáři k vlastní choreografické tvorbě (zejm. v programech Nár. a Osvob. divadla). Všechny J. stati charakterizuje vyhraněná a temperamentní formulace názorů (v boji proti ustrnulým konvencím klasického baletu i proti diletantismu a kýčovitosti kabaretních tanců), jakož i úsilí autenticky popsat a zachytit prchavý výtvar tanečního umělce. Také J. vlastní beletrie, již začal psát v polovině 30. let a k níž se uchýlval v době, kdy se nemohl plně umělecky realizovat na scéně (zejm. za protektorátu), souvisí s jeho taneční profesí. Do tematiky svých románů (*Zloděj kroků, Omyl Mea Mara Indry*) vnesl tutéž uměleckou i sociální problematiku tanečníka, kterou formuloval ve svých úvahách a kritikách: vracel se zejm. k tvorbě experimentujícího kabaretního umělce a jeho vztahu ke kapitalistickým podnikatelům. Sugestivnost J. románů, syžetově založených na milostné zápletce, kotví v živém zachycení svěbytného prostředí mezinárodních varieté; působivost obrazu přitom plyne zejm. ze stálé konfrontace vnějšího lesku tohoto světa a tvrdých životních podmínek artistů. Autenticita kontextu vnějšího světa je i kladem posmrtně vydaného sociálního románu *Byly ztráty na mrtvých*; v nejtěžší době nacistické



tické okupace (psán 1942–43) se v něm autor vrátil k proletářskému prostředí svého mládí (svět libeňských továren), v němž hledal životní oporu a jež zobrazoval jako zdroj morálních a ideových jistot. Tato umělecky nejnáročnější J. próza, kompozičně navazující na schéma generačního románu, sleduje na proplétajících se osudech dvou pokolení dělnické a továrnícké rodiny společenský vývoj od vzniku republiky po léta okupace. Individuální osudy hrdinů přerůstají přitom v široce koncipovaný obraz sociálně politického dění, zejm. líčením cesty několika obyvatel jednoho libeňského činžáku ke komunistickému přesvědčení a k sabotážnímu protinacistickému boji. – V rukopise zůstaly J. odborné práce *Balet kouzla zbavený čili Psi život*, *Pražská dvacetiletka baletu a tance*, *Technika klasického baletu* a romány *Polepšení Žandy Lutrynové* a *Zatemněné město*.

**PŘÍSPĚVKY** in: sb. *Abeceda filmového scenáristy a herce* (1935); *The Dancing Times* (Londýn); *Divadlo*; *Hlas pravdy*; *Kino* (1926); *Klíč*; *Lit. svět* (1927–28); *Magazin DP*; *Nár. divadlo* (1933–38); *Nár. práce* (Mor. Ostrava, 1943); *Naše doba*; *Osvobozené divadlo* (od 1930); *Panoráma* (1935); *Praha v týdnu*; *Ročenka Siroťáckého spolku členů ND v Praze* (1942); *Rozpravy Aventina* (1928–29); *Salón*; *Taneční listy* (1934–35); *Venkov* (1931); *Živý tanec* (1938–39). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie a studie o tanci*: *Tanec a jeho tváření* (1926); *Anita Berberová* (1930); *Tanečník a snobové* (EE 1931); *Uspavač* (baletní libreto na motiv z Andersena, 1932, i prem., hudba F. Schmitt); *Zloděj kroků* (R 1935); *Omyl Mea Mara Indry* (R 1944, pod vl. jm.); – posmrtně: *Taneční letopisy* (EE 1946, pod vl. jm., ed. J. Rey); *Skoky do prázdna* (EE 1946, pod vl. jm., ed. J. Rey); *Byly ztráty na mrtvých* (R 1948, pod vl. jm., upr. vyd. 1949, ed. V. Macháčková). ■ **SCÉNICKY**. *Baletní libreto*: J. Křička: *Král Láva* (1940). ■

**LITERATURA**: J. Träger: ref. *Tanec a jeho tváření*, *Studentský časopis* 6, 1926/27, č. 4; ● ref. *Anita Berberová*: *AMP* (A. M. Piša), *PL* 2. 10. 1930; J. Wenig, *Venkov* 13. 11. 1930 ●; ● ref. *Zloděj kroků*: B. Jedlička, *LidN* 23. 9. 1935; K. J. Beneš, *Panoráma* 1935, s. 73; K. Sezima, *Lumír* 63, 1936/37, s. 221 ●; amp. (A. M. Piša): nekrolog, *Práce* 12. 5. 1945; J. Rey: *J. memento*, *Divadlo* 1945, s. 44 + *Vzpomínka na mrtvého choreografa*, *Nár. divadlo* 21, 1945/46, s. 37 + *Předčasný odchod choreografa J. J.*, *Divadelní zápisník* 1, 1945/46, s. 377 + *Rok od smrti J. J.*, *Práce* 11. 5. 1946 + in J. J.: *Taneční letopisy* (1946) a *Skoky do prázdna* (1946); O. S. (Srbová): ref. *Taneční letopisy*, *Práce* 17. 11. 1946; an.: ref. *Skoky do prázdna*, *Lid. kultura* 1947, č. 17; F. Town: *Dvoji setkání s J. J.*, *Divadlo* 1948, s. 44; J. Procházka in J. J.: *Byly ztráty na mrtvých* (1948); V. Macháčková in J. J.: *Byly ztráty na mrtvých* (1949); ● ref. *Byly ztráty na mrtvých*:

F. Buriánek, *NŽ* 1949, s. 38 a *Zeměd. noviny* 5. 8. 1949; P. Reiman, *Tvorba* 1949, s. 38; Z. K. Slabý, *Kult. politika* 1949, č. 25 a *Mladá fronta* 19. 2. 1949; R. Grebeníčková, *RP* 15. 2. 1949; M. Grygar, *LidN* 9. 2. 1949; vbk (V. Běhounek), *Práce* 8. 1. 1950; rp (R. Patera), *Obrana lidu* 4. 1. 1950 ●; an.: *Pět let od smrti J. J.*, *Obrana lidu* 10. 5. 1950; J. Procházka: *Tvůrce jevištního tance*, *LD* 11. 5. 1955; V. Wassermann: *Scenárista J. J.*, *Film a doba* 1957, s. 252; L. Schmidová in *Československý balet* (1962); V. Vašut: J. J., *Kult. politický kalendář* 1963.

//

## Jan Jeník z Bratřic

\* 6. 1. 1756 *Radvanov* u Mladé Vožice  
† 26. 8. 1845 *Praha*

Autor memoárů, sběratel lidových písní, shromažďovatel a komentátor historických dokumentů. Byl první u nás, kdo pojmál lidové písně jako synkretický umělecký výtvar a kdo reprodukoval jejich texty v autentickém znění.

Pokřtěn Jan Nepomucký Vojtěch Baltazar Ignác. – Pocházel z vladcké rodiny, nejmladší dítě Josefa Jiřího Vavřince J. z B., majitele gruntu v Radvanově, zvaného Šafařík, a Karolíny, roz. Malovcové z Malovic. 1763 byl dán do Prahy do jezuitského semináře sv. Václava, tam vystudoval gymnázium, tzv. filozofii a začal studovat práva. 1773 (zrušení jezuitského řádu) nebo 1774 se snad dal na vojnu (příslušnost k Wallisovu pluku doložena od 1776), od 1778 se účastnil různých válečných tažení, bojoval proti Turkům i Francouzům, poznal balkánské kraje, západní Německo, Francii, Belgii, Holandsko; byl několikrát raněn, dosáhl (1797) hodnosti setníka neboli hejtmana (zhruba dnešní hodnost kapitána). Zdedil panství Střeziměř po strýci z matčiny strany, 1799 (vstup Rakouska a Ruska do války s Francií) vystoupil z vojska a natrvalo se potom usadil v Praze. Vykoupil z vojny svého sluhu Lukáše Buriana, otce autora české mluvnice Tomáše B., který se stal J. vychovancem. V Praze byl oblíbeným členem starší vlastenecké společnosti, stýkal se i s mladšími (F. L. Čelakovský, F. Palacký), s pozdějšími mladými spisovateli 30.–40. let se již nesblížil. Osmdesátiletý si pohmoždil ruku a nemohl psát, od 1843 byl téměř slepý. Jeho

smrt česká periodika ani nezaznamenala. Pohřben byl v Chotýšanech v rodinné hrobce votických Vratislavů z Mitrovic.

Od 1778 do konce své vojenské služby 1799 psal J. německy ve formě deníku své vojenské paměti (*Tagbuch der merkwürdigen Vorfällen meiner Dienstzeit 1778–1799*). Ve 20. letech je krasopisně přepsal, rukopis proložil jako dokladovým materiálem originály i opisy úředních dokumentů a jinými vzácnými nebo kuriózními listinami, obrazy postav, měst a krajin, vlastními kresbami (siluety a portréty milenek, vyobrazení vojáků), drobnými předměty, letákovými tisky, dobovými karikaturami apod. Jako pozoruhodný historický pramen dokládají J. paměti duchovní růst svého autora, jeho sblížování s některými humanistickými idejemi evropského osvícenství i národní uvědomování a podávají také autentický obraz převratné doby, tehdejšího vojenského života a určitých historických událostí, jichž byl J. svědkem. Po 1800 přestává J. jako memoáristu zajímat vlastní osobnost i soudobý pražský život; jen ojediněle, a to již česky, zaznamenává ještě události svého mládí (pobyt v Svatováclavském semináři) nebo novými záznamy nesoustavně doplňuje své dřívější paměti (*Rozličné příběhy z let 1770 až 1813*). Tyto nečetné memoárové zápisky jsou však již zařazeny do jeho sbírky originálů a především opisů památek minulých dob, které se J. věnoval až do konce života a kterou doplňoval, přepisoval a různě přeskupoval do rukopisných svazků s názvy např. *Pamětihodno všelijakých... národu českého se dotýkajících věcí... a Bohemica neb Sbíрка rozličných příběhů a památných věcí Království českého se tejkajících...* Z těchto dvou řad se dochovalo 24 svazků vždy o několika stech stranách; k tomu přistupují další rukopisy drobnější. Svazky představují několik verzí komentovaných materiálů k českým dějinám od husitství po autorovu současnost. Jsou dilem především sběratelským; zvláštním předmětem J. zájmu jsou osobnosti Husa, Žižky, Jiřího z Poděbrad, Valdštejna, individuálně motivovaný byl zájem o nenáviděné jezuity; J. registroval i zprávy o vraždách, exekucích, katastrofách apod. Někdy byly takto dochovány také unikátní historické dokumenty, avšak hodnota těchto sbírek spočívá jednak v autorových komentářích, které vypovídají o vztazích jeho i jeho generace k české minulosti, jednak v tom, že tu J. zaznamenal (nejčastěji z vlastního poznání) i doklady o hmotné situaci lidu

a jeho kulturního obzoru a projevech (pověsti, zvyky, slavnosti), jež dobové dějepiscevtví většínou opomíjelo. J. byl prvním českým sběratelem, který se soustavněji zajímal o lidové písně a hodnotil je jako projev uměleckých schopností lidu, jeho představivosti i charakteru; i když notačně nezaznamenával nápěvy a charakterizuje je někde jen slovními komentáři, viděl v písni synkretický umělecký výtvor (spojení poezie, hudby a tance). Ve dvou verzích existuje jeho sbírka *Písně krátké, větším počtem starodávné lidu obecného českého...* Orientoval se zřejmě na skladby dobově nejvíce oblíbené (stav z J. mládí a z počátku jeho pražského pobytu); jádrem sbírky jsou lyrické a lyricko-epické písně vesnického původu (Táborsko, Plzeňsko), dále obsahuje skladby z folklóru městského (Praha) a písně umělého původu, včetně kramářských (celkem 160 písní lidových a 9 umělých nebo kramářských); pro srovnání je tu i několik německých písní, převážně z městského folklóru. J. zaznamenával písně v té podobě, jak je slyšel zpívat, neprováděl ani korektury estetické, ani cenzuru morální; zachoval v autentické podobě i ryzí písně erotické a skatologické, jimž se pozdější sběratelé vyhýbali. Z J. sbírky, autorem neurčené k tisku, po úpravách těžily pozdější soubory (J. Rittersberk, F. L. Čelakovský). J. pojetí lidové písně a způsob jeho výběru a záznamu se natolik lišily od teorie a sběratelské i ediční praxe romantických folkloristů, že se o jeho zápisy textů a doprovodní komentáře začala zajímat folkloristika teprve od 80. let 19. století (Č. Zíbrt) a vskutku vědecky jich využívat až od poloviny 20. století.

**PŘÍSPĚVKY** in (posmrtně; edice výňatků z paměti a sbírek): Čas. Beletristická příloha (1897); Čes. lid (1902–03, 1907–08); Květy (1879); Lid. noviny (13. 2. 1920); Lumír (1861, 1862); Nár. osvobození (14. 9. 1924); Poutník (1848); Večerník Pražských listů (30. 5. 1914). ■ **KNIZNĚ** (posmrtně): Albrecht Chanovský z Dlouhé Vsi a J. J. z B. o výročních obyčejích, pověrách a slavnostech staročeských (1895, ed. Č. Zíbrt ← Věstník KČSN, tř. filoz.-hist.-jaz., 1895); in Erotika českého obrození 1780–1850 (1928, ed. J. Hrubý, bibliof. tisk); Písně krátké lidu českého obecného (1929, ed. M. Novotný, bibliof. tisk); Dvě kuriózní zprávy o společenském i nespolečenském životě v Praze na rozhraní 18. a 19. stol. (1929, ed. M. Novotný, bibliof. tisk); Incognito (Pokradmo). Peprné verše na všechny stavy. Od učeného kněze Vojtěcha Sedláčka... (Plzeň 1930, ed. J. Volf, soukr. tisk); Z mých pamětí (1947, ed. a přel. J. Polišenský); Rozmarné písničky (1959, ed. J. Markl); Písně starodávné

lidu obecného českého, namnoze nezbedné a pohoršlivé (1989, ed. K. Dvořák). ■ KORESPONDENCE: F. Čenský: Z dob našeho probuzení (T. Burianovi z 1826–41; 1875); in J. Polišenský, E. Illingová: J. J. z B. (L. Berchtoldové z 1843; 1989). ■

BIBLIOGRAFIE: in Č. Zíbrt: Bibliografický přehled českých národních písní (1895); J. J. z B. 200 let od narození ... Katalog výstavy v Náprstkově muzeu v Praze, duben–červen 1956 (1956, ed. P. Kneidl, rukopisy, vydání, literatura). ■ LITERATURA: F. Strejček: Proslov k odhalení pamětní desky J. J. z B. v Radvanově 16. 8. 1936 (Litomyšl 1936, bibliof. tisk); A. Kučík: J. J. rytíř z B. (1948); J. J. z B. 200 let od narození ... Katalog výstavy v Náprstkově muzeu v Praze, duben–červen 1956 (1956, ed. P. Kneidl, úvod K. Dvořák); J. Polišenský, E. Illingová: J. J. z B. (1989, s ukázkami z díla). ■ an.: Vzpomínka na J. J. z B., Lumír 1854; A. Rybička: O vládycké rodině a erbu Jeníků z B., Památky archeologické a místopisné 1860; F. Čenský: Vojenské a vojensko-literární vzpomínky, Světozor 1873 + Bohemica J. Jeníka z B., Světozor 1873 + in Z dob našeho probuzení (1875); J. B. Pichl in Vlastenecké vzpomínky (1936, ed. M. Hýsek ← Čes. včela 1876–80); P. Sobotka: J. J. z B. a jeho zápisky, ČČM 1880; Č. Zíbrt: České písně o Valdštejnovi a Harantovi ze 17. a 18. věku, Věstník KČSN, tř. filoz.-hist.-jaz., 1894 + Zpráva J. J. rytíře z B. o trestech lidu poddaného ve stol. 18. a trestech řemeslníků nepoctivých, ČL 1895 + Zápisky J. J. z B. v bibliotéce Muzea Království českého, ČČM 1897 + Zápisky T. Buriana v bibliotéce Muzea Království českého, ČČM 1898; F. Palacký in Autobiografie a zápisky 2 (1898, ed. V. J. Nováček); A. Jirásek: Z pamětí českého důstojníka, Zvon 4, 1903/04 → Rozmanitá próza 2 (1905 a 1930), Z dávná i nedávna (1913) a O panu Jeníkovi (1930, ed. F. Strejček); O. Gintl: Muzejní exemplář zápisků J. J. z B., ČČM 1905; Č. Zíbrt: Neuberkův exemplář zápisků J. J. z B., nyní v muzejní bibliotéce, ČČM 1907 + Hostašův exemplář zápisků J. J. z B., ČČM 1909; A. Jirásek: O staré, bělohorské elegii (elegie Jana Stencze a hodnocení jejího autora J. Jeníkem), LidN 7. 11. 1920; R. Tschorn: Milostná dobrodružství J. J. z B., Topičův sborník 13, 1925/26 + J. J. z B., in Z galerie českých vojáků (1925); M. Novotný: „Zbirky české“ J. J. z B., Kuriózní revue 1925 + Kronikář českého obrození (rukopisná pozůstalost J. J. z B. v Knihovně NM), 28. říjen, 1926, č. 89, 133, 139; F. Strejček: Po stopách posledního tábority, Náš kraj 1934 + Památce posledního rytíře, Čes. jih 1936; F. M. Bartoš: Poslední táborita a čeští evangelici, Kostnické jiskry 1941, č. 8; J. Polišenský: Mezi výročími tohoto památného roku 1945, KM 1945; F. Paur: Jak jsme objevili portrét J. J. z B., Obrana vlasti 13. 8. 1946; V. Krása: J. J. z B. (portrét v muzeu v Soběslavi), Jubilejní sborník Měst. muzea v Soběslavi 1897–1947 (1947); M. Novotný: Vlastenec v bílém kabátě, in J. J. z B.: Z mých pamětí (1947); J. Polišenský: Dvoji tvář osvícenského dějepisce: J. J. z B. cesta k české

minulosti, Slovesná věda 3, 1950; V. Vycpálek: Vožiko v písni, ČL 1950; R. C. (Cikhart): K rodopisu Jeníků z B., Jihočeský sb. historický 1951; R. Hr. (Hrdlička): K životopisu J. J. z B. (zpráva z dopisu T. Buriana J. E. Vocolovi z 1844), Jihočeský sb. historický 1952; J. Rypka: Z deníku J. J. z B., LitN 1953, č. 39; J. Tichý: Valdštejnský exemplář Jeníkových Bohemik, Sborník NM, řada C, 1959; J. Markl in J. J. z B.: Rozmarné písničky (1959) + Sběratel písní J. J. z B., ČL 1960; F. J. Čapek, E. Vošický: K původu rodu Jeníků z B., Sb. vlastivědných prací z Podblanicka 1966; V. Cvek: J. J. z B., in Lidé kraje mezi třemi vrchy (Pelhřimov 1967); J. Holeyšovský: K původu Jeníků z B., Sb. vlastivědných prací z Podblanicka 1968; J. Skutil: Paralela dvou postav kronikářského literárního díla A. Jirásky (F. Vavák a J. J. z B.), Vlastivěd. ročenka Okr. archivu v Blansku 1973; B. Slavík in Od Dobnera k Dobrovskému (1975); K. Dvořák in J. J. z B.: Písně starodávňé lidu obecného českého... (1989).

mo

## Antonín Jenne

\* 2. 12. 1881 Osek u Milevska

† 17. 2. 1935 Praha

Autor próz a dramat pro dospělé i mládež, tematicky těžších zejména ze znalosti středočeského venkova a ze zážitků v ruském zajetí a legiích; dobovou popularitu získal cyklus humoristických románů o Kačce Vomáčené a její rodině.

Syn učitele. Po absolvování učitelského ústavu v Soběslavi (mat. 1900) působil na venkovských národních, později měšťan. školách, krátce v jižních Čechách, pak v Polabí a přilehlém povodí Cidlíny (Poděbrady, Svobodné Dvory, Městec Králové a okolí). Za první svět. války byl na ruské frontě a dostal se do zajetí; ze zajateckého tábora na Ukrajině přešel na práci do Feodosie na Krymu, kde byl metařem a hlídačem ve skladu uhlí. Vstoupil do čs. legií (6. hanácký střelecký pluk) na Volyňsku; zde přechodně působil jako učitel na škole českých kolonistů ve Volkově, po dobytí města Němci se až do brestlitevského míru skrýval. Do ČSR se vrátil 1919 přes Polsko na vlastní pěst a většínou pěšky. V Praze působil jako odborný učitel na měšťan. škole v Nuslích, pak na dívčí měšťan. škole v Kobylisích, později byl inspektorem pro menšinové školy na min. školství. 1935 krátce před smrtí byl jmenován ředitelem měšťan. chlapecké školy na Starém Městě.

Po časopisecky otiskovaných verších debutoval J. jako prozaik knížkou drobných příběhů pro mládež *Tvrď život*; jde o pásmo obrázků ze života chudé venkovské rodiny v průběhu roku. Relativně samostatné scény, jejichž účastníkem nebo pozorovatelem je malý vesnický chlapec, zachycují především všední dění na vsi a rodinné vztahy prostých lidí; popřením konvenční dějové konstrukce vžitě v soudobé povídce o chudých dětech vytvořil J. s nenásilnou výchovnou tendencí živý obraz světa venkovského dítěte. Pro další literární činnost získal J. rozhodující zkušenosti na frontě, v zajetí a v ruských legiích. Vytěžil z nich řadu povídek pro mládež, zachycujících především epizodické příběhy dětí a zvířat uprostřed válečných událostí (*Sívka a jiné povídky, Zajatecký pes a jiné povídky*); znalost ruského prostředí, sympatie k prostým lidem, pochopení pro trpící a z toho vyplývající humanistický důraz oslabuje však J. v mnoha případech explicitně formulovanou výchovně vlasteneckou tendenci v duchu oficiální osvobozenécké legendy. Z prací pro dospělé vyniká autenticitou líčení memoárový román *V gorodském dvoře*, líčící na autobiografickém základě situaci českého zajatce v Rusku. Snaha vystihnout specifičnost ruského života se projevuje i v dramatickém pokusu *Báryňa*, situovaném do doby mezi únorovou a říjnovou revolucí 1917; v zobrazení tragického střetu vystřízlivělého revolucionáře z roku 1905, jeho ženy – původem prosté a přirozeně citící venkovské dívky – a vzbouřených mužů si J. položil náročný úkol ideového a historického výkladu revoluční reality. Značnou popularitu získal J. rozsáhlými seriály humoristických epizod spojených s postavou neomalené řečné venkovanky a válečné zbohatlice Kačky Vomáčené z Řepochrást a s karikaturními figurkami členů její rodiny. Příběhy, které vycházely nejprve na pokračování v novinách (přil. Práva lidu), vydával J. postupně knižně jako jednotlivé části humoristického cyklu o sociálním zvestupu mazaně primitivní ženy, postupující bez skrupulí k bohatství a společenskému postavení. V karikaturně zjednodušené podobě promítl J. do jednotlivých epizod i obraz proměny poválečné vesnice. Vedle těchto nenáročně koncipovaných humoristických prací, kolísajících mezi póly účinného satirického zobecnění a banální komiky, pokusil se J. ve 30. letech i o vážnější povídkové prózy z vesnického prostředí (*Lopuchy u cesty*), v jejichž často tragických konfliktech

chtěl zachytit drsnou sociální i mravní tvář téže vesnice v úrodném kraji, ztrácející vlivem války a poválečného vývoje svou patriarchálně idylickou tvář. – J. byl i plodným autorem učebnic, školních příruček a publikací lidovýchovného rázu.

PSEUDONYMY: J. Vok, Klára Legerová (Malý čtenář). ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (1912); Besídka malých (1903–09); Horkého týdeník (1909); Máj (1904–05); Malý čtenář (1923–31); Nár. obzor (1909); Nár. osvobození (1926, 1936); Práva lidu (1921–34); Večerník Práva lidu (1926–35); 1926 V gorodském dvoře, 1934–35 poslední část cyklu o Kačce Vomáčené Tahle krize!; Venkov (1919–24); Zvon (1912). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Tvrď život (P pro ml., 1911); Čarovný proutek (D pro ml., 1913); V červáncích (PP pro ml., b. d., 1917); Pohádky národní a jiné (1920); Do zajetí (P pro ml., 1920); Dobrý boj jsme bojovali (P pro ml., 1920); Pod starý prapor (P pro ml., 1920); Skály a srdce (P pro ml., 1920); Naši vojáci (P pro ml., 1921); Razvědčici (P pro ml., 1921); Z nevole k svobodě (P pro ml., 1921); Na ústupu (P pro ml., 1921); Z holuba sokol (P pro ml., 1921); Pouta (P pro ml., 1921); Snítky vavřínu (BB 1921); Sívka a jiné povídky (pro ml., b. d., 1921); O královně Popelušce (pohádka, 1922); O Matěji Peciválu (pohádka, 1922); O třech starých tovaryších (pohádka, 1922); Paní Masaryková (životopis pro ml., 1923); Paprsky štěstí (PP pro ml., 1924); Ranní mlhy (R pro ml., 1925); Zajatecký pes a jiné povídky (pro ml., 1926); Požár lesa (D 1926); Kačka Vomáčená 1, 2 (R 1926, 1928); Pohádkový věneček (z ruských a ukrajinských pohádek, 1927); Z temnoty věků (PP 1927); Pabouček a jiné podivné historie (PP pro ml., 1927); V gorodském dvoře (R 1927); Báryňa (D 1927, prem. 1925); Bohatýrské pověsti západních národů (1927); Na statku (R 1928, z cyklu o Kačce Vomáčené); Součková ženitba (R 1928, z cyklu o K. V.); Jenda a Ferda (PP pro ml., 1929); Dědečkovy povídky (1929); Krvavá lavina (PP 1930); V bouřlivém víru (R pro ml., 1931); Hlučný král (D pro ml., 1931); Kačka Vomáčená (D 1931, i prem., s F. Bartošem); Frantík (R 1932, z cyklu o K. V.); Krupěj za krupěj (PP pro ml., 1933); Lopuchy u cesty (PP 1933); Po stopách lidské práce (beletrizovaná hist. studie, 1934); Muzikanti (P pro ml., 1934); – posmrtně: Tonička se vdává (R 1935, z cyklu o K. V.); Jirka v zajetí pohádek (P pro ml., 1935). – *Ostatní práce* (učebnice a příručky): Zeměkoule (1920); Země Československé republiky (1920); Státy středoevropské (1920); Evropa 2 (1920); Stručné dějiny všeobecné (1921); Stručný český dějepis (1921); Český občan (1922); Dětské dovednosti (1924); Poetika a metrika pro školy měšťanské (1925); Sloh na škole měšťanské (1928). – *Souborné vydání*: Spisy A. J. (vyd. Za svobodu, 1932–33, 3 sv.). ■ REDIGOVAL časopis: Malý čtenář (1926–31, s F. S. Procházkou). ■ VYDAL: Pohádky našeho krbu (1920). ■



LITERATURA: B. Beneš: ref. V červancích, Úhor 1917, s. 146; Promyk (H. Sedláček): ref. Sívka a jiné povídky, Úhor 1921, s. 120 + ref. Paní Masaryková, Úhor 1923, s. 83; ● ref. Zajatecký pes...: an. (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 221; Topol, Úhor 1927, s. 112; F. V. S. (Suk), Střed. škola 9, 1928/29, s. 94 ●; ● ref. Pohádkový věneček: –och– (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 183; F. Homolka, Úhor 1927, s. 65 ●; J. D. (Dýma): ref. V gorodském dvoře, NO 30. 1. 1927, příl. Legionářský týden; ● ref. Pabouček...: J. Petrus, Čes. osvěta 24, 1927/28, č. 8; Promyk (H. Sedláček), Úhor 1928, s. 13 ●; ● ref. Na statku: a (E. Vachek), PL 18. 11. 1928; J. Petrus, Čes. osvěta 25, 1928/29, č. 9–10 ●; J. Petrus: ref. Součková ženitba, Čes. osvěta 25, 1928/29, č. 2; ● ref. Jenda a Ferda: V. Brtník, Venkov 14. 11. 1929; O. Pospíšil, Úhor 1929, s. 175 ●; ● ref. Dědečkovy povídky: F. V. S. (Suk), Střed. škola 10, 1929/30, s. 186; J. Petrus, Čes. osvěta 26, 1929/30, č. 9–10; O. Pospíšil, Úhor 1930, s. 107 ●; If (I. J. Fischerová): ref. dramatizace Kačky Vomačené, NO 19. 1. 1931; ● ref. V bouřlivém víru: F. V. S. (Suk), Střed. škola 12, 1931/32, s. 242; O. Pospíšil, Úhor 1932, s. 66 ●; M. H. (Holas): ref. Lopuchy u cesty, RA 9, 1933/34, s. 68; E. Štorch: ref. Po stopách lidské práce, NO 28. 2. 1934; –el–: ref. Krůpěj za krůpějí, PL 13. 4. 1934; D. Filip: ref. Muzikanti, Úhor 1935, s. 33; ● nekrology: K. (F. V. Krejčí), PL 19. 2. 1935; –á–, NO 19. 2. 1935; an., Večerník PL 20. 2. 1935; P. Kofránek, PL 20. 2. 1935; K. Vika, Ranní noviny 22. 2. 1935; J. Boudyš, NO 28. 2. 1935, příl. Legionářský týden; –btk– (V. Brtník), Zvon 25, 1934/35, s. 335; an., Úhor 1935, s. 46; J. Petrus, Úhor 1935, s. 57 ●; ● ref. Tonička se vdává: drb. (J. Borecký), Zvon 35, 1934/35, s. 574; vbk (V. Běhounek), PL 21. 7. 1935 ●; A. F. J. (A. Fleischerová-Janovská): ref. Jirka v zajetí pohádek, Úhor 1935, s. 196.

II

## Jenský kodex

### Počátek 16. století

Pozdní slovesný a výtvarný dokument bojovné husitské tradice.

J. k. dal pořídit počátkem 16. stol. pražský utrakvista, člen Loudovy koleje a ctitel Husův a Žižkův Bohuslav z Čechic. Na obrazové složce, která nepředstavuje sice vrcholnou úroveň dobového výtvarného projevu, ale je dokumentárně cenná zachycením množství dobových reálií z přelomu 15. a 16. stol., se podílelo několik malířů, mj. i známý malíř utrakvistických kancionálů Janíček Zmílelý z Písku. J. k. je zřejmě novým výtvarným zpracováním a přepisem

starší předlohy nebo předloh z různých období 15. stol.; kořeny některých z nich sahají až do doby vlastního husitství. O síle tradice, z níž památka vyrostla, svědčí existence jeho staršího protějšku, tzv. Göttingenského kodexu asi z 60. let 15. stol., obsahujícího obrazové antiteze a některé textové části, shodné s J. k.

J. k. je souborem vyobrazení a textů, zaměřených jako ostré satirické invektivy proti zlořádům římské církve se zvláštním zřetelem k tomu, jak se projevovaly v české společnosti. Obsahuje řadu obrazových, zčásti cyklicky uspořádaných protirímských pamfletů s orientujícími časovými přípisky a vysvětlivkami, několik textových částí rukopisných a jednu tištěnou (kališnický dodatek k prvotisku českého Pasionálu z 1495, přinášející čtyři Husovy listy z Kostnice, „pašijová“ vyprávění o smrti Husově a Jeronýmově, protestní list české a moravské šlechty proti Husovu odsouzení a překlad Poggiova listu Leonardu Brunimu z Arezza s obdivným vylíčením Jeronýmova konce). Centrum J. k. tvoří rozsáhlý cyklus *Antithesis Christi et Antichristi* (Odpornost Kristova s Antikristem), zčásti zpracovávající útočný spisek horlivého pražského husity Mikuláše z Drážďan *Tabulae veteris et novi coloris* (Desky staré a nové barvy). Cyklus konfrontuje novozákonní představy o Kristu, jeho chudobě, prostotě a utrpení se životem současných církevních knížat a také další obrazově vyjádřené protirímské invektivy jsou založeny na stejném principu zdůrazňované protikladnosti, která je ještě stupňována doprovodnými texty a biblickými citáty. Ostatní práce obsažené v kodexu se ideově blíží centrálnímu dílu a tvoří spolu s ním sborník pozoruhodné názorové jednotnosti.

EDICE částí: Z. Nejedlý: List Luciperův ke Lvovi z Rožmitála z roku 1478, Věstník KČSN 1903 (s popisem J. k.); dodatek k Pasionálu in O mučednicích českých knihy patery (1917, ed. V. Flajšhans); Pasionál všech svatých (1926, faksimile, ed. Z. Tobolka). ■

LITERATURA: Z. Drobná: J. k. (1970, s. podrobným popisem). ■ J. Dobrovský in: Literarische Nachrichten von einer im Jahre 1792 unternommenen Reise nach Schweden und Russland (1796); J. Goll: Bohemika ve sbírce rukopisů knihovny v Gottinkách, ČČM 1873; K. Chytil in Vývoj miniaturního malířství českého za doby králů rodu Jagellonského (1896); Z. Nejedlý: Satirický list Luciperův ke Lvovi z Rožmitála z roku 1478, Věstník KČSN 1903; J. Sedlák: Mikuláš z Drážďan, Hlídka 1914; K. Chytil in Antikrist v naukách a umění středověku a husitské obrazné antiteze (1918); J. Volf: Tzv. Jenský Pasionál, LF

1926; V. Denkstein: Husitský kodex z Jeny, ČNM 1951; J. Kudrna: O J. k. a zvláště o jeho kališnickém dodatku, Slovesná věda 4, 1951; Z. Drobná: Český život 15. stol. v zrcadle J. k., ČL 1952; R. Urbánek: Starší obdoba Rukopisu jenského, Rukopis göttingenský, Věstník ČAVU 1952 → Z husitského věku (1952); F. M. Bartoš: J. k. a jeho původce, Jihočes. sb. historický 21, 1952 → Ze zápasů české reformace (1959) + O původce antitezí J. k., Jihočes. sb. historický 22, 1953 + Husitský mučedník Mikuláš Dražďanský, Kostnické listy 1954, č. 30 + J. k. a mučedníci Jednoty bratrské, tamtéž, č. 31; Z. Drobná: Rytina Schongauerova v ilustracích J. k., ČNM 1955 + Janíček Zmílelý z Pisku a J. k., Umění 1955; V. V. Hnízdo: Příspěvek k uměleckohistorické analýze husitského kodexu z Jeny, Umění 1956; V. Husa: O době vzniku J. k., Sb. historický 5, 1957; K. Stejskal: Poznámky k současnému stavu bádání o J. k., Umění 1961; M. Vlk: Na okraj nejnovější datace J. k., LF 1962 + K otázce předlohy J. k., Sborník NM, A 17, 1963 + Paleografický rozbor J. k., Sborník historický 14, 1966 + J. k. Kodikologický rozbor rukopisu IV B 10 v Knihovně Nár. muzea, Sborník NM, A 21, 1967; J. Hrabák: Okrajové téma, ale nikoliv okrajový význam pro literární historii, ČLit 1971.

jk

## Jan z Jenštejna

\* 27. 12. 1350 *Jenštejn* u Prahy

† 17. 6. 1400 *Řím* (Itálie)

Pražský arcibiskup, autor latinských hymnů a spisů církevně politických, asketických a homiletických.

Latinsky psán Ioannes (de) Ienstein, Jenczenstein, Genzenstein. – Pocházel ze zámožné rodiny, jejíž členové působili už v druhé generaci v královských službách. Jeho otec Pavel (od 1360 notář král. komory) a otcův bratr Jan Očko z Vlašimi (od 1364 pražský arcibiskup) patřili k úzkému okruhu rádců Karla IV. Určen k duchovnímu stavu nabyl Jenštejn vzdělání na univerzitách v Praze, Padově, Boloni, Montpellieru (1374) a v Paříži (1375–76, hodnost baka-láře kanonického práva). Dříve než studia dokončil a než přijal kněžské svěcení, stal se 1376 biskupem v Míšni a 1379 pražským arcibiskupem, když byl 1378 Očko jmenován kardinálem a se svolením papeže Urbana VI. se vzdal arcibiskupství v synovcův prospěch. Současně Karel IV. vybral J. za kancléře římské říše. Ve snaze o odstranění církevního schizmatu usiloval

J. o obecné uznání římského papeže Urbana VI. Tvrdým postupem vůči straníkům avignonského papeže Klimenta VII. ve svatovítské i vyšehradské kapitule vzbudil proti sobě nevoli a neústupným vymáháním respektu k právům církve i svým vlastním popudil proti sobě dvůr i krále Václava IV., který jej 1384 zbavil kancléřství. Tento úřad byl však J. už delší dobu přítěží, protože po uzdravení z morového onemocnění 1380 se odvrátil od světského života ke kajicnému, provázenému askezi. S tím souviselo i jeho vystupňování mariánské úcty (1386 zavedení nového svátku Navštívení P. Marie); přivedlo jej do dalších nesnází, když proti němu vystoupil jménem kapituly M. Vojtěch Raňkův z Ježova († 1388), s nímž vedl J. současně spor o uplatňování odúmrtního práva na církevních statcích, zastáváje přitom proti kapitule stanovisko příznivé poddaným. 1390 navštívil Řím, aby poznal postoj nového papeže Bonifáce IX. a své vyhlídky na setrvání v úřadě arcibiskupa; po návratu znovu těžce onemocněl. Spory mezi ním a dvorem vyvrcholily v březnu 1393 (po J. zmaření králova záměru zřídit nové biskupství v západních Čechách na arcibiskupovu újmu), kdy otevřené střetnutí s králem stálo život J. generálního vikáře Jana z Pomuku a vyústilo v požadavky dvora pro J. nepřijatelné. Vydal se proto v dubnu 1393 do Říma se stížností na krále, ale vrátil se s nepořízenou. Tehdy se připojil k panskému odboji proti králi, který jej za to 1395 stihl zábořem arcibiskupských statků. J. se znovu vydal do Říma, 1396 se tam vzdal úřadu a v Benátkách očekával konečné urovnání svého případu. Na jeho návrh byl na arcibiskupský stolec dosazen jeho synovec Olbram ze Škvorce, který mu měl vyplácet doživotní rentu. J. pak žil na hradě Helfenburku (Hrádek na Litoměřicku), ale když synovci působilo vyplácení renty obtíže, uchýlil se 1398 naposledy do Říma, kde, obdařen titulem alexandrijského patriarchy, zanedlouho zemřel a byl pochován v klášteře sv. Praxedy (zde strávil konec života). – Záhy po J. smrti byl sepsán (mezi 1400–02) jeho latinský životopis, soustředěný na J. zbožné skutky; za autora je považován roudnický převor Petr Clarificator, J. důvěrník a duchovní rádcce. J. sochařský portrét z Parlérovy dílny je zasazen v chórovém triforiu pražské katedrály.

Dílo J. známe především ze sborníku jeho prací, jež dal sám pořídit za posledního pobytu v Římě; kodex ve vatikánské knihovně objevil

a popsal F. Palacký. Kromě skladeb hymnických (k nim lze přidružit také liturgická oficia) a spisů homiletických zahrnuje J. dílo práce spjaté s jeho církevní politikou (1379–89), zaměřené k odstranění schizmatu: *Tractatus de potestate clavium* (Traktát o moci klíčů), *Tractatus de veritate Urbani* (Traktát o pravosti Urbanově), *Liber considerationis* (Kniha rozjímání); s jeho činností v úřadě souvisí též práce spjaté s úsilím o zavedení nového mariánského svátku, jako *Miracula beatae Mariae visitationis* (Zázraky navštívení bl. Marie, po 1388), a polemiky vedené proti Vojtěchovi Raňkovu ve spise *Contra Adalbertum* (Proti Vojtěchovi, 1388). Zvláštní skupinu tvoří práce asketického obsahu, jako raný *Liber dialogorum* (Kniha dialogů, 1380), věnovaný s několika jinými spisy Janovi ze Středy, nedatovaný čtyřdílný spis, uváděný podle prvního oddílu pod tit. *Libellus quod nemo laeditur nisi a se ipso* (Knížka o tom, že nikdo nemůže být uražen, než sám sebou), dále autobiografické práce *De bono mortis* (O prospěšnosti smrti), sepsaná po uzdravení 1390, a *Libellus de fuga saeculi* (Knížka o útěku před světem, po 1395). J. apologií je spis o sporu s králem *Acta in curia Romana* (Jednání v římské kurii, 1393) a *Libellus apologorum* (Knížka obhajob, po 1396), seznamující s motivy abdikace a věnovaný hlavě panské jednoty Jindřichovi z Rožmberka. Dílo doplňují J. listy a bývají k němu připojována též jeho synodní ustanovení. – Celé J. dílo je latinské. Charakteristické pro ně je, že namnoze vznikalo z autobiografických podnětů a rovněž po stylové stránce nejednou odpovídá svou myšlenkovou neurovaností impulzivnímu založení svého tvůrce. Tím se liší od obsahově i stylově neosobních projevů latinsky píšících současníků. J. hymnická tvorba, v níž příznačně převládá složka mariánská, nezřídka dokládá nedostatek autorovy péče o tvarovou dokonalost, jak o ni usilovala soudobá latinská poezie. Nedostatky však vyvažuje opravdovost zaujetí, vlastní všem směrům J. činnosti a zřetelně patrná v jeho díle. Dovedl stejně neústupně vystupovat proti pohoršlivému životu duchovenstva a na druhé straně se zastávat prostých zbožných lidí pronásledovaných pro beghardské sektářství. Jeho neokázalá zbožnost byla provázena snahou o důsledné naplňování příkazů evangelia, kterým dával ve svých spisech přednost před oblíbenými církevními autoritami. V tom byl i zdroj jeho pozorného vztahu k chudým, odtud v roz-

poru s vlastním původem a vychováním dospíval k přesvědčení o lidské rovnosti a k pojetí pravého šlechtictví založeného nikoli na urozenosti, ale na ctnostném životě. Přes své postavení se tak ocital v blízkosti soudobého domácího reformního hnutí (jeho představitelům zůstalo J. dílo neznámo).

EDICE: in K. Höfler: *Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung in Böhmen* 2 (1860, *De fuga saeculi*); in J. Loserth: *Beiträge zur Geschichte der hussitischen Bewegung* 2 (Videň 1879, úryvky z *Contra Adalbertum*); Die Hymnen J. von J. (1886, ed. Q. M. Dreves); G. Vielhaber: *Der „Libellus de bono mortis“ des Erzbischofs J. von J., Festschrift des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen* (1902); J. Zítek: *Tractatus (Tractatus) de potestate clavium od arcibiskupa J. z J., Časopis katol. duchovenstva* 1904; *Analecta hymnica mediae aevi* 48 (BB, Lipsko 1905, ed. M. Dreves, C. Blume, přetisk Frankfurt n. M. 1962); J. Zítek: *Ke sporu J. z J. s Václavem IV. (Acta in curia Romana), Časopis katol. duchovenstva* 1909; in J. Sedlák: *M. Jan Hus* (1915, *Tractatus de veritate Urbani, De bono mortis, Libellus apologorum, část De fuga saeculi*); *Studie a texty k náboženským dějinám českým* 2 (1915, *De consideratione*, ed. J. Sedlák); in R. E. Weltsch: *Archbishop John of J. (Haag–Paříž 1968, Liber dialogorum, De fuga saeculi)*. – *Překlady do češtiny*: V. Bitnar: *Svatováclavské hymny J. z J., Časopis katol. duchovenstva* 1926; J. z J.: *Narození Páně* (přel. Č. Vránek), Řád 1942; in Výbor z české lit. od počátků po dobu Husovu (1957, *Panenská matka v chlévě dlí*, přel. F. Stiebitz); – (*ukázky*:) in *Próza z doby Karlovy* (1938, znovu 1948: *Miracula beatae Mariae visitationis, De bono mortis, De fuga saeculi, Quod nemo laeditur nisi a se ipso*, list matce; ed. a přel. J. Vilíkovský); in Výbor z české lit. od počátků po dobu Husovu (1957, *Kniha obranná*, přel. R. Holinka); in sb. *Sestra Múza* (1990, ed. A. Vidmanová). ■ KORESPONDENCE: in J. Loserth: *Beiträge zur Geschichte der hussitischen Bewegung* 1 (Videň 1877, neúpl.). ■

BIBLIOGRAFIE: P. Spunar in *Repertorium auctorum Bohemorum propositum idearum post universitatem Pragensem conditum illustrans* 1 (Vratislav 1985; heslo *Iohannes de Ienstein*). ■ LITERATURA: A. Friedl: *Kodex J. z J., iluminovaný rukopis české školy malířské ve Vatikánu* (1931); R. Holinka: *Církevní politika J. z J. za pontifikátu Urbana VI.* (1933); V. Bitnar: *J. z J.* (1938); R. E. Weltsch: *Archbishop John of J. (Haag–Paříž 1968)*. ■ F. Palacký in: *Literarische Reise nach Italien* (1838); J. Kalousek: *Traktát J. z J. proti Vojtěchovi z Raňkova o odúmrttech*, *Věstník KČSN* 1882; J. Zítek: *Kodex J. z J. ve vatikánské knihovně v Římě, Památky archeologické* 1903; B. Červinka: *Příspěvky k životopisu J. z J.*, *Sborník hist. kroužku* 1933, 1934; A. Neumann: *Z kázání arcibiskupa J., Hlídka* 1935, s. 359, 406 + *Účast arcibiskupa*

J. na zavedení svátku Navštívení P. Marie, Pax 1935, s. 430, 468 + Nový pramen k životopisu arcibiskupa J. z J., Hlídka 1938, s. 263, 297, 332, 362, 389; F. M. Bartoš: J. z J. in Světci a kacíři (1949); J. Snížková: J. z J., Slovesná věda 1952; V. Plocek: Nově nalezená sekvence o sv. Dorotě a její poměr k J. „Decet huius“, Ročenka UK 1956; J. Kadlec: L'oeuvre homilétique de Jean de J., Recherches de théologie ancienne et médiévale 1963; F. Fišer: Nejstarší exemplář J. oficia Navštívení P. Marie, sb. Strahovská knihovna 3, 1968; J. V. Pole: ref. Archbishop J. of J., Mediaevalia Bohemica 1969, č. 1; in sb. Jenštejn (Brandýs n. L.–St. Boleslav 1977).

ep

## Zdeněk Jerman

\* 29. 4. 1910 Opava

† 14. 6. 1971 Praha

Beletrista a novinář; své prózy zakládal zejména na intenzivním zážitku generačním a světoběžnickém.

VI. jm. Josef Heller. – Po maturitě na gymnáziu v Opavě (1929) odešel natrvalo do Prahy. Zde studoval na Svobodné škole nauk politických žurnalistiku a na filoz. fakultě UK dějiny srovnávacích literatur a češtinu; časopisecky debutoval 1934. Od 1936 působil jako novinář v kulturních rubrikách listů Melantricha (zvl. v Čes. slově), od 1939 jako nakladatelský redaktor (Toužimský a Moravec, A. Neubert, 1945–46 Naše vojsko, Orbis). V 30. letech hojně cestoval po zemích střední, jižní a západní Evropy, zejména po Jugoslávii a Itálii. 1951 pracoval ve Vojenském hist. ústavu, 1952 v dolech ostravského revíru, poté v n. p. Kniha, 1954–61 znovu ve Vojenském hist. ústavu, 1962–65 v Ústř. domě lid. umělecké tvořivosti, 1965–70 ve vydavatelství Úřadu pro normalizaci a měření. V důchodu (od 1970) žil v Praze.

V literatuře se J. etabloval jako beletrista, novinář (literární, divadelní a výtvarné referáty, reportáže z cest, fejetony), překladatel z němčiny a rozhlasový autor (literárněhistorické pořady, 1947 hra *Slečna hromosvod*). Jeho prózy vytvářejí celek poměrně úzce založený především svým autobiografismem, jenž se opírá jednak o silný zážitek generačního vstupu do literatury, jednak o zkušenost svobodného světoběžnictví (do jisté míry rovněž generačně determinovaného). Zkušenosti svého putování vyje-

voval J. v prózách komponovaných jako sledy historek ze společného cestování nahodilých souputníků (takto vcházel do kontaktu s tradicí anglosaské beletrie představované jmény J. B. Priestley, Jerome Klapka Jerome aj.) a zaměřených na evokaci nikoli turistických pamětihodností, nýbrž rázovitých místních obyvatel (*Cesta bez kompasu*, *Rozmarné putování*, rozsáhlé partie i v kn. Ve znamení Panny, Odcházím z Oceánie); slohově vyznačuje tyto prózy duchaplný dialog souputníků a fejetonistická zábavnost. Zážitek generačního debutu (konkretizovaný i klíčovou formou) se stal východiskem jednak pro prózu románového rozsahu (nikoli však tvaru) *Odcházím z Oceánie*, kterou J. nastavil křivé zrcadlo novinářskému provozu v tiskovém koncernu 1. republiky, jednak pro román *Ve znamení Panny*, autorovu knihu nejstarší (rukopis datován 1938) a umělecky nejambicióznější (mj. náběh k formě román v románu). V tomto typickém vývojovém románu snímá se obtížná hrdinova cesta za pravým životním obsahem převážně v rovině dialogické výměny názorů nebo traktátové monologičnosti. Opačnou cestu, cestu zrady na vlastním životním poslání, dal J. projít hrdinovi novely *Rezignace*.

ŠIFRY: jer, J. H. ■ PŘÍSPĚVKY in: Čes. slovo; Haló noviny (1934); Lid. noviny (od 1939); Lit. noviny (od 1937); Nová svoboda; Obrana lidu; Rudé právo; Svob. Československo; Tvář (1936); Úhor; Volnost. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: *Cesta bez kompasu* (P 1942); *Rozmarné putování* (P 1943); *Ve znamení Panny* (R 1944); *Rezignace* (P 1945); *Odcházím z Oceánie* (P 1949); *Vojáci, stráž republiky* (P pro ml., 1951). – *Překlady*: R. Brunngraber: *Cukr z Kuby* (1943); E. Linklater: *Juan v Americe* (1943); E. Ludwig: *Bolívar, rytíř slávy a svobody* (1948). – *Ostatní práce*: E. St. Vráz (1947). ■ SCÉNICKY. *Hra*: *Kaolín a Majolika* (1933, s R. Kristianem). ■ REDIGOVAL *kalendář*: *Vojenský kalendář na rok 1947* (1946); *knížnici*: *Češi, kteří objevili svět* (1947). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: E. S. Vráz: *S lovci lebek na Borneu* (1948, s V. Vrázovou). ■

LITERATURA: lnz. (L. N. Zvěřina): ref. *Cesta bez kompasu*, Čteme 1942, s. 143; ● ref. *Rezignace*: J. Linhart, KM 1946, s. 245; B. P. (Pavlok), Akord 12, 1945/46, s. 238; lk (L. Kundera), Rovnost 19. 3. 1946; V. T. (Tichý), PL 20. 4. 1946 ●; kš (K. Šubert): ref. *Odcházím z Oceánie*, Lid. kultura 1949, s. 70.

jo



### Jeroným Pražský

\* asi 1378–80 *Praha*

† 30. 5. 1416 *Kostnice* (Německo)

Představitel českého reformního hnutí, jako filozof a řečník stoupenec a obhájce viklefismu, spolupracovník Husův.

Psán též J. z Prahy, lat. Hieronymus Pragensis. – Původem z pražského Nového Města, z rodiny patrně nezámožné, studoval asi od 1395 na pražské univerzitě a stal se 1398 jako Husův žák bakalářem svobodných umění. Ve studiích pokračoval 1399–1401 v Oxfordu, odkud přivezl do Prahy opisy některých Viklefových spisů, do té doby zde neznámých. Do 1403 bývá kladena jeho návštěva Palestiny (mohla se uskutečnit také až 1408), 1404 je zapsán na univerzitě v Paříži, 1405 tam dosáhl mistrovské hodnosti, 1406 působil jako mistr na univerzitách v Heidelbergu a v Kolíně n. R., 1407 se vrátil do Prahy, byl přijat mezi mistry univerzitního českého národa a stal se věrným Husovým následovníkem. Jako na dřívějších působištích, tak i v Praze neskrýval obdiv pro Viklefovo učení a obhajoval platonsko-viklefské realistické pojetí univerzálií. Toto pojetí sdílela též rozhodující skupina českých mistrů kolem Husa, jak prokázal 1409 univerzitní kvodlibet M. Matěje z Knína, uzavřený J. rozsáhlou, vlastenecky laděnou řečí k chvále svobodných umění; bylo to těsně před vydáním Dekretu kutnohorského, o něž se J. rovněž přičiňoval. Za projev před králem Zikmundem v Budíně 1410, v němž vyzdvihoval povinnost světské moci řídit a spravovat duchovenstvo, byl J. vzat ostrýhomským arcibiskupem krátce do vazby. Téhož roku se mu podařilo uniknout z Vídně, kde byl vyšetřován pro šíření viklefismu, když se tam vypravil, aby hájil svou pravověrnost. Na odpuštěných bojích v Praze 1412 se podílel na straně Husově slovem i účastí na pouličních demonstracích. Na pozvání krále Vladislava a jeho bratrance Vitolda podnikl 1413–14 cestu do Polska a na Litvu, veden zájmem o východní liturgii. Do Prahy se vrátil 1414 ještě před Husovým odchodem do Kostnice, kam za ním podle svého slibu přišel v dubnu 1415. Když jeho žádost ke králi Zikmundovi a koncilu o zaručení osobní bezpečnosti zůstala bez odpovědi, nastoupil zpáteční cestu, dříve než na něj koncil vydal obsílku. Na jejím podkladě byl

cestou zadržen a vydán koncilu. V Kostnici byl uvězněn, vyšetřován komisí koncilu a po těžké nemoci byl za použití násilí přinucen v září 1415 odvolat a odříci se Viklefa i upáleného Husa, ale na svobodu propuštěn nebyl. Naopak počátkem 1416 byl vyslýchán novou komisí na základě obžaloby z dalších bludných článků kromě odvolaných. Na opětovnou žádost mu bylo povoleno veřejné slyšení před koncilem. Statečným a řečnický podmanivým vystoupením 26. 5. 1416, při němž odsoudil předchozí vynucené odvolání, se přihlásil k Husovi a obvinil koncil ze zaujatosti a bezpráví, vzbudil obdiv u přítomných (i mezi odpůrci); výrazem toho je latinský list italského humanisty Poggia Braccioliniho, srovnávající J. s antickými filozofy a hrdiny. Protože se J. ani v příštích dnech ve vězení nedal přemluvit k dodatečnému odvolání, byl 30. 5. 1416 odsouzen pro kacířství a téhož dne upálen. Jeho kostnické osudy vypsali jejich svědek Petr z Mladoňovic v Pašiji Mistra Jeronýma.

J., spojovaný v památkách i v povědomí již záhy po smrti s Husem, patří spolu s ním k hlavním představitelům vrcholné fáze českého reformního hnutí stimulované viklefismem, která vyústila v husitskou revoluci. J. činnost, na rozdíl od Husovy, se však soustřeďovala více do oblasti mimoliterární. Nebyl teolog ani kněz, třebaže se ve svém myšlení i projevech nemohl vyhnout některým teologickým otázkám filozofické povahy, jako bylo např. tajemství Trojice. Filozofii hodnotil nejvýše ze všech věd. Jako filozofa jej přivedly ke studiu Viklefa zejména jeho filozofické názory, které dovedl domýšlet v jejich společenském dosahu. Svě současníky obdivované vzdělání zužitkoval především jako působivý a pohotový řečník, přímo vyhledávající příležitost k diskusi s protivníky. Také jeho časté cesty, za nichž poznal značnou část tehdejšího křesťanského světa tak jako málokterý ze současníků, mu poprávaly málo času pro širší literární uplatnění. Kromě Řeči k chvále svobodných umění (*Recommendatio liberalium artium*) dochovalo se po něm několik filozofických projevů spojených s jeho univerzitní činností, některé kostnické projevy a tři listy; snad přeložil některé Viklefovy spisy. Skládal i duchovní a satirické písně, které se nedochovaly, nebo aspoň nikoli s jeho jménem.

EDICE: in K. Höfler: Geschichtsschreiber der hussitischen Bewegung 2 (1865, *Recommendatio liberali-*

um artium, za autora omylem označen Jan Hus); in Výbor z literatury české 2 (1868, List panu Lackovi z Kravař, ed. K. J. Erben); in Studie a texty k náboženským dějinám českým 2 (1916, Quaestio de universalibus, ed. J. Sedlák), 4 (1925, kwestie Utrum veritas generalis, ed. J. Kratochvíl). – *Překlady do češtiny (ukázky)*: in Výbor z české literatury doby husitské 1 (1963, závěr Řeči k chvále svobodných umění, přel. A. Molnár); in F. Šmahel: J. P. (1966, závěr Řeči k chvále svobodných umění a další ukázky, přel. A. Molnár). ■

BIBLIOGRAFIE: F. M. Bartoš, P. Spunar: Soupis pramenů k literární činnosti M. Jana Husa a M. J. P. (1965); in P. Spunar: Repertorium auctorum Bohemorum proventum idearum post universitatem Pragensem conditam illustrans (Vratislav 1985, novější literatura). ■ LITERATURA: J. V. Frič: M. J. P., stálý soudruh, obránce i spolutrpitele... M. Jana z Husince (1883); E. Denis: Jérôme de Prague (Paříž 1916); J. Putna: Mistr J. P. (1916); F. Šmahel: J. P. (1966); A. Molnár: Hieronymus von Prag (Kassel 1987). ■ A. Frinta: Rodný dům M. J. P., ČCM 1914; M. B. Šarecká: Hus a Jeroným, Čes. svět 14, 1917/18, s. 9; Historické spisy Petra z Mladoňovic a jiné zprávy a paměti o M. Janovi Husovi a M. J. z P., FRB 8 (1932, Poggiův list a Mladoňovicova Pašije, ed. V. Novotný); R. R. Betts: J. P., ČsČH 1957; A. Molnár: Humanismus J. P., Křesťanská revue 1966; F. Šmahel: Leben und Werk des Magisters Hieronymus von Prag. Forschungen ohne Probleme und Perspektiven?, Historica 13, 1966 + Pramen J. Chvály svobodných umění, sb. Strahovská knihovna 5–6, 1970–71; K. Stejskal: Klášter na Slovanech a Mistr J. P., Dějiny a současnost 1967; J. Sousedík: M. Hieronymi Pragensis ex Iohanne Scoto Eriugena excerpta, LF 1975; A. Molnár: Mírový aspekt patristického argumentu v české reformaci, Křesťanská revue 1981, s. 122; F. Šmahel: Univerzitní kwestie a polemiky Mistra J. P., AUC Pragensis – Historia Universitatis Carolinae Pragensis 22, 1982.

ep

## Čestmír Jeřábek

\* 18. 8. 1893 Litomyšl

† 15. 10. 1981 Brno

Prozaik, dramatik a divadelní kritik wolkrovské generace; po expresionistických začátcích se ve svých společenských, historických a biografických románech a novelách přiklonil k psychologickému realismu.

Syn spisovatele V. K. Jeřábka, vnuk správce Augustovy tiskárny v Litomyšli J. V. J. (tiskaře, který se mj. podílel i na tisku spisů B. Němcové za autorčina dohledu); otec literárního histori-

ka, profesora brněnské univerzity Dušana J. (nar. 1922). – Dětství prožil v Prsticích na Oslavsku, 1906 se rodina přestěhovala do Obřan (dnes předměstí Brna). Gymnázium studoval v Litomyšli (1904–06) a v Brně (jedním ze spolužáků byl L. Blatný), po maturitě (1912) práva na univerzitách v Praze a v Innsbrucku (letní semestr škol. roku 1914/15); zároveň navštěvoval na pražské filoz. fakultě přednášky F. X. Šaldy, J. Máchala, Z. Nejedlého a O. Fischera. V lednu 1917 se stal výpomocným redaktorem brněnského listu Moravská orlice (zde 1916 debut). V únoru narukoval (k doktorátu práv musel být uvolněn z vojenské služby) a byl poslán nejdříve na haličskou, 1918 na italskou frontu. 1919 se stal úředníkem brněnského magistrátu (od 1928 jeho školského úřadu), do důchodu odešel 1950 ve funkci přednosty osvětového úřadu; ženat od 1919. 1921 patřil k zakladatelům Literární skupiny, 1945–48 byl předsedou Sdružení moravských spisovatelů. Mezi oběma válkami podnikl řadu cest, především do Itálie (1925, 1926, 1929, 1931, 1936, 1938), dále do Jugoslávie, Belgie, Rakouska, Švýcarska, Německa, Francie, Španělska, Anglie a Holandska (*Evropské meziaktí*).

J. rozsáhlé, tematicky i žánrově mnohostranné dílo charakterizuje vývoj od expresionismu k psychologickému realismu, od povídek a dramatu k románu a dále novele, od abstraktnosti k stále silicimu uplatnění dokumentárního faktu. S vírou ve smysluplnost lidské tvořivosti postihoval J. životní usilování jedinců v kontextu společenské situace a historického vývoje, mapoval napětí mezi jejich citovostí a racionalitou, vnitřním prožíváním a vnějšími postoji. Základním a neměnným rysem jeho tvůrčí metody byl psychologický akcent (určující pravidelně – mnohdy spekulativně – způsob výstavby jednotlivých próz), snaha ukazovat zejména bezprostřední i objektivní příčiny jednání subjektu (především pomocí vnitřních monologů a dialogů), vytvářet obraz reality obrazem duše, činit vývoj událostí korelátom proměn vnitřního světa jejich účastníků. Od 1916 J. publikoval příležitostně kritiky a básně v časopisech, začátkem 20. let se představil jako dramatik a především prozaik. Jeho první prózy (*Výzva, Zasklený člověk, Předzvěsti*), spjaté s programním úsilím Literární skupiny, vznikaly ve znamení abstraktní koncepce lepšího individuálního i kolektivního života (otázky rozumu a víry, splynutí s nadosobní ideou), subjektivní exprese

a protiměšťáckého gesta (téma pokusu o narušení zaběhnutého řádu myšlení a žití), převládala v nich fabulační konstruovanost a symbolizace postav i prostředí. Posun k epice znamenaly detektivní román *Lidumil na kříži* a utopický román o účelnosti zla ve světě *Firma prorokova*, prózy s etickou druhoplánovou symbolikou touhy po spravedlnosti a vítězství principu dobra; překonání celkové spekulativnosti J. tvorby přinesl až román *Svět hoří*. V něm J. dospěl ke své typické metodě psychologického realismu, zachytil válečnou atmosféru a zkušenost vlastní generace (voják zraněný na italské frontě se v závěru první svět. války vrací domů a obnovuje svou duševní rovnováhu), hledání a nalézání východisek z existenční krize. Od 30. let se vydal cestou rozsáhlejších psychologických románů (*Pekelný ráj*, *Světlo na přídi*, *Dvojí svědectví* aj.), v nichž zobrazoval osudy intelektuálů svíraných přízravností měšťáckého prostředí, morálními, rodinnými a existenčními problémy. Myšlenkové pochody a prožitky ústředních postav zde vycházejí z konfrontace generací, individualit, milostných citů, ze sváru snů a reality, umělce a okolí (motiv neumlčitelné tvořivé vůle umělce symbolicky gradoval v románech *Nedohráno* a *Letopisy české duše*, psaných za druhé svět. války). V historických variantách psychologického románu J. posílil dějovou dynamiku a vytvořil svébytnou syntézu dějinných fakt se smyšlenými prvky, s tendencí postihnout psychiku postav a motivaci jejich jednání na pozadí střetu dobových idejí. Podnícen soudobou dějinnou situací národa, aktualizoval na sklonku 30. let předhistorickou látku (přemyslovský stát v 8. a 9. stol.) v trilogii *Legenda ztraceného věku* (analogické motivy zachování a posílení státnosti a národní jednoty v ohrožení, nástupu křesťanství, boje starého s novým apod.). Obdobnou problematiku a způsob pohledu zvolil později v trilogii *Sága našeho rodu* (počátek, průběh a tragický konec vlády knížete Václava v 10. stol.). V románu *Zvedni se, město!* rekapituloval v širokém záběru brněnské okupační události, postihuje přitom jak společenskou atmosféru, tak rozmanitost psychologických reakcí na těžkou dobu druhé světové války. J. celoživotní úsilí o nezjednodušený obraz lidského nitra našlo od 50. let v závěru autorovy tvůrčí dráhy svůj nejvlastnější a zároveň vrcholný tvar v novele. Tragika novely *Podivuhodný návrat bratra Anselma* (příběh mladého mnicha na počátku renesance v Itálii)

vyrůstala z dramaticky vystupňovaného střetu víry, citu a lidského neporozumění. V novele *Někomu život, někomu smrt* J. zkonstruoval mezní situaci (sovětský a německý voják se ocitnou pohromadě v zasypaném stalingradském sklepe), aby konfrontací dvojího způsobu myšlení demonstroval diametrální odlišnost starého a nového světa a s jasnou ideovostí zuřčoval s nesmyslností fašismu a války. K problematice umělce a života a tvůrčího úsilí, již učinil už dříve námětem románů *Nedohráno* a *Letopisy české duše*, se J. vrátil v novelistickém triptychu ex post nazvaném *Život a sen*, v němž zachytil (proti proudu času, v letech 1861, 1852 a 1845) životní osudy B. Němcové, složitost tvůrčích i lidských osudů české vlastenky drcené malostí a konformitou měšťáckého prostředí (při zaměření na vnitřní svět spisovatelky postupně sílí charakteristika povahy a atmosféry doby). V novele *Jitro se zpěvem* zobrazil život rodičů B. Smetany v Litomyšli 20. let 19. století. Stále sílící sklon k tvůrčímu použití reálných faktů se mohl plně uplatnit v žánru cestopisné črty a úvahy (*Evropské meziaktí*) a ve vzpomínkových knihách *V zajeří Antikristové* (o letech nacistické okupace), *Zelená ratolest* (lyricky laděné obrazy dětství prožitého ve vesnici nedaleko Brna), *V paměti a v srdci* (ovzduší meziválečného literárního Brna a především vývoj Literární skupiny), dokumentujících J. spjatost s brněnským prostředím. V nepříliš úspěšných hrách (*Cirkus Maximus*, *Nové vlajky*, *Vetřelkyne*) těžil J. z problematiky i metody expresionistického dramatu. Úzký vztah k divadlu prokázal také soustavnou recenzní činností v Lido-vých novinách, Národním osvobození a Rozpravách Aventina 20. a 30. let, zaměřenou zejména na brněnskou činohru a akcentující čistotu a přesvědčivost divadelní formy v protikladu k dobové manýře a amatérismu, úvahami o obecnějších otázkách divadla a monografií brněnské herečky *Ema Pechová*.

PSEUDONYM, ŠIFRY: K. E. Barrey; ABE, Č. J., čj, –čj–, K. E. B. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1919–30); Čes. slovo; Čin (1929–36); Divadelní noviny (1969–70); Host (1921–29); Host do domu (1956–58); Index (1935–37); M. Jeřábková: Maminčin zápisník (1925, J. dětské lit. pokusy); Kmen (1920); Knižní kultura (1965); Kritika (1924); Kultura doby (1936); Lid. demokracie (1963); Lid. noviny (1920–38); List Sdružení mor. spisovatelů (1946–48); Lit. měsíčník (1980); Lit. noviny (1927–37); Lit. noviny (1957–59); Lit. svět (1928); Lumír (1932); Mor. orlice (Brno, od

1916); Moravskoslez. revue (1919–20); Nár. osvobození (1924–28); Národopisné aktuality (1967); Niva (Brno, 1921, 1930); Nový život (1956, 1959); O knihách a autorech (1957); Od Trstenické stezky (Lito-myšl, 1947); Obzor (Přerov); Ostravský deník; sb. Pocta a výzva (1934); Práce (1963); Rovnost (od 1945; 1969 román Úder, 1973 paměti Dvacet roků, na léta 1945–65); Rozpravy Aventina (1928–34); Sborník Literární skupiny (1923); Socialistická budoucnost (Brno, od 1920); Stan (1930); Topičův sborník (1922); Tribuna (1921–25); Tvorba (1959, 1971–72, 1982); U (1937); Věda a život (1959); Vzlet (Plzeň, 1919); Zlatý máj (1959–61); Zvon (1919–22). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o umění*: Výzva (P 1921); Cirkus Maximus (D 1922, prem. 1924); Nové vlajky (D 1922, prem. 1925); Zasklený člověk (PP 1923); Předzvěsti (PP 1924); Lidumil na kříži (R 1925); Firma prorokova (R 1926); Svět hoří (R 1927); Pekelný ráj (R 1930); Světlo na přídí (R 1933); Větelkyně (D b. d., 1933, i prem.); Cesta pozemská (R 1935; 1947 s knihou Neumřela, ale spí, pod tit. Dvoji svědectví); Legenda ztraceného věku 1–3 (RR: Hledači zlata, 1938; Medvědí kůže, 1939; Bohové opouštějí zemi, 1939); Neumřela, ale spí (R 1941; 1947 s knihou Cesta pozemská, pod tit. Dvoji svědectví); Poselství z druhého břehu (R 1942); Nedohráno (R 1943); V zajetí Antikristově (paměti, 1945); Evropské meziaktí (FF 1945); Ema Pechová (monografie, 1946); Letopisy české duše 1, 2 (RR 1946: Podivná průvodkyně, Kvetoucí sad); Zelená ratolest (P 1946); Zvedni se, město! (R 1947); Podivuhodný návrat bratra Anselma (P 1948); Někomu život, někomu smrt (P 1957); Odcházím, přijdu (P 1957, 3. část volného triptychu o B. Němcově); Alespoň ve snu (P 1959, 2. část triptychu); Sága našeho rodu 1–3 (RR 1959: Propast, Tvé jméno, štěstí, V sousedství šelem); V paměti a v srdci (paměti, 1961); Kam jde tvá cesta (P 1972, 1. část triptychu); Jitro se zpěvem (P 1973); Život a sen (souborné vyd. tří novel, označ. jako R, 1974: Kam jde tvá cesta; Alespoň ve snu; Odcházím, přijdu). ■ REDIGOVAL časopis: Host (1922–26; 1922/23 s F. Götzem, 1923/24 s L. Blatným, F. Götzem, Z. Kalistou, 1924/25 s L. Blatným, F. Götzem, do č. 3 ještě s J. Ježkem, J. Seifertem, K. Teigem, 1925/26 s L. Blatným); *sborník*: Sborník Literární skupiny (1923, s L. Blatným, F. Götzem, Z. Kalistou, J. Zamazalem). ■ KORESPONDENCE: J. Hek: Z dokumentů a korespondence Literární skupiny 1919–1935 (L. Blatnému z 1921–25, F. Götzovi z 1926), Sborník NM, ř. C, 1967. ■ LITERATURA: ● ref. Výzva: J. Hora, RP 10. 4. 1921; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 8. 5. 1921; J. Krecar, MR 1920/21, sv. 36, s. 285; J. O. Novotný, Cesta 3, 1920/21, s. 731; B. P. (Polan), Nové Čechy 4, 1920/21, s. 330; fg (F. Götz), Niva 1921, s. 39 → Anarchie v nejmladší české poezii (1922); J. Knap, Pramen 1921, s. 424; A. M. Piša, Červen 1921, s. 279 ●; J. Knap: ref. Cirkus Maximus, Cesta 5, 1922/23, s. 464; ● ref. Zasklený člověk: M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 20. 5. 1923; B. Vlček, Cesta 6, 1923/24,

s. 379 ●; ● ref. Nové vlajky: F. Götz, Host 3, 1923/24, s. 21; K. H. (Híkl), Naše doba 31, 1923/24, s. 245; Z. Kalista, Přerod 2, 1923/24, s. 35; J. Krecar, MR 1923/24, sv. 39, s. 231; B. Vlček, Cesta 6, 1923/24, s. 224 ↓ ●; ● ref. Předzvěsti: A. N. (Novák), LidN 27. 5. 1924; A. Pražák, PL 27. 7. 1924; J. V. Sedlák, Kritika 1924, s. 255; B. Václavek, Host 3, 1923/24, s. 162; B. Vlček, Cesta 6, 1923/24, s. 583; E. Urx, Studentské listy 1924, č. 4 + Pravda chudoby 1924, č. 51, obojí → Umění a proletariát (1979) ●; ● ref. Lidumil na kříži: Fred (B. Václavek), RP 18. 8. 1925; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 23. 8. 1925; an., Pásmo 1, 1924/25, č. 2; jbc. (J. B. Čapek), Host 4, 1924/25, s. 281; J. O. Novotný, Cesta 7, 1924/25, s. 281 a 762; K. Sezima, Lumír 1925, s. 345 → Krystaly a průsvity (1928); an., Naše doba 33, 1925/26, s. 126; E. Vachek, Pramen 6, 1925/26, s. 75 ●; ● ref. prem. Nové vlajky: E. S. (K. Elgart Sokol), LidN 11. 10. 1925; B. B. (Babánek), NO 13. 10. 1925; L. Blatný, Host 5, 1925/26, s. 63 ●; A. M. Piša: Duše a svět. In margine prozaického díla Č. J., Sever a východ 1925, s. 145; B. Václavek: Idyla generace, Pásmo 2, 1925/26, s. 40; ● ref. Firma prorokova: J. Staněk, LidN 3. 10. 1926; an. (J. Hora), RP 10. 10. 1926; P. F. (Fraenkl), RA 1, 1925/26, s. 118; J. O. Novotný, Cesta 8, 1925/26, s. 518; A. M. Piša, Host 5, 1925/26, s. 195; J. B. Čapek, Kritika 1926, s. 125; K. Sezima, Lumír 54, 1927/28, s. 67 ●; F. Götz in Jasnici se horizont (1926); ● ref. Svět hoří: F. Götz, NO 20. 11. 1927 → Básnický dnešek (1931); P. Fraenkl, Host 7, 1927/28, s. 142; B. V. (Václavek), reD 1, 1927/28, s. 156; A. C. Nor, Nár. práce 8. 3. 1928; A. M. Piša, Děln. osvěta 1928, s. 11; K. Sezima, Lumír 55, 1928/29, s. 223 ●; B. Václavek in Od umění k tvorbě (1928); ● ref. Pekelný ráj: G. (F. Götz), NO 13. 11. 1930; A. N. (Novák), LidN 13. 12. 1930; P. Fraenkl, Naše doba 38, 1930/31, s. 183; A. G. (Grund), RA 6, 1930/31, s. 191; M. M. (Majerová), Čin 2, 1930/31, s. 232; A. M. Piša, LitN 5, 1930/31, č. 3; K. Sezima, Lumír 57, 1930/31, s. 503 ●; ● ref. Větelkyně: Ot. F. (Fischer), LidN 26. 5. 1933; jtg (J. Träger), Čin 4, 1932/33, s. 983 ●; ● ref. Světlo na přídí: G. (F. Götz), NO 9. 7. 1933; A. N. (Novák), LidN 9. 7. 1933; A. M. Piša, PL 10. 9. 1933; vz (V. Zelinka), Zvon 33, 1932/33, s. 685; J. Šnobl, Rozhledy 1933, s. 100; P. Fraenkl, Naše doba 41, 1933/34, s. 627; K. Sezima, Lumír 60, 1933/34, s. 106 ●; ● ref. Cesta pozemská: G. (F. Götz), NO 16. 6. 1935; K. P. (Polák), PL 23. 6. 1935; A. N. (Novák), LidN 1. 7. 1935; as (M. Holas), Rozhledy 1935, s. 139; K. Sezima, Lumír 62, 1935/36, s. 53; R. Habřina, Čin 1936, s. 30 ●; ● ref. Hledači zlata: F. Götz, NO 1. 5. 1938 → Literatura mezi dvěma válkami (1984; zde na s. 244 o G. soustavně kritické pozornosti věnované J. dílu); K. Sezima, Lumír 65, 1938/39, s. 302 ●; ● ref. Medvědí kůže: AMP. (A. M. Piša), Nár. práce 4. 6. 1939; A. N. (Novák), LidN 11. 6. 1939; F. Křelina, Venkov 31. 8. 1939 ●; ● ref. Bohové opouštějí zemi: B. Jedlička, LidN 18. 12. 1939; AMP. (A. M. Piša), Nár. práce 4. 2. 1940; F. Götz, Čteme 2, 1939/40, s. 58 ●; F. Soldan in Č. J.: Cesta pozemská (1940);



● ref. Neumřela, ale spí: B. Slavík, LidN 25. 5. 1941; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 15. 6. 1941; J. Novotný, KM 1941, s. 307; K. S. (Sezima), Čtete 1941, s. 212 ●; J. Černý (M. M. Dedinský): ref. Nedohráno, LidN 31. 8. 1943; ● ref. V zajetí Antikristovů: G. (F. Götz), NO 28. 3. 1946; vbk. (V. Běhounek), Práce 15. 5. 1946; J. Machoň, List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 121 ●●; ● ref. Letopisy české duše: G. P. (Palas), Svob. noviny 19. 6. 1946; O. Kryštofek, Doba 1, 1945/47, s. 249; jm. (J. Machoň), List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 177 ●; Ný (J. O. Novotný): ref. Zvedni se, město!, Moravskoslezská osvěta 2, 1947/48, s. 334; ● ref. Podivuhodný návrat...: R. K. (Konečný), KM 1948, s. 310; jšk. (J. Š. Kvapil), Naše doba 1948, s. 421 ●; J. Hrabák: K šedesátinám Č. J., ČMM 1953, s. 406; B. Macák in Č. J.: Zelená ratolest (1956); ● ref. Zelená ratolest: J. V. Pleva, RP 16. 10. 1956; J. Hrabák, NŽ 1956, s. 1 226 ●●; ● ref. Někomu život, někomu smrt: M. Jungmann, RP 12. 6. 1957; A. Jelínek, LitN 1957, č. 31; J. Opelík, Kultura 1957, č. 19; V. Běhounek, NŽ 1957, s. 872; J. Vohryzek, Květen 3, 1957/58, s. 23 ●; M. B. (B. Macák): Č. J. pětadesátníkem, HD 1958, s. 369; ● ref. Sága našeho rodu: Z. Kožmín, LitN 1959, č. 26; F. Götz, HD 1959, s. 471 ●; F. Götz: ref. Odcházím, přijdu, NŽ 1958, s. 292; ● ref. Alespoň ve snu: J. Opelík, Kultura 1960, č. 5; K. Homolová, H. Hrzalová, ČLit 1960, s. 342 (též o Odcházím, přijdu); Z. K. Slabý, Plamen 1960, č. 3 (též o Odcházím, přijdu) ●; A. Jelínek in Č. J.: V paměti a v srdci (1961); ● ref. V paměti a v srdci: D. Šajtar, Červený květ 1961, s. 284; V. Válek, HD 1961, s. 426; A. Závodský, SPFF Brno, řada D, 1961; Z. Mráz, Český jazyk a literatura 12, 1961/62, s. 224 ●; Š. Vlašín: Brno v díle Č. J., Brno v minulosti a dnes 5 (1963) + Novely Č. J., sb. Cesty k dnešku (1964) + in Kulturněpolitický kalendář 1968 (1967); ● k 80. nar.: J. Hrabák, Tvorba 1973, č. 33; V. Pazourek, Lit. měsíčník 1973, č. 7; Š. Vlašín, ČLit 1973, s. 502 + Práce 18. 8. 1973, příl. s. 5 → Ve škole života (1980); V. Čech, Brněnský večerník 16. 9. 1973 ●●; ● ref. Jitro se zpěvem: Š. Vlašín, RP 12. 6. 1973; M. Janů-Veselá, Práce 13. 6. 1973; D. Kořínková, Rovnost 2. 8. 1973; J. Mourková, Tvorba 1973, č. 32 ●●; ● ref. Kam jde tvá cesta: H. Hrzalová, RP 16. 1. 1973; D. Kořínková, Rovnost 6. 3. 1973; J. Hrabák, Rovnost 18. 8. 1973 + Tvorba 1973, č. 33; –jg– (J. Galík), Lit. měsíčník 1973, č. 2 ●; A. Hájková: Psycholog-realist, Lit. měsíčník 1975, č. 8 + ref. Život a sen, Rovnost 23. 5. 1975; ● k 85. nar.: J. Hrabák, Rovnost 18. 8. 1978; S. Bartušková, Kam v Brně za kulturou, 30. 8. 1978; V. Pazourek, Svob. slovo 18. 8. 1978 ●●; ● nekrology: A. Hájková, Brněnský večerník 19. 10. 1981; J. Hrabák, Rovnost 20. 10. 1981 + Lit. měsíčník 1982, č. 2 ●; Š. Vlašín: Historické romány Č. J., SPFF Brno, řada D, 1982; in J. Wolker: Dopisy (1984).

lm, šv

## František Jeřábek

Působnost 1759–1799, 1790–1834

Pražské tiskárny vybavené nakladatelskými právy.

F. J. st. (1737–1799 Praha; pův. v tiscích užívaný pravopis příjmení: *Gerzabek*, *Geržabek*) pocházel ze starého pražského tiskařského rodu, jehož zakladatel Jiří Karel J. získal tiskárnu sňatkem s vdovou po tiskaři Jiřím Černochovi Kateřinou a tiskl s Janem Karlem J. 1686–1705; 1705–09 vedli tiskárnu za nezletilého syna Jana Karla J. dědici; 1710–36 tiskl Karel Josef J., 1733–54 Jan Julius J., 1754 I. J. Jeřábková. F. J. st. se psal i *Franz*, též *otec* nebo *starší*, v literatuře *František Václav*. Po vyučení pracoval v tiskárně J. J. Klausera. Vlastní tiskárnu měl 1759–99. 1765–69 byl členem pražského vzájemně se podporujícího tiskařského bratrstva, 1768–69 jeho revizorem. Tiskárna byla umístěna 1759–94 na Starém Městě pražském v Michalské ul. v Železných dveřích v domě čp. 436 (st. čp. 245; dnes Michalská 19 – Jilská 18) a 1794–99 v domě čp. 435 (st. čp. 246) U půl zlatého kola vedle Železných dveří (dnes Michalská 21). Po smrti F. J. st. vedla (1800–14) tiskárnu U půl zlatého kola vdova Johana Jeřábková. – F. J. ml. (\* 1766) se psal i *Franz*, též *syn*, v literatuře *František Alois*; vyučil se rovněž tiskařem. Zpočátku tiskl ve své tiskárně, později převzal tiskárnu otcovu. 1801–03 byl titulárním tiskařem Cís. král. společnosti hospodářské v Království českém, rovněž byl tiskařem Cís. král. učené společnosti v Praze a 1820 krajským tiskařem mladoboleslavského kraje. V Praze tiskl a nakládal 1790–1834. Pražská tiskárna byla umístěna na Starém Městě: 1791–93 v domě čp. 403 (st. čp. 200) U modrých sloupů vedle Zlatého kola (dnes Rytířská 16), 1790 a 1794–1816 v domě čp. 539 (st. čp. 284) v klášteře sv. Havla v Kotcích (dnes Železná 24 – Rytířská 31 – Havelská 24 – Havelská ulička 1), 1815–16 v Michalské ul. v domě čp. 436 (st. čp. 245) v Železných dveřích (dnes Michalská 19 – Jilská 18), 1815–30 v Michalské ul. v domě čp. 435 (st. čp. 246) U půl zlatého kola vedle Železných dveří (dnes Michalská 21), pak na Novém Městě: 1831–34 v domě čp. 73 (st. čp. 66) U bílého střeвиčku ve Spálené ul. – Po F. J. ml. převzala podnik Kateřina Jeřábková.

F. J. st. i ml. tiskli především náboženskou literaturu v jazyce latinském, německém i čes-

kém. V 2. polovině 18. století začal F. J. st. vydávat pro lidovou potřebu české minuce a kalendáře; mimo modlitební nebeklíče byly často jedinými knížkami po chalupách a přispívaly k udržování české řeči i gramotnosti. Teprve ke konci 18. století tiskl F. J. st. české kramářské písně a jinou světskou českou i bohemistickou literaturu (např. práce F. M. Pelcla). F. J. ml. prohloubil toto zaměření soustavnějším vydáváním a tiskem obrozenecké literatury; k jeho produkci patří mj. první novočeské překlady z evropských (i klasických) literatur (S. Gessner, Homér, Ch. L. Montesquieu) a původní beletristické práce včetně divadelních her (Š. Hněvkovský, V. Nejedlý, J. N. Štěpánek).

**Z TISKAŘSKÉ A NAKLADATELSKÉ PRODUKCE.** *Beletrie, filologie:* A a b c d (abeceda, 1773); Český slabikář pod titulem sv. Anny, matky Marie (1773); F. Recht: Pro memoria. Na celé slovné usedlé plzeňské měšťanstvo... (1786); F. M. Pelcl: Grundsätze der böhmischen Grammatik (1795, rozšíř. vyd. 1798) + Nová kronika česká... od léta 1230 až do léta 1378 (1796); P. J. Sautel: Vejtah dvojsmyslných libozpěvů z latinského a jiných jazyků do češtiny přeložený od jednoho staročeské nezličenosti milovníka (1797); S. Gessner: Smrt Abelova (2. opr. vyd., 1804, překl. a nakl. J. Nejedlý) + Vybrazení potopy světa (1801, přel. B. J. Dlačač); V. L. (Linda): Vzbuzování k českému pluku – Rychle, Čechové, jen rychle... (1800); J. Rulík: Na den uvedení král. profesora české literatury p. Jana Nejedlého na učitelskou stolic v slavné učené pražské universi... (1801); J. Nejedlý: Akademische Antrittsrede... an der Karl-Ferdinandschen Prager Universität... (1801); Homérova Iliada (1802, přel. J. Nejedlý); Ch. L. Montesquieu: Chrám gnídký (1804, přel. A. J. Puchmajer); V. Nejedlý: Poslední soud (1804); Š. Hněvkovský: Děvín 1, 2 (1804 s podtit. Báseň hrdinská, výtisk 1. dílu nezjištěn; 1805 s podtit. Báseň směšnohrdinská); J. A. Komenský: Labyrint světa a ráj srdce (1809, ed. J. Nejedlý); J. N. Štěpánek: Obležení Prahy od Švejdů aneb Věrnost a udatnost česká (1812) + Břetislav První, český Achilles, aneb Vítězství u Domažlic (1813) + Čtyry strážce na jednom stanovišti (překlad, 1813) + Vlastenci aneb Zpráva o vítězství (1813) + Jan z Nepomuku (1814) + Osvobození vlasti aneb Korytané v Čechách (1814) + Tlachač (1816) + Berounské koláče (1818) + Jak to as vypadne? (1818) + Půjčka za oplátku (překlad, 1818). – *Historie:* C. J. Biener v. Bienenberg: Geschichte der Stadt Königgratz (1780); J. F. J. Schaller: Kurzgefasste Geschichte der k. k. Büchzensur und Revision im Königreiche Böhmen (1796) + Kurze Lebensbeschreibungen jener verstorbenen gelehrten Männer aus dem Orden der frommen Schulen, die sich... um die Literatur und Wissenschaften... ausgezeichnet haben

(1799); F. Novotný z Luže: Bibliotéka českých biblí... od 13. věku až do léta 1810 (1810, výt. nezjištěn). – *Písně:* Píseň o robotě sedlské (b. d., před 1789); J. J. G. Meinert: František Druhý. Zpěv vlastenský (b. d., 1796) + Válečný zpěv pro český pluk (1800, přel. J. Nejedlý); Nová píseň o slavném vítězství prince Karla nad Francouzi (1797); Nová píseň ku pochvalě hrdinských Rusů na světlo vydána (1799); Nová píseň o nynějších nešťastných časích a příhodách (1799); H. J. v. Collin: Válečné zpěvy pro České země obránce (1809, přel. J. N. Štěpánek); J. A. Dlačač: Kantáta zpívaná od školní mládeže dne 9. října 1820 při... posvěcení školy... města Nymburka (1820). – *Modlitby:* Martin v. Cochem: Malý zlatý nebe klíč (1763, 1784, 1788) + Malý nebe klíč... (1769, 1775, 1784, 1797) + Zlatý nebeský klíč (1775, 1778, 1788); Lev český k sv. Václavu, knížeti a králi svému, se utíkající (b. d., mezi 1770 a 1794). – *Ostatní práce:* J. A. Janiš: Oučinnivé spravování včel pro obecného krajana v Království českém... (1789); J. F. J. Schaller: Beschreibung der königlichen Haupt- und Residenzstadt Prag... 1–4 (1794–97); Jednání o rozplemenění a potřebě kopřiv (1799, přel. B. J. Dlačač, nakl. Cis. král. společnost hosp. v Král. českém); Prohlášení, kteréž za příčinou uvedení své vlasti do předešlého stavu... sjednocení Švejcarů svým milým vlastencům a spoluměšťanům... podali (1799, přel. B. J. Dlačač); Domluva jednoho Čecha přivtěleného k vlastencům svým v důležitosti zachování jejich zdraví (1800); Fr. de P. Dušek: První základy umění polesného pro začátečníky v hospodářství lesním... (1800, nakl. Cis. král. společnost hosp. v Král. českém); Schematism für das Königreich Böhmen auf das gemeine Jahr... (1801); A. Holý: Čtení o užívání kuřavého a šňupavého tabáku (1802, přel. B. J. Dlačač); V. P. Skřivánek: Popsání konané slavnosti v městě Planian dne 9. prosince roku 1804... (b. d., 1804–05); B. J. Dlačač: Rozmlouvání o nynější vojně mezi farářem a sedlákem českým (1809) + Udatnost slavného českého národu podle vlastenské historie... představená (1809). – *Minuce a kalendáře:* Minucí hospodářská ke cti sv. Václava (1773, 1774, 1781, 1785); Minucí hospodářská ke cti sv. Vojtěcha (1777, 1783, 1784); A. Fischer: Minucí hospodářská, to jest Kalendář sedlský... na rok Páně 1792 (1791), ... 1795 (1794); Minucí hospodářská na rok přestupný 1796, ke cti sv. Václava vyd. od Král. čes. vlastenské hospodářské společnosti... (1795); S. Khambli: Nový psací kalendář na rok Páně 1776 (1775); M. Hell: Nový kalendář na rok Páně 1777 (1776); Nový hospodářský kalendář na rok Páně 1779 (1778), ... 1780 (1779), ... 1781 (1780), ... 1782 (1781), ... 1783 (1782), ... 1787 (1786), ... 1792 (1791), ... 1793 (1792), ... 1795 (1794); A. Fischer: Nový hospodářský a kancelářský kalendář na rok Páně 1792 (1791), ... 1793 (1792), ... 1794 (1793), ... 1795 (1794), ... 1796 (1795), ... 1799 (1798). ■

**LITERATURA:** J. V. Jahn: Vývoj knihtlačitelsví v Čechách a jiných zemích slovanských, Veleslavín 1875; V. Lev: O vývoji umění knihtiskařského v Če-

chách, Veleslavín 1877; C. P.: Nejstarší stávající knih-tiskárny české, Veleslavín 1882; F. Bareš: Knihotisk v městě Boleslava Mladého, Památky archeologické a místopisné 19, 1900/01; K-ch.: Tiskárny r. 1740 a 1782, Typografia 1907; K. Kabát: Kousek historie knihtiskáren pražských, Dorost knihkupecký 1924/25; E. Šebesta in Popis obyvatelstva hl. města Prahy z roku 1770, d. 1 (1933); R. Smetana: Tiskaři a nakladatelé českých písní kramářských, ČMM 1934; J. Volf: Podpůrné bratrstvo knihtiskařů v letech 1766–69, Čes. bibliofil 1934; J. Dobrovský in O zavedení a rozšíření knihtisku v Čechách (1954, ed. M. Daňková).

oh

## František Věnceslav Jeřábek

\* 25. 1. 1836 *Sobotka*

† 31. 3. 1893 *Královské Vinohrady* (Praha-V.)

Dramatik z období Prozatímního divadla, autor veseloher a tragédií, tvůrce první české hry zobrazující sociální zápas novodobého průmyslového dělnictva; publicista.

Otec byl švec a houslař samouk; ze syna chtěl mít kněze, a proto byl J. v 9 letech dán pod dohled strýce F. Rolejčka, teologa a učitele náboženství na gymnáziu v Litoměřicích. Po ukončení měšťan. školy v Litoměřicích vychodil J. 1847–49 první 3 třídy gymnázia v Chomutově (tehdy si oblíbil německou poezii, zvl. N. Lenaua a F. Schillera). Na gymnáziu v Ml. Boleslavi (1849–51) se národně uvědomil a začal psát česky lyrické verše. V septimě na Akad. gymnázium v Praze (1852) se seznámil s V. Hálkem, G. Pflegrem aj.; přispíval do studentského rukopisného časopisu *Flora* a vedl bohémský život. Měl být vyšetřován, proto přestoupil na gymnázium v Jičíně (abs. 1854, mat. 1855 v Praze). Teologická studia v litoměřickém semináři (1854–55) zaměnil za studium klasické filologie na univerzitě v Praze (1856–57), ale onemocnění tyfem jej přinutilo odejít do Sobotky a pro nedostatek finančních prostředků se vrátit do semináře v Litoměřicích (1857–58). V rodném městě hrál ochotnické divadlo (s V. Šolcem); poznal přitom svou budoucí ženu a napsal pro ni svou první hru, historickou dramatickou báseň *Hána*, která měla 1858 premiéru na zdejším jevišti. T. r. definitivně vystoupil ze semináře a vrátil se do Prahy na filozofii; při studiích, která dokončil 1864, si začal vydělávat žurnalis-

tikou, novinářem z profese se však nestal. Vypo-máhal jako divadelní referent v redakcích Pražských novin (1858–60) a Nár. listů (1861–66), zde i jako politický komentátor (hl. za prusko-rakouské války); pro neshody s J. Nerudou přestoupil do staročeského Pokroku (1867–77). 1878–89 byl poslancem českého sněmu, 1879–84 říšské rady. Suploval na reálce v Panské ul., od 1866 působil jako profesor němčiny, češtiny a estetiky na malostranském gymnázium a na městské Vyšší dívčí škole (1869–90). 1879 získal doktorát filozofie, 1884 se bez úspěchu pokusil o habilitaci na pražské univerzitě prací *Stará doba romantického básnictví*. Politická zvědavost jej vedla k opakovaným cestám po Itálii (1869, 1873) a k návštěvě Petrohradu a Moskvy (1872). Účastnil se spolkové práce (i přednáškami) ve Svatoboru, Umělecké besedě, Jednotě dramatických spisovatelů (od 1877 předseda) a Spolku českých žurnalistů. Těžce nesl kritické výtky vůči svým dílům a v mladších letech o jejich interpretaci polemizoval s J. Nerudou a J. Durdíkem. Po kritice habilitační práce v Athenaeu zatrpkl a kromě recenzování české poezie už téměř nepsal, i když po Prozatímním divadle jeho starší hry opakovaně uvádělo i Nár. divadlo. Pohřben byl na Vyšehradě.

V mládí publikoval J. časopisecky verše, později se soustředil na drama a publicistiku. Debutoval dramatickou básní *Hána* (odkazuje k romantickým hrám F. Grillparzera), v níž kulisu k milostnému příběhu tvoří boje mezi Přemyslovci a Vršovci. Ve veseloherním oboru prokázal J. smysl pro frašku; časté satirické aktuálně politické výpady, obsažené v jeho veselohrách, narážely leckdy na nepochopení, i když základní konflikty J. v podstatě řešil v mezích stanovených dobovým národním programem (*Cesty veřejného mínění, Tři doby země České v Komárově*). Úspěšné byly J. idylické veseloherní hříčky, jejichž zábavnost je založena na tradičních prostředcích: situační komice, záměně osob a jmen, konverzačním vtipu; společnou veseloherní situaci v nich tvoří přechod z jednoho prostředí do druhého – z velkého města na venkov, z domova do ciziny (*Veselo-hra, Zde je žebrota zapovězena, Kterak sláva omrzí*). Zvláštní postavení v J. dramatickém díle mají tři tragédie. V nejvýznamnější z nich, hře *Služebník svého pána* (mj. přeložena do němčiny, ruštiny, charvátštiny), se J. jako první v českém dramatu dotkl vážného současného tématu: moderního průmyslového vykořisťová-

ní. Oba protagonisté kusu – vynálezce elektrického stroje Budil a továrník, šlechtic z Dornenkronu – jsou v podstatě obměnou romanticky vyhraněných typů (Budil: rozervanec, postava s tajemstvím; továrník: ztělesněné zlo) a také osnova hry je budována na romantických postupech (náhoda, ztracená a nalezená láska). Zvuková kulisa rozbouraného dělnického zástupu, výbuch stroje a citové efekty umocňují sociální a psychologickou vyhrocenost dramatických situací. V tomto dramatu překonal J. sklon ke kompromisu a vykreslil Budilův marný boj proti moci jako zápas s tragickým koncem; hrdina z něho vychází psychicky zlomen, jeho smrt při dělnické demonstraci má zároveň symbolický význam. J. ideologické drama, tragédie *Syn člověka čili Prusové v Čechách r. 1757*, též psané ve vysokém stylu a široce tematicky založené, mělo být příspěvkem k problému vlastnictví a částečným přehodnocením obrozenských tradic české kultury. V debatách jednajících postav (hrabě Harrach, G. Dobner, skladatel Ch. W. Gluck) exponoval J. různá pojetí vlastnictví, od zemského po herderovsky humanistické, a ve dvou čelných postavách Židů nastínil téma člověka bez vlasti a jeho volby, komu sloužit. Námětem historické tragédie ve verších *Závist*, situované do 1453, je odboj Jana ze Smiřic proti správci země Jiřímu z Poděbrad a soupeření Johany Rožmitálské s Johanou Smiřickou. Do charakteristiky bývalých husitských bojovníků vložil J. aktualizující prvky – paralelu s pozdějšími proměnami smýšlení některých aktérů revolučních událostí 1848. Poslední J. dílo, *Magdalena našeho věku*, napsané 1891 na motivy románu W. Collinse, je invenčně nepůvodní hra, zcela závislá na německém zpracování od A. W. E. Winterfelda (čes. překlad pod názvem *Kainovo znamení*). – V politické publicistice popularizoval J. názory F. Palackého, v otázce slovanské stranil Polákům.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Josef Souček, Kazimír Palíčák, Miloslav Toužimský; F. F. J., Fr. V. Jbk., F. V. J., J., –j–, –ř–. ■ PŘÍSPĚVKY in: Antologie české lyriky (1872); Besedník (1862); Boleslavan (1860–61); Boleslavsko (pamětní list 1881); sb. České květy (b. d., 1886); Divadelní listy (1881, 1886); program Ch. W. Gluck: Orfeus a Eurydika (1864); alm. Horník (1862); Květy (1865–66); Květy (1883); alm. Kytice (1859); Lit. listy (1865); Lumír (1857–60); alm. Máj (1860); Mor. orlice (1886); Nár. listy (1861–67, 1874, 1879–80, 1883, 1887–88); sb. Národ sobě (1880); Nár.

noviny (1867); Nár. pokrok (1867); Obrazy života (1861); Osvěta (1863); Osvěta (1877, 1880, 1882, 1888); sb. Památník soboteckých a okolních rodáků (1883); Pamětní list Sokola soboteckého (1893); Pokrok (1869–83); Politik (1870, 1872, 1878, 1882–83, 1886, 1889–92); Posel z Prahy (1877); Pražské noviny (1858–60); Rodinná kronika (1862–65); alm. Růže (1860); Světozor (1870–78); – posmrtně: Lid. noviny (1936); Malý čtenář (1898–1916); Zvon (1906). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Veselohra (D 1866, prem. 1862); Cesty veřejného mínění (D 1866, i prem.); Tři doby země České v Komárově (D 1871, prem. 1870); Služebník svého pána (D 1871, prem. 1870); Zde je žebrota zapovězena (D 1872, prem. 1870); Syn člověka čili Prusové v Čechách r. 1757 (D 1882, prem. 1878); Stará doba romantického básnictví (pojednání, 1883); – posmrtně: Závist (D 1898, prem. 1884); Magdalena našeho věku (D 1898, prem. 1897); Svatopluk (D 1923, prem. 1859); Hána (D 1928, prem. 1858); Kterak sláva omrzí (D 1928, prem. 1887 pod pseud. Josef Souček). – *Ostatní práce*: Proslov při odhalení pomníku Jaroslava Langeru v Bohdanči dne 8. září 1861 (b. d., 1861); Estetika (1878). – *Výbor*: Dramatické spisy (1883). – *Souborná vydání*: Dramatické spisy Fr. V. J. (Družstvo Jeřábko-vo v Sobotce, 1923–28, 11 sv., ed. J. Voborník). ■ SCÉNICKY. *Překlad a úprava*: M. T. Leclerq: Z komára velbloud (1869). ■ KORESPONDENCE: E. Tréval: Praha je zase jednou... (úryvek z dopisu z 1892 neznámému adresátu), Zvon 18, 1917/18, s. 467. ■

BIBLIOGRAFIE: Bibliografický přehled, in J. Voborník: F. V. J. (1923). ■ LITERATURA: J. Voborník: F. V. J. (1923). ■ ● ref. Hána: –a, Lumír 1859, s. 162; J. Neruda, Obrazy života 1859 → České divadlo 1 (1959); R., Pražské noviny 6. 2. 1859; –a, Lumír 1860, s. 43, 66 ●●; ● ref. Veselohra: J. Neruda, Hlas 13. 1. 1862 → České divadlo 1 (1959); H. (V. Hálek), NL 14. 1. 1862; J. Neruda, Hlas 22. 10. 1864 → České divadlo 2 (1951); –dl–, NL 25. 10. 1864 ●●; ● ref. Cesty veřejného mínění: F. Schulz, NL 16. a 17. 3. 1866; = (G. Pflieger), Politik 17. a 18. 3. 1866; J. N. (Neruda), NL 24. 4. 1866 → České divadlo 3 (1954); J. Martinec, Lumír 1866, s. 190; J. V. (Vrchlický), Hlas národa 20. 4. 1866 ●●; ● ref. Zde je žebrota zapovězena: J. Neruda, NL 28. 7. 1870 → České divadlo 4 (1958); uh (V. Guth), Politik 27. 7. 1870; V. G. (Guth), Pokrok 28. 7. 1870; J. B., Světozor 1870, s. 280; O. H. (Hostinský), Pokrok 26. 10. 1872 ●●; ● ref. Tři doby...: an., Květy 1870, s. 271; J. Neruda, NL 19. 8. 1870 → České divadlo 4 (1958); V. G. (Guth), Pokrok 20. 8. 1870 ●●; ● polemika: Spisovatel frašky Tři doby země České v Komárově (F. V. J.): Zasláno, Pokrok 24. 8. 1870; J. Neruda: Ješitnost spisovatele propadlé frašky Tři doby..., NL 24. 8. 1870 → České divadlo 4 (1958); Spisovatel frašky Tři doby... (F. V. J.): P. Janu Nerudovi, div. recenzentu Nár. listů, Pokrok 25. a 27. 8. 1870; an. (J. Neruda): Divadelní recenzent Nár. listů, NL 26. 8. 1870 → České divadlo 4 (1958)



●● ref. Služebník svého pána: V. G. (Guth), Pokrok 23. a 30. 11. 1870; J. Neruda, NL 23. 11. 1870 → České divadlo 4 (1958); an., Politik 24. 11. 1870; an., Květy 1870, s. 383; D. (J. Durdík), Světozor 1870, s. 391, 407 → Kritika (1874) ↓ ●● polemika: F. V. J., Světozor 1870, s. 399; J. Neruda: Česká panna – panopanna, NL 7. 5. 1871; G. P. M. (Pfleger Moravský): Z českého divadla, Pokrok 9. a 10. 5. 1871; J. Neruda, NL 10. 5. 1871; F. V. J., Pokrok 18. 5. 1871 ●● ref. Syn člověka čili Prusové v Čechách r. 1757: an., Kole-dá 1878, s. 103; an. (J. Arbes), Lumír 1878 → Literaria (1954); J. Neruda, NL 27. 3. 1878 → České divadlo 5 (1966); F. Zákrejs, Osvěta 1878, s. 628; J. Durdík, Světozor 1878, s. 179, 207; š. (J. Kuffner), NL 30. 12. 1883 a 1. 1. 1884; T. (J. L. Turnovský), Pokrok 30. 12. 1883; Nemo (J. Vrchlický), Lumír 1884, s. 32 ●; an.: F. V. J., Světozor 1878, s. 165; O. Hostinský: ref. Služebník svého pána, NL 27. 9. 1881 ↓; an. (J. Neruda): F. V. J., Humor. listy 1882 → Podobizny 2 (1952); V. J. Černý in Památník soboteckých a okolních rodáků (1882); J. L. Turnovský: Dramatické spisy J., Pokrok 16., 18. a 20. 5. 1882 → F. V. J.: Dramatické spisy (1883); E. Lipnicki: F. W. J., Przegląd polski 1883, s. 173; an. in Gazeta warszawska 18. 11. 1883; ● ref. Závist: J. Kuffner, Květy 1884, 1. pol., s. 743; Nemo (J. Vrchlický), Lumír 1884, s. 240; V. V. Zelený, Světozor 1884, s. 266; F. Zákrejs, Osvěta 1884, s. 557; J. L. T. (Turnovský), Pokrok 4., 10., 11. a 13. 4. 1884 ●● ref. Stará doba romantického básnictví: E. Miřiovský, Pokrok 25. 9. 1883; F. S. (Schulz), NL 3. 11. 1883; M. B. (T. G. Masaryk), Athenaeum 1884, s. 123; B. F., Světozor 1884, s. 415 ●; an.: F. V. J., Zábavné listy 1883, s. 641; S. Heller: F. V. J., Květy 1885, s. 221; J. L. Turnovský: F. V. J., Zlatá Praha 1886, s. 250; ● ref. Kterak sláva omrzí: R. Růžicka, Rozhledy literární 1, 1886/87, s. 362; M. A. Š. (Šimáček), Světozor 1887, s. 351; J. V. (Vrchlický), Hlas národa 19. a 27. 4. 1887, a Ruch 1887, s. 192; F. Zákrejs, Osvěta 1887, s. 566 ●; J. Arbes: Bilance původní dramatické literatury české, Lit. listy 1889; ● nekrology: an., Lit. listy 1893, s. 163; an., Světozor 1893, s. 250; J. L. Turnovský, Osvěta 1893, s. 171 a Hlas národa 1. 4. 1893; an., Lumír 1893, s. 132; an., Zlatá Praha 1893, s. 250; an., Zábavné listy 1893, s. 334; J. Štolba, Almanach ČAVU 1894 ●; J. L. Turnovský: F. V. J., sb. Vzpomínky na paměť třicetileté činnosti Umělecké besedy 1863–1893 (1894); J. Arbes: Písně kosmické (vztah Neruda – F. V. J.), tamtéž; F. X. Šalda: Cyklus Jeřábkův, Rozhledy 1894 → KP 2 (1950); P.: Cyklus dramát F. V. J., Světozor 1894, s. 216; J. Kamper: Portréty dramatiků z let šedesátých, Věstník čes. profesorů 10, 1902/03 + F. V. J., Divadlo 4, 1905/06; J. Borecký: F. V. J., Máj 4, 1905/06, s. 789; Dr. W. (Z. Winter): Vzpomínka, Zvon 6, 1905/06; Š. Jež: F. V. J., Scéna 1914, s. 23; O. Fischer: Reliéfy českých dramatiků, Lumír 1918; ● ref. Služebník svého pána (ND 1918): jv (J. Vodák), LidN 15. 5. 1918; H. Jelínek, Lumír 1918, s. 331; –tr. (G. Winter), PL 14. 5. 1918 ↓ ●; A. N. (Novák): F. V. J., LidN 25.

1. 1936; m. n. (M. Novotný): F. V. J. o svých prvotních, tamtéž; amp. (A. M. Piša): F. V. J., PL 25. 1. 1936; O. Fischer: K jubileu F. V. J., in Čtyři ze Sobotky (1937); Jbč. (J. B. Čapek): F. V. J., LidN 31. 3. 1943; ● ref. Služebník svého pána (Realistické divadlo 1945); J. H. (Hájek), RP 18. 9. 1945; K. P. (Polák), PL 18. 9. 1945; kd (E. Konrád), Svob. noviny 18. 9. 1945; Břz. (B. Březovský), NO 18. 9. 1945; Sjc (J. Sajíc), LD 18. 9. 1945; jtg. (J. Träger), Svob. slovo 19. 9. 1945; O. S. (Srbová), Práce 20. 9. 1945 ●.

is

## Viktor Kamil Jeřábek

\* 4. 2. 1859 Litomyšl

† 16. 4. 1946 Litomyšl

Autor realistických povídek z moravského venkova, též cestopisů, historických próz, litomyšlských maloměstských obrázků a cenných memoárů.

Syn tiskaře J. V. Jeřábka, správce Augustovy tiskárny v Litomyšli. Rodina pocházela z Teplic a knihtiskařská tradice v ní trvala už od 1650. J. otec spolupracoval jako faktor s B. Němcovou při vydávání jejích Sebraných spisů, znal se s K. Havlíčkem a J. Nerudou. – Po absolvování hlavní školy u piaristů vstoupil J. na nově zřízenou reálku v Litomyšli (mat. 1875), pak vystudoval roční pedagogium v Kutné Hoře (vděčně vzpomínal na řed. G. A. Lindnera) a začal učit v Osíku u Litomyšle. 1881 přešel na podučitelské místo do Oslavan u Brna, 1882–87 působil v nedalekých Silůvkách. Tamější zážitky („spokojený, šťastný život mezi prostým srdečným lidem“) promítl do prózy *Idyla staničky třetího věku*. Drsné, konfliktní podmínky měl naopak v dalším působišti Prsticích (1887–1906; v J. díle jako Valčice, srov. ironický titul „obrazů z moravské dědiny“ *Početná obec Valčice*), kde prožil naplno rozpory zaostalého venkova. 1906–24 učil v Obřanech (dnes předměstí Brna), po odchodu na odpočinek žil v Brně a od 1944 v Litomyšli. – Byl prvním předsedou Moravského kola spisovatelů (1912–21), 1929 jednatelům spolku Svatobor pro Moravu. Za působení v Silůvkách a Prsticích se čtvrté století věnoval osvětové a buditelské práci, obřanské období bylo zase nejpłodnějším obdobím jeho literární tvorby. Publikoval řadu pedagogických článků v učitelských časopisech, přednášel, působil jako funkcionář Sokola a učitelských jednot (Komenský v Rosicích, Budeč na okrese

Brno-venkov). Procestoval Německo, Itálii, Švýcarsko, Francii a své zážitky zpracoval ve čtyřech cestopisných knihách. Za působení v Prsticích se oženil; měl čtyři syny, z nichž Čestmír J. se stal rovněž spisovatelem.

Do literatury vstoupil J. 1881 verši v časopise Šotek, od 1882 uveřejňoval povídky a črty z historie a z litomyšlského studentského mládí v deníku Moravská orlice a v čas. Niva. První období jeho tvorby, které je spjato se zážitky z rodného města, bylo zřetelně ovlivněno Jirákovými Maloměstskými historiemi. J. se v něm projevuje jako kronikář maloměstského ovzduší se silným zaujetím pro starosvětský půvab a se značným sklonem k sentimentalitě; svou látku čerpal ze vzpomínek a romanticky ji zabarvoval, jeho obrázky z denního života, v nichž se silně uplatňuje složka popisu, se vyznačují patriarchálním idylickým klidem (*Obrazy života, Ze světa prostých lidí, Bodří maloměstáci*, konvenční román ze života učitelky Anna Bystřická). Nejzdařilejší z tohoto tematického okruhu je román *Šťěstí domova*, jakási do maloměsta přesazená paralela k Babičce B. Němcové. K těmto žánrovým prózám, prohrátým citem a prosvětleným jadrným humorem, se řadí i *Idyla staničky třešňůvské*, čerpaná z moravského prostředí. Poznání jihomoravské vesnice, na kterou rozkladně působí blízké Brno a Videň, vedlo J. v období zralosti k tvorbě realistických próz, objevujících osudová dramata manželských vztahů, narušených alkoholismem, karbanem, chamtivostí, pytláckou vášní, pohlavní nevázaností. Nejzdařilejší vystihl J. rozpory zaostalé vesnice a její mravní úpadek v kratších prózách *Proklaté peníze, Dilo saně, Černý chléb*, válečné zbohatlivosti a zpustlost mravů v zázemí zachycují povídky *Dědina za války*. V románě *Dobytí Podolan* se stává lékař podněcovatelem národního probuzení v jihomoravském maloměstě. – Některé pozdější J. práce tíhnou ke konvenčnímu řešení problémů (např. příběh nešťastného manželství mladé Italky a záletného lesníka *Gloria Manzoni, Magnáti Růžové ulice* aj.). Z učitelského prostředí čerpají povídky *Rechtor Kvěch a jiná próza*. Do rodné Litomyšle se J. vrátil idylickými prózami pro děti *Ó, mladosti radostná! a Honzíček dobrodinec*. Čtenářsky vděčné jsou memoárové prózy, vyznačující se nemalou poznávací hodnotou (*Jak život šel, Život, Mezi Litomyšlí a Brnem*). Kromě nich zůstávají nejživější složkou J. odkazu drsně pravdivé romány a povídky

z jihomoravské vesnice na přelomu století, které se také objevují v nově vydávaných výběrech z jeho díla. Na rozdíl např. od A. Mrštíka potlačuje J. vizuální dojem ve prospěch prvku auditivního; své postavy charakterizuje především jazykem (hanácko-horácké nářečí pokažené řečí brněnské periferie) a v nejlepších dílech podává přesvědčivou psychologickou analýzu mravně rozkolísaných jedinců.

PSEUDONYMY: Camile Jeřábek, V. Camill Jeřábek (obojí Mor. orlice), Vítězslav Jeřábek (Šotek). ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1894–1921); Cesta (1918–29; 1920/21 Svatá dědina, 1924/25 Magnáti Růžové ulice); Čes. svět (1918–19); Husův sborník (1915); alm. Chudým dětem; Kolo (1930–38); Lid. noviny (1920–29); Lit. zpravodaj Mor. kola spisovatelů; Máj (1906–12); Malý čtenář (1905–22); Mor. orlice (1882–93); Nár. listy (1902); Niva (1891–95, 1921, 1925–36); Rozpravy Aventina (1929–31; 1929/30 Má literární bilance, 1930/31 Mé styky s literáty); Rozhledy po literatuře a umění (1934); sb. Sto let ve službách knihy (1935); Šotek (1881–82); Venkov (1917–41); Vesna (1889); Zlatá Praha (1902–22; 1902 Idyla staničky třešňůvské); Zvon (1924–40); Ženský svět (1922). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Obrazy života (PP 1891); Nové povídky a obrázky (1894); Z minulých dob (PP 1894); Anna Bystřická (R 1898); Ze světa prostých lidí (PP 1898); Doma (P pro ml., 1899); Bodří maloměstáci (PP b. d., 1901, 1920 s tit. Naši maloměstáci); Drobnosti z cest (FF b. d., 1902); Idyla staničky třešňůvské (P 1904, 1935 s tit. Stanička pod lesy, Spisy sv. 7); Ku břehům Baltu (FF b. d., 1905); Napříč Itálií (FF 1907); Dobytí Podolan (R 1908); Humoresky (1909); Proklaté peníze (PP 1909); Počestná obec Valčice (PP 1909); Jak život šel (FF 1909); Z oblastí jezerních (FF b. d., 1909); Dilo saně a jiná próza (1910); Špetka koření (PP 1910); Šťěstí domova (R b. d., 1911); Ó, mladosti radostná! (P pro ml., 1911); Černý chléb (PP 1913); Trýzeň duše a jiné povídky (1918); O sirotka (P 1919, 1928 s tit. Ve vichřici); Dědina za války a jiná próza (PP 1920); Honzíček dobrodinec (P pro ml., b. d., 1922); Perun a červ a jiná drobná próza (1922); Krista a jiné povídky (1922); Život (paměti, 1924); Magnáti Růžové ulice, Kruliš dobrodruh (PP 1926); Ostrov trosečníků (PP 1926, Spisy sv. 1); Zátoka (PP 1927, Spisy sv. 2, obs. částečně Dilo saně a jiná próza); Gloria Manzoni (R 1927, Spisy sv. 3); Hospoda zbožných příkladů (PP 1929); Otcovství (R 1932); Děvečka Páně, Ve víru (PP 1929); Rechtor Kvěch a jiná próza (1933, Spisy sv. 7); Bouře a jiné dědinské kroniky (1935, Spisy sv. 8, obs. částečně Dědina za války a jiná próza); Mezi Litomyšlí a Brnem (FF 1941). – *Výbory*: Těžké vlny (1945); Lidé na zemi (1947); Moravské povídky (1960, ed. D. Jeřábek). – *Souborné vydání*: Spisy V. K. J. (nakl. F. Borový, péčí Moravského kola spisovatelů,

1926–36, 10 sv.). ■ **REDIGOVAL časopisy:** Čtení besední (1901), Niva (1910–11), Divadelní šeptý (1920–25); *edici:* Slovanské besedy (1893–96). ■

**BIBLIOGRAFIE:** an.: Soupis tvorby V. K. J., sb. V. K. J., člověk a dílo (1926). ■ **LITERATURA:** V. Martínek: V. K. J. (1919); sb. V. K. J., člověk a dílo (1926, red. Ad. Veselý). ■ ● ref. Obrazy života: an. (F. Jeřábek), Niva 1891, s. 367; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 1892, s. 132; jv. (J. Vodák), Lit. listy 1892, s. 176; M. Zavoral, Hlídka lit., 1893, s. 240 ●; ● ref. Nové povídky a obrázky: F. V. V. (Vykoukal), Světozor 1894, s. 576; a–a (A. Procházka), Lit. listy 1895, s. 170 a MR 1894/95, sv. 1, s. 90 ●; ● ref. Bodří maloměstáci: Vbk (J. Voborník), NL 24. 1. 1902; F. V. Vykoukal, Osvěta 1902, s. 151; Rek, Moderní život 1902, s. 59 ●; ● ref. Ku břehům Baltu: –ka (K. Červinka), Zvon 5, 1904/05, s. 694; an., Lid. revue moravskoslezská 1905, s. 123 ●; Ds. (J. D. Konrád): ref. Idyla staničky třešňůvské, Máj 4, 1905/06, s. 63 ↓; V. Dresler: V. K. J., MSIR 3, 1906/07, s. 97; R. K. (R. J. Kronbauer): V. K. J., Máj 7, 1908/09, s. 242; ● ref. Dobytí Podolan: F. Sekanina, Zvon 9, 1908/09, s. 62; –ad–, Nár. obzor 12. 12. 1908 ●; ● ref. Počestná obec Valčice...: an. (O. Šimek), Novina 2, 1908/09, s. 313; F. V. Vykoukal, Osvěta 1909, s. 461; M. Hýsek, MSIR 6, 1909/10, s. 286 ●; ● ref. Dílo saně...: F. V. Vykoukal, Osvěta 1910, s. 503; Ds. (J. D. Konrád), Máj 8, 1909/10, s. 275 ●; ● ref. Ó, mladosti radostná!: F. Sekanina, Zvon 11, 1910/11, s. 669; Ds. (J. D. Konrád), Máj 9, 1910/11, s. 532 ↓ ●; ● ref. Štěstí domova: Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 251; Ds. (J. D. Konrád), Máj 10, 1911/12, s. 191; M. (V. Martínek), MSIR 8, 1911/12, s. 339; –ejč– (J. Krejčí), Naše doba 19, 1911/12, s. 541; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 266; K. Hikl, Přehled 10, 1911/12, s. 507; F. V. Vykoukal, Osvěta 1912, s. 471 ●; ● ref. Černý chléb: Ant. Veselý, Čes. revue 7, 1913/14, s. 502; M., Máj 12, 1913/14, s. 212; K. V. H. (Havránek), Zvon 14, 1913/14, s. 303; F. V. Vykoukal, Osvěta 1914, s. 392 ●; ● ref. Trýzeň duše...: G. P. (Pallas), Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 287; J. F. (Folprecht), Zvon 18, 1917/18, s. 350 a MSIR 1918, s. 38 a Cesta 1, 1918/19, s. 22 ●; V. Martínek: V. K. J., Ostravský deník 28. 1. 1918, Temná kresba moravské dědiny, Moravskoslez. sb. 1, 1918/19, obojí → Živné zdroje (1972); an.: V. K. J., Cesta 1, 1918/19, s. 943; MilNý (M. Novotný): ref. Idyla staničky třešňůvské, Trýzeň duše, O sirotka, Nové Čechy 3, 1919/20, s. 332; an.: V. K. J., Niva 1921 (obálka č. 1); ● ref. Dědina za války...: F. Š. (Šimek), Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 386; O. Šimek, LidN 8. 8. 1920; Š. Jež, Cesta 3, 1920/21, s. 226; –btk– (V. Brtník), Zvon 21, 1920/21, s. 111 ●; ● ref. Perun a červ...: J. V. Sedlák, Tribuna 22. 10. 1922; J. Staněk, LidN 19. 12. 1922 ●; Svbd. (O. Svoboda): ref. Honzíček dobrodinec, Úhor 1923, s. 84; ● ref. Život: J. Kopál, Nové Čechy 8, 1924/25, s. 194; Aa, Zvon 25, 1924/25, s. 463; K. Juda, Čes. revue 1925, s. 176; A. N. (Novák), LidN 26. 2. 1925; drv. (B. Václavek), NO 24. 5. 1925 ●; J. Staněk: ref. Ó,

mladosti radostná!, Čes. osvěta 22, 1925/26, s. 38; ● ref. Magnáti Růžové ulice: A. N. (Novák), LidN 20. 5. 1926; A. M. Piša, PL 11. 7. 1926; V. Brtník, Venkov 7. 10. 1926; K. H. (Hikl), Naše doba 34, 1926/27, s. 120; drb. (J. Borecký), Zvon 27, 1926/27, s. 84 ●; ● ref. Ostrov trosečníků: A. N. (Novák), LidN 26. 5. 1927; V. Brtník, Venkov 7. 7. 1927; drb. (J. Borecký), Zvon 27, 1926/27, s. 699 ●; ● ref. Zátoka: O. Šimek, Lit. svět 1, 1927/28, s. 7; vz. (V. Zelinka), Zvon 28, 1927/28, s. 154 ●; J. Knap: ref. Gloria Manzoni, Venkov 19. 8. 1927; ● ref. Štěstí domova: V. Brtník, Venkov 12. 7. 1928; J. Staněk, Čes. osvěta 25, 1928/29, s. 347 ●; ● k sedmdesátinám: A. N. (Novák), LidN 3. 2. 1929; J. Knap, Venkov 5. 2. 1929; F. Götz, NO 5. 2. 1929; V. Martínek, RA 4, 1928/29, s. 205; M. B. Böhnel, Lit. rozhledy 13, 1928/29, s. 165; drb. (J. Borecký), Zvon 29, 1928/29, s. 295 ●; ● ref. Děvečka Páně, Ve víru: A. N. (Novák), LidN 13. 4. 1929; vz. (V. Zelinka), Zvon 29, 1928/29, s. 446 ●; ● ref. Hospoda zbožných příkladů: vr. (V. Ryba), PL 2. 3. 1930; J. Staněk, LidN 5. 4. 1930; drb. (J. Borecký), Zvon 30, 1929/30, s. 489 ●; ● ref. Otcovství: drb. (J. Borecký), Zvon 32, 1931/32, s. 530; F. Neužil, Středisko 3, 1932/33, s. 16; Kp. (J. Knap), Venkov 3. 12. 1932 ●; ● ref. Rehtor Kvěch...: A. N. (Novák), LidN 27. 3. 1934; drb. (J. Borecký), Zvon 34, 1933/34, s. 266 ●; J. B.: Dva lidové vyprávěči, Rozhledy 1935, s. 44; ● ref. Bouře...: j. t. (J. Taufer), Index 1935, s. 34; B. Slavík, LidN 1. 4. 1935; vbk. (V. Běhounek), PL 24. 5. 1935 ●; drb. (J. Borecký): ref. Stanička pod lesy, Pepina, Zvon 36, 1935/36, s. 334; B. Václavek: Básník vesnice a půdy, Přítomnost 1937, č. 18; ● k osmdesátinám: A. N. (Novák), B. S. (Slavík), LidN 4. 2. 1939 + Zvon 39, 1938/39, s. 389; J. Knap, Venkov 4. 2. 1939 ●; G. P. (Pallas): ref. Mezi Litomyšlí a Brnem, LidN 22. 6. 1941; ● nekrology: jm (J. Machoň), A. N. (Novák), Svob. noviny 17. 4. 1946 (Novákův článek napsán před sedmi lety); an., Práce 17. 4. 1946; vba, Rovnost 18. 4. 1946; mī (B. Mičan), Svob. Československo 18. 4. 1946; M. P., LD 19. 4. 1946; Zka, Svob. slovo 19. 4. 1946; G. (Götz), NO 20. 4. 1946; R. K. (Konečný), List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 126 ●; F. Pražák in Paměti českých spisovatelů z dětství (1946) a in Spisovatelé učitelé (1946); M. Jeřábková: Poslední měsíce života V. K. J., Od trstenické stezky 23, 1947/48, s. 111; rk (Č. Jeřábek): Před sto lety, LitN 1959, č. 5; em: Výročí lidového spisovatele, Rovnost 4. 2. 1959; D. Jeřábek in V. K. J.: Moravské povídky (1960); vl (Š. Vlašín): Vzpomínáme V. K. J., Rovnost 15. 4. 1966; Č. Jeřábek: Vzpomínka, Rovnost 30. 4. 1971.

## Kateřina Jeřábková

Působnost 1834–1861

Pražská tiskárna a nakladatelství.

K. J., roz. Sieglová (\* 1807 Most, † 1867 Praha) byla poslední představitelkou známého tiskařského rodu, jenž držel v Praze tiskárny od 1686. Své tisky označovala i iniciálami K. J., starším pravopisem K. G. (*K. Gerzabek*, *K. Gerzabková*, *Katharine Gerzabek*). Po smrti F. Jeřábka převzala 1834 jeho nevelkou tiskárnu (2 lisy), při které bylo také nakladatelství. Závod vedla prostřednictvím faktorů (B. Rohlíček 1834–48, J. Hlaváček 1849–54). Od konce 40. let byl u ní jako korektor trvale zaměstnán V. Filípek. V březnu 1849 přestěhovala J. podnik ze Spálené ul. 73 (dům U bílého střeвиčku) do Uršulinské ul. 140 (dům Ditrichštejnský, dnes Voršílská 12). 1861 převzal její podnik K. Seyfried, jenž používal názvu *Jeřábkovská knihtiskárna (tiskárna) Karel Seyfried* nebo *Karel Seyfried, dříve Gerzabek*. (Po K. Seyfriedovi držel tiskárnu J. S. Skrejšovský, též pod jmény JUDr. F. Skrejšovský, dr. K. L. Klauďy, V. Nágl. 1879 se stala majitelkou závodu společnost Politika, po 1945 odborový podnik Práce.)

V bibliografiích (Jungmann) nacházíme tisky označené K. J. (i chybně K. Jeřábek) již od 1826, v době, kdy vedl tiskárnu F. Jeřábek. Samostatně začala J. působit od 1834. Zpočátku se věnovala převážně činnosti tiskařské (v 30. letech tak spolupracovala s nakladatelem M. Neureutterem), ve 40. letech vytiskla mj. Kalinův Věstník (1842) a 2. vydání Jungmannovy Historie literatury české (1849). Sama vydávala až do začátku 50. let převážně literaturu náboženskou. V době bachovské reakce se stala jedním z mála nakladatelů, kteří nejen vydávali české knihy, ale též napomáhali rozvoji české beletrie. K nejvýznamnějším nakladatelským činům J. patří *Bibliotéka českých původních románů historických i novověkých* (1855–60, celkem 60 svazků). Přinášela romány a povídky několika autorských generací, od obrození až po přítomnost. Zaměření knihovny odpovídalo rostoucí čtenářské oblibě prózy i snaze české literární kritiky (K. Sabina, V. Hálek) napomoci vývoji žánru, který má předpoklady k širokému zobrazení života české společnosti. V prvním knižním vydání zde mj. vyšla díla B. Němcová: Pohorská vesnice (1856); K. H. Mácha: Cikáni (1857); K. Sabina: Blouznění (1857), Hedvika (1858), Jen tři léta (1860); G. Pflieger Moravský:

Dvoji věno (1857), Dva umělci (1858); K. Světlá: Láska k básníkovi (1860). V pěti ročnících Bibliotéky byla zastoupena většina soudobých českých prozaiků: J. Formánek Činoveský (2 sv.), J. Ehrenberger (1 sv.), G. V. Herrmann (2 sv.), P. Chocholoušek (10 sv.), B. Janda Cidlinský (1 sv.), V. K. Klicpera (7 sv.), J. Křiženský (5 a půl sv.), K. H. Mácha (1 sv.) B. Němcová (2 sv.), G. Pflieger Moravský (3 sv.), F. Pravda (2 sv.), F. F. Prokop (1 sv.), L. Rittersberg (2 a půl sv.), J. J. Řezníček (1 sv.), K. Sabina (7 sv.), J. Svátek (2 sv.), K. Světlá (2 sv.), M. Straka (1 sv.), A. Štrauch (1 sv.), S. Werner (1 sv.), V. Žižala Donovský (4 a dvakrát půl sv.). J. se také pokusila o Sebrané romány J. J. Kolára; vydán byl pouze první díl, obsahující drobné práce Libuše v Americe, Pražská čarodějnice, Malíř Rajner, Cesty života (1854). 1857 uzavřela J. smlouvu na vydání sebraných spisů K. H. Máchy s jeho bratrem Michalem; po vydání Cikánů (1857 v Bibliotéce...) ji postoupila I. L. Kobrovi, který pak ve své edici Cikánů (v souborném vydání Máchova díla) použil zbylé tiskové archy J. – Rozvoji lidového divadelnictví měla sloužit knižnice *Divadelní ochotník* (1861, 6 svazků), inspirovaná a redigovaná J. Mikulášem Boleslavským. (Po J. ji 1863 převzalo Slovanské knihkupectví, 1867 I. L. Kober, t. r. pak Mikuláš a Knapp, 1869 J. M. Srp, 1901 B. Kočí.) Kromě původních her a adaptací a překladů (J. S. Haštalský, J. Mikuláš Boleslavský, J. V. Žák, V. Žižala Donovský; P. Chocholoušek, V. K. Klicpera; K. A. Görner, F. L. Schröder) zahrnovala i poučení a rady amatérským hercům od V. Žižaly Donovského, J. Kašky aj. – Mezi beletrií vydávanou mimo edice byl na počátku 50. let výrazně zastoupen evropský historický a senzační román romantického typu (zvl. E. Sue, dále M. Czajkowski, G. P. R. James, K. Spindler, M. N. Zagoskin; překladatelé V. F. Bambas, V. Filípek, K. Hradecký, F. B. Kořínek, K. Stefan). Ostatní produkce, většinou původní, měla poměrně rozmanitý charakter: humoristické sborníčky F. Hajniše, almanachy Kytice (1859) a Máj (na rok 1860, red. V. Hálek), německy psané studie A. Waldaua o českých naivních básnících a o národním českém tanci, populárně naučné práce aj. Pro nejširší vrstvy čtenářů vydávala K. J. Vlastenský kalendář (1852–61, roč. 1–10, red. V. Filípek). – Do centra literárního dění vstupovalo nakladatelství K. J. beletristickým týdeníkem Lumír (1851–61, roč. 1–11, red. F. B. Mikovec). Krát-



kodobou záležitostí bylo vydávání humoristického časopisu *Díblík*, který zanikl 4. svazčkem (1855, red. A. Štrauch a J. Gros). 1850–54 tiskla J. ČČM, 1860–61 Čas, na němž je od července 1861 uváděna i jako nakladatelka (red. A. Krása, od června 1861 V. Vávra). Z ostatních tisků J. zasluhuje pozornost sbírka *Srpske narodne pjesne*. Sa prevodom českijem, a časti polskijem. Vydala jugoslavjanska mladež (1852), jejíž čistý výtěžek byl věnován českému Národnímu divadlu.

KNIŽNICE: Bibliotéka českých původních románů historických i novověkých (1855–60); Divadelní ochotník (1861). ■ SOUBORNÉ VYDÁNÍ: J. J. Kolár (nedokonč.). ■ Z OSTATNÍ PRODUKCE. *Beletrie*: E. Sue: Děti lásky 1, 2 (1850–51, přel. K. Hradecský) + Věčný žid 1–4 (1850–51, přel. V. F. Bambas) + Prorokování osudu 1, 2 (1852, přel. V. Filípek); G. P. R. James: Kardinál Richelieu (1852, přel. V. F. Bambas); M. N. Zagoskin: Jiří Miloslavský aneb Rusové 1612 (1850, přel. K. Stefan); M. Czajkowski: Vernyhora, věstec ukrajinský... 1, 2 (1852, přel. F. B. Kořínek); V. Filípek: Turek na mostě pražském (1851, nedokonč.); A. v. Kotzebue: Tobolka (1852, adapt. A. a J. Nováková); F. Hajniš: Kopřivy (1853) + Štěbetálek čili Sto žertovných anekdot... (1853) + Povídalek, Štěbetálkův kamarád... (1853) + Všechno, pro obveselení a zasmání... (1856); L. z Rittersbergu: Jaromíra Radimská (1853); M. Čacká: Písně (1857); alm. Kytice (1859); Máj. Jarní almanach na rok 1860; sb. Básně, deklamace a písně z rozličných básníků národních pro dospělejší mládež (1861); an. (K. A. Vinařický): Der Spracheklangmesser in der böhmischen Orthographie... Moto: Strč prst skrz krk (1861); E. Vitty: Lov krále Václava IV. (hudebnina, 1861). – *Ostatní*: F. S. Kodym: Hospodářský klíč... (1857) + Listy o konstituci (1861); H. Jäger: Na vesnici aneb Američané v Němcích – či v Čechách, jak se líbí. Kratochvilné i poučné čtení pro rolníky... (1858, přel. a adapt. F. S. Kodym a V. Filípek); J. Lubieniec: Včelařství (1858, přel. F. S. Kodym); J. Smolík: Nauka o slohu pro gymnázia a školy reální (1858); A. Waldau: Böhmisches Naturdichter (1860) + Geschichte des böhmischen Nationaltanzes (1861); E. Herold: Malebné cesty po Čechách (1861). ■ PERIODIKA: Lumír (1851–61, od března 1854 s přílohou); Vlastenský kalendář (1852–61); Díblík (1855); Čas (1861). ■

LITERATURA: A. Kučera: Historická črta o vývoji knihtiskařství, Typografia 1894; V. K. Jeřábek: Impresori Jeřábkové, LidN 18. 4. 1924; V. Liška: Největší český podnik tiskařský, Typografia 1925, s. 173; J. Volf: Dějiny českého knihtisku do r. 1848, Typografia 1925, s. 227 + Tiskárna Jeřábků v Praze, Marginálie 1930, s. 43; K. Janský: Smlouva o vydání sebraných spisů K. H. Máchy, Marginálie 1930, s. 40.

oh

Milena Jesenská

\* 10. 8. 1896 Praha

† 17. 5. 1944 koncentrační tábor Ravensbrück

Novinářka, překladatelka z němčiny.

Pocházela z pražského patricijského rodu; otec Jan J. byl odborníkem a pedagogem evropského věhlasu v oboru zubního lékařství, její tetou byla spisovatelka R. Jesenská. – 1915 maturovala J. na dívčím gymnáziu Minerva (vliv profesorky A. Honzákové; spolužačky S. Procházková-Jílovská, J. Ambrožová-Haasová-Nečasová, A. Kreidlová), na otcovo přání začala studovat medicínu, po dvou semestrech přešla na konzervatoř, záhy však studium opustila. Bohémský život ji přivedl do německé židovské společnosti, scházející se v kavárně Arco (F. Kafka, M. Brod, F. Werfel, J. Urzidil, R. Fuchs, P. Eisner, P. Kornfeld, O. Baum, O. Pick, E. Polak aj.), i do konfliktů se zákonem i s otcem (následkem byl 1917–18 pobyt v nervovém sanatoriu ve Veleslavíně a dlouhodobá závislost na drogách). 1918 se provdala za E. Polaka a odstěhovala se s ním do Vídně, kde neutěšenou finanční situaci řešila mj. překlady a příspěvky do pražského tisku. Z původně překladatelského zájmu o F. Kafku vznikl 1920–23 důvěrný vztah. Po nezdaru manželství zajižďela do Prahy (1925 krátce pobývala s hrabětem X. Schaffgotschem v Buchholzu u přátel A. Gerstlové a O. Rühla, majitelů levicového nakladatelství), soustavně přispívala do Nár. listů, kde 1924 získala zaměstnání. Kromě fejetonů publikovala v různých časopisech především překlady; průkopnický význam měla její činnost v ženských rubrikách. Soustředila skupinu žen (Z. Foustková-Wattersonová, B. Friedländerová, R. Illnerová-Kučerová, M. Mayerová, N. Papáčková, M. Šindelářová, M. Šindlerová, H. Šklíbová, J. Vondráčková aj.), z nichž mnohé získaly vzdělání na evropských a amerických školách a s jejichž pomocí pozvedla úroveň ženských hlídek ke koncepčnímu působení a racionální osvětě. Zároveň se kontaktovala se soudobou umělkou a politickou avantgardou (společnost Devětsilu, především K. Teige, A. Hoffmeister, J. Fučík) a seznámila se se svým druhým manželem, architektem J. Krejcarem (sňatek 1927). Počátkem 30. let patrně byla členkou KSČ, pracovala v redakcích stranického tisku (Tvorba, Svět práce). Po rozpadu manželství (1933)

a rozchodu se stranou (nejpozději v době moskevských procesů) publikovala jen příležitostně a neúspěšně usilovala o trvalé zaměstnání. 1937 získala místo v čas. Přítomnost, kde pracovala až do svého zatčení v listopadu 1939. Od počátku okupace byla zapojena do rozsáhlé odbojové činnosti (zejm. podpora německých, rakouských a židovských emigrantů, zajištění odchodu letců do Anglie, vydávání ilegálního časopisu V boj; spojení s L. Čivným a dalšími), z níž byla také obviněna a vězněna na Pankráci. Pro nedostatek důkazů nebyla v Drážďanech odsouzena, po převozu do Prahy však nebyla propuštěna, ale v srpnu 1940 deportována do koncentračního tábora Ravensbrück, kde po těžké nemoci zemřela. Dcerou J. byla spisovatelka Jana Černá (1928–1981).

Počátky J. žurnalistické činnosti jsou poznamenány nevyhraněností záměru a přízpůsobováním se konvenčním požadavkům. Z vídeňské korespondentky, přispívající do společenských rubrik převážně běžnými zprávami o denních událostech, společenskými causeriemi, postřehy o módě či knihách a obecnými úvahami o lidech, se záhy vyhranila v novinářku již programově zaujatou, projevující v úvahách o psychologii moderní společnosti, o pojetí životního slohu i o sociální problematice svěbytnou logiku, sociální soucit, voluntaristický optimismus a zřetelnou tendenci k harmonizaci. J. fejetony, filmové kritiky, recenze i poznámky svědčí o intenzitě emocionálního zaujetí a kultivovanosti, uplatňuje se v nich smysl pro detail a pro groteskní a absurdní situace, humor a ironie. V článcích určených ženám tendenčně prosazovala ideál moderní emancipované ženy a radila k jeho dosažení propagací střízlivé módy, účelnosti, jednoduchosti, praktičnosti, správné životosprávy, sportu, moderní užitě kultury a vzdělání. J. z nich uspořádala výbory fejetonů o moderním způsobu života (*Cesta k jednoduchosti*), o módě a odívání (*Člověk dělá šaty*) a o cestování (ve sb. *Šťastnou cestu*). Ani za svého působení v komunistickém tisku se plně neidentifikovala s tím, co psala, a teprve ve společenských komentářích a politických reportážích z konce 30. let se (v čas. *Přítomnost*) projevila jako průbojná novinářka pronikavého intelektu: byla senzitivní komentátorkou soudobého evropského dění, zaměřujíc pozornost k situaci v československém pohraničí, k německým a rakouským emigrantům v Praze, ke vzniku pogromových nálad vůči Židům, pozdě-

ji k situaci po Mnichovu a k okupaci republiky. J. reportáže, úvahy a fejetony vynikají neulíznutím přístupem ke skutečnosti, věcnou informovaností, intelektuální brilantností a střízlivým slohem. Významná je i překladatelská činnost J. (publikována převážně časopisecky): jako první překládala prózy F. Kafky, dále přeložila G. Meyrincka, F. Werfela, L. Franka, W. Haase, T. Manna, R. Luxemburgovou, W. Schlamma, F. Junga, F. C. Weiskopfa aj. Prostřednictvím němčiny příležitostně překládala i z literatury francouzské (F. Jammes, A. Gide, R. Roland, Ch. Péguy, Ch. L. Philippe, J. Laforgue, O. Mirbeau, P. Claudel, C. Gollová, G. Flaubert, Ch. Vildrac aj.), angloamerické (R. L. Stevenson, J. Swift, E. A. Poe aj.), ruské (L. N. Tolstoj, M. Gorkij, A. T. Averčenko aj.).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. X. Nessey (Nár. listy, Tribuna), Marie Kubešová (Přítomnost); AXN, j. s., M., Mi, Milena, Milena J., M. J., M. K., m. k., mk, M. P. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Cesta (od 1920, 1923 překl. F. Kafka: Soud); sb. Civilizovaná žena – Civilisierte Frau (Brno, 1929); Cerven (od 1920); Kmen (od 1919; 1920/21 překl. F. Kafka: Topič, Z knihy prózy a překl. F. Werfel: Blasfemie blázna); Lid. noviny (1929–30, 1934–36); Nár. listy (1921–1928; 6. 6. 1924 nekrolog Franz Kafka, 1924 překl. R. L. Stevenson: Rytíř z Ballantrae); Pestrý týden (od 1926, 1928 překl. S. Elvestad: Zmizení otce Montrosa); Přítomnost (1937–39); Rozpravy Aventina (od 1926); Světozor (1927, 1936–37); Svět práce (1933–36); sb. Šťastnou cestu (1927); Tribuna (1919–1922, 1920 překl. F. Kafka: Nešťastný, Zpráva pro Akademii); Tvorba (1930–33); V boj (1938–39, ilegální čas.); Žijeme (1932–33). ■ **KNÍŽNĚ**. *Fejetony*: Cesta k jednoduchosti (1926); Člověk dělá šaty (1927). – *Překlady*: L. Frank: Příčina (1922); O. Rühle: Jak zacházet s dětmi (1928), H. L. G. Kalmer: Habeš, země afrického neklidu (1935); H. Erman (F. Herman): Modrý prach (1936). – *Výbor*: Alles ist Leben (články z 1919–39, Mnichov 1984, ed. D. Rein; franc. Paříž 1986). ■ **REDIGOVALA časopisy**: Pestrý týden (1926–27, s jinými), Žijeme (1932–33), Svět práce (1933), Tvorba (1933, se Z. Kalandrou); *edice*: Dětská četba (1925), Žena (1926–28, sv. 1–6). ■ **USPOŘÁDALA A VYDALA**: Mileniny recepty (1925). ■

**LITERATURA**: M. Buber-Neumannová: Kafkas Freundin Milena (Mnichov 1963, 1977 přeprac. s tit. Milena, Kafkas Freundin); J. Černá: Adresát Milena Jesenská (1969). ■ W. Haas in F. Kafka: Briefe an Milena (Frankfurt 1952); M. Brod: Franz Kafka (Frankfurt 1954, česky 1966); F. Weltsch: Kafkas Briefe an Milena, Der Monat (Berlín) 1957; P. Eisner: Franz Kafka, Světová literatura 1957, č. 3; M. Buber-Neumannová in Als Gefangene bei Stalin und Hitler (Stuttgart 1958); J. Dresler: Kafkas Milena –

Legende und Wirklichkeit, Aréna (Londýn) 1962; G. Fučíková: Jak by se nemělo kritizovat, Kult. tvorba 1963, č. 47; S. Vondráčková: Hledání ztracených ovcí, Kult. tvorba 1965, č. 11; E. Goldstücker: Á propos M. J., LitN 1966, č. 33; F. J. Kolár: Zhrzená láska jedné renegátky, Kult. tvorba 1966, č. 34; F. Kautman in F. Kafka: Dopisy Mileně (1968); M. Buber-Neumannová: Die erloschene Flamme. Schicksale meiner Zeit (Mnichov 1976); J. Dresler: Kafkova Milena, in reedice M. J.: Cesta k jednoduchosti (Eggenfelden 1982); J. Born, M. Müller in F. Kafka: Briefe an Milena (Frankfurt 1983); D. Reinová: Biographische Skizze, in M. J.: Alles ist Leben (Frankfurt 1984); M. Jirásková, J. Vondráčková: Deset adres Mileny J. (korespondence, dokumenty, svědectví), Svědectví (Paříž) 1987, č. 80, s. 887; E. Janovcová: Zapomenuté jméno, Tvar 1990, č. 3; R. Grebeníková: Nezapomenutelná jména, LidN 26. 4. 1990 (příl. LitN, č. 4).

jip

## Růžena Jesenská

\* 17. 6. 1863 *Smíchov* (Praha-S.)

† 14. 7. 1940 *Praha*

Básnířka lyrických, citově spontánních veršů, autorka povídek, novel, románů, dramát a knih pro mládež. Představitelka novoromantické prózy navazující na umělecké tendence literatury konce století.

Nejstarší dcera z početné rodiny nedostudovaného právníka, úředníka radotínské cementárny a později obchodníka; absolvovala v Praze základní školy a učitelský ústav (1882). Učila dva roky na obecné škole v Ml. Boleslavi a pak na různých školách v Praze, od 1889 až do předčasného odchodu na odpočinek (1907) na měšťan. škole u Sv. Tomáše na Malé Straně. Působila také jako redaktorka časopisů pro děti a kalendářů pro ženy, krátkou dobu psala divadelní kritiky pro *Ženský svět* (1921). Patřila k zakládajícím členům nakladatelského družstva Máj, s nímž se však brzy rozešla (1905). Hojně cestovala, navštívila 1893 baltické země, 1901, 1913–14 i po válce Francii a Itálii, 1911 Rusko.

J. začínala v polovině 80. let soustavněji publikovat verše v časopisech pro děti a mládež, později i pro dospělé (pseud. Eva z Hluboké); první sbírky jí vydal J. Neruda v Poetických besedách. Intimní verše J. mají zprvu jednoduchou formu, melodičnost a prostotou se blíží ohlasové poezii. Pod vlivem symbolismu a dekadence nabývá jejich výraz na obraznosti (ně-

kdy však jen dekorativní); jemněji a s větší odstíněností zachycuje duševní stavy a nálady. Verše J. jsou výrazem vroucího milostného citu, zrcadlí stesk a zklamání nenaplněné lásky, smutek pomíjivosti a marné touhy. V pozdní tvorbě se J. znovu vrátila k prosté formě písni, jež vyjadřuje smíření, vnitřní harmonii plynoucí z vědomí trvalých životních hodnot a vykoupnou častým zklamáním a smutkem (*Srdce*). Poměrně brzy se J. pokoušela i o prózu, první novely publikovala ve Světozoru pod pseud. Martin Věžník. Právě tak jako v poezii stává se jádrem jejích próz tragika lidí usilujících marně o realizaci svého snu. Individuální psychologie postav, většinou ženských, je neprokreslená, J. se soustředila výhradně k zachycování citů, které dovedla vystihnout jemně a s vnitřní pravdivostí. Lyrický živel, který v jejích prózách dominuje, je dán i podbarvováním prožitků dojmy z přírody a malebností scénérií. V nejlepších novelách J. dosahuje kultivovanosti a vytríbenosti stylu, činí slovo nositelem subtilních dojmů a vnitřní citové intenzity. Výstavba příběhu bývá však příliš zatížena vnějškově romantickými rekvizitami, obraznost se stává samoúčelným zdobným prvkem a důraz na cit přechází v exaltovanost. Novoromantická (vliv J. Zeyera) a dekadentní stylizace se projevuje výrazně bizarností založenou na prudkých kontrastech, zálibou v tajemných, chmurných scénériích i volbou výlučných povah a osudů. V cyklu novel *Mimo svět* dává J. svým hrdinům překonat disharmonii vnitřního a vnějšího světa únikem do snu, zároveň však poukazuje na iluzornost tohoto řešení. Dalšími pracemi prohlubuje toto přesvědčení o nemožnosti žít mimo realitu; staví své hrdinky tváří v tvář životní pravdě, kterou buď mají sílu přijmout a vyrovnat se s ní, nebo se pod její tíhou hrouť a většinou tragicky umírají (*Tanečnice*, *Román dítěte*). V těchto novelách dosahuje J. psychologické prohloubenosti i výrazové a kompoziční sevřenosti. Také obraz prostředí je konkrétnější fragmentárními náznaky sociální problematiky. Přes zálibu v exotických a výlučně působících scénériích je častým dějištěm próz J. i Praha. Atmosféra staré Prahy není přitom jen rámcem děje, ale přímou součástí významové výstavby próz, kterým dodává sugestivní náladovost. J. je také autorkou tří biografických románů: v *Legendě ze smutné země* zachytila osudy dcery K. Havlíčky Zdenky, k románu *Láska* ji podnítil život kritika Moderní revue K. Fialy a v pró-

ze *Dětství* podala kus vlastního životopisu. Jako dramatická rozvíjela J. hlavně typ konverzační veselohry z měšťanského prostředí a společenskou komedii. Hry J. spočívají často na uměle aranžovaných situacích a konvenčních zápletkách, převažuje v nich humoristické ladění a často se uplatňují lyrické složky. Největší úspěch dosáhla veselohra *Devátá louka*: hrála se v Praze, v Brně i v Mor. Ostravě, byla podle ní zkomponována opera (J. Zelinka), byla i zfilmována. Se ctižádostí napsat náročné básnické drama v novoromantickém duchu vznikly J. veršované historické tragédie milostných a vladařských vášní (*Estera*, *Attila*). Část tvorby J. byla věnována dospívajícím dívkám (prózy *Jarmila*, *Jarní píseň*); pro děti napsala J. několik básnických sbírek výchovného zaměření, vyznačujících se však svěžestí bezprostředního kontaktu s realitou. V menší míře se J. věnovala práci překladatelské, z ukrajinštiny přetlumočila básně T. Ševčenka.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Eva z Hluboké, Martin Věžník, Milena Dürasová; -ská. ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda učitelská (1888); Besedy Času (1902); Besedy lidu (1893, 1920); Budečská zahrada (1886–89); Cesta (1918–28); Časopis učitelek (od 1903); Čes. svět (1918–20); sb. Čeští spisovatelé českým dělníkům národním (1898); Hlas národa (1902); alm. Chudým dětem (1940); Jarý věk (1885–88); Jitřenka (1890); Kalendář paní a dívek (od 1909); Květy (1888–1907); Květy mládeže (1897); alm. Kytice (1889, 1893); Lumír (1887–1930); Máj (1902–03, Román dítěte); Malý čtenář (1885–99); Moderní revue (1910–25); Moderní život (1902–03); Mor. slez. revue (1911); Národ (1917); Nár. a Stavovské divadlo (1926, 1931); Nár. listy (1884–1902); Nár. obzor (1913); Niva (1921); Osvěta (1909–13); sb. Potštýn (1897); Pramen (Plzeň, 1920–24); Rozhledy (1902); Rozpravy Aventina (1928–30); Rudé květy (1913); Ruch (1888); Samostatnost (1924, 1938); Světozor (1888–1917); sb. Taneční smrti (1917); Topičův sborník (1916–24); Venkov (1924–40); sb. Z hor jsme (1927); Zábavné listy (1891); Zlatá Praha (1902–19); Zvon (1901–31; 1904/05 Legenda ze smutné země); Ženské listy (1887); Ženský obzor (1916–17); Ženský svět (1909–30); Život (1902–03). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Pozdrav Praze slovanské (B 1882); Úsměvy (BB 1889); Básničky (pro ml., 1890); Dvě povídky (pro ml., b. d., 1890); Pohádky veršem (pro ml., 1890); Okamžiky (BB 1891); S vlaštovkami (BB 1892); Tři listy (B 1892); Konec idyl (BB 1892); V žití proudech (D 1893); Jarmila (R pro ml., b. d., 1894); Slitování a láska (BB 1895); Písně k tvé duši (BB 1899); Novely (PP 1900); Nina a jiná próza (b. d., 1902); Jarní píseň (P pro ml., 1902); Touha a láska (PP b. d., 1902); Balady a písně (1904); Rudé západy (BB b. d., 1904); Román dítěte (1905);

Legenda ze smutné země (R 1907); V pozdní chvíli (BB 1909); Mimo svět (PP 1909); Estera (D 1909); Nokturno moře (R 1910); K stínům (BB 1912); Tanečnice (R 1912); Z nepřístupných zahrad (PP 1912); Paní z Rosenwaldu (D 1913); Cirkus (D 1915); Hudba plachet (BB 1917); Ivana Javanová (R 1917); V závojích touhy (BB 1918); Tajemství srdcí (R 1918); Attila (D 1919, i prem.); Z kouzla světelných nocí (PP b. d., 1919); Poslání (BB 1919); Pohledy do duší (PP 1920); Cizinka (R 1920); Odchod lásky (BB 1922); Hrdinství (R 1923); Odhalená srdce (PP 1923); Devátá louka (D 1924); Princezna a krásný pošta (D 1925, prem. 1916); Čaj u Hostanů (P pro ml., 1925); Starý markýz (D 1926, Spisy sv. 4); Je veliká láska na světě? (D 1926, i prem.); Srdce (BB 1927); Hlostejný člověk (D 1929, prem. 1930); Dětství (vzpomínky, 1929, Spisy sv. 5); Láska (R 1933, Spisy sv. 9); Deset let a Rajna (D 1933, prem. 1934); Zlato (D 1936); Kouzelný darebák (D 1938, prem. 1939). – *Překlad*: T. Ševčenko: Výbor básní (b. d., 1901). – *Výbory*: Mládí (BB 1925, Spisy sv. 2); Básně života a smrti (1932). – *Souborná vydání*: Spisy (Pražská akciová tiskárna, 1925–33, 9 sv.); Souborné vydání her (nakl. Rosendorf, in Hry českého jeviště, 1936–38, 3 sv.). ■ KORESPONDENCE: O. Zilyňski: E. Jelinek a první české vydání Ševčenkových básní (E. Jelinekovi z 1893), Čs. rusistika 1961. ■ REDIGOVALA časopisy: Dětské besedy Máje (1902–03), Koule (1926–28); kalendář: Kalendář paní a dívek (1911–20). ■

BIBLIOGRAFIE: in J. Opolský: R. J. (1944). ■ LITERATURA: J. Opolský: R. J. (1944). ■ ● ref. Úsměvy: J. V. S. (Sládek), Lumír 1889, s. 107; B. Čermák, NL 11. 4. 1889; J. V. (Vrchlický), Hlas národa 22. 5. 1889; N. T. (T. Nováková), Domácí hospodyně 1889, s. 206 ●; ● ref. Okamžiky: Astur (H. G. Schauer), Lit. listy 1891, s. 158; J. S. (Sládek), Lumír 1891, s. 59; -a (F. V. Vykoukal), Světozor 1891, s. 204 ●; A. V. (Vrzel): ref. S vlaštovkami, Hlídka lit. 1892, s. 253; ● ref. Konec idyl: A. P. (Procházka), Niva 1892, s. 350; J. Karásek, Lit. listy 1893, s. 68 ●; ● ref. V žití proudech: A. P. (Procházka), Niva 1893, s. 335; F. X. Šalda, Rozhledy 1894 → KP 2 (1950); -a (J. Voďák), Lit. listy 1894, s. 71 ●; ● ref. Novely: O. Theer, Rozhledy 10, 1900/01, s. 468; J. Rowalski, Lumír 31, 1902/03, s. 172 (též ref. Nina...) ●; ● ref. Touha a láska: A. N. (Novák), Ženský svět 1902, s. 235; K. Z. Klíma, LidN 3. 10. 1902; M. Marten, MR 1902/03 sv. 14, s. 79; E. Sokol, Rozhledy 13, 1902/03, s. 267 ●; ● ref. Nina...: A. Pražák, ČČM 1903, s. 408; M. Marten, MR 1902/03, sv. 14, s. 167; -á (F. S. Procházka), Zvon 3, 1902/03, s. 194; F. V. Vykoukal, Osvěta 1903, s. 364 ●; ● ref. Balady a písně: O. Theer, Lumír 32, 1903/04, s. 239; V. Č. (Červinka), Zlatá Praha 21, 1903/04, s. 239; L., Zvon 4, 1903/04, s. 294; P. Maternová, Ženský svět 1904, s. 99 ●; ● ref. Rudé západy: J. R. (Rowalski), Lumír 33, 1904/05, s. 294; an. (A. Procházka), MR 1904/05, sv. 16, s. 190; O. F. (Fischer), Naše doba 12, 1904/05, s. 311; A. Novák, Přehled 3, 1904/05, s. 597; K. Z. Klíma, Rozhledy 15,



1904/05, s. 1 109; cd., LidN 16. 3. 1905 ●;● ref. Román dítěte: A. Novák, Přehled 4, 1905/06, s. 480; Sk. (F. Skácelík), Zlatá Praha 23, 1905/06, s. 288; V. Kol. (V. Červinka), Zvon 6, 1905/06, s. 285; F. V. Vykoukal, Osvěta 1906, s. 753; č. Lumír 35, 1906/07, s. 91; P. Maternová, Ženský svět 1906, s. 9 ●;● ref. Legenda ze smutné země: A. N. (Novák), Ženský svět 1907, s. 250; an. (F. X. Šalda), Novina 1908 → KP 7 (1953); E. Krásnohorská, Osvěta 1908, s. 253; O. Theer, Čes. revue 1, 1907/08, s. 242, 254; Ds. (J. D. Konrád), Máj 6, 1907/08, s. 391; V. Kol. (V. Červinka), Zvon 8, 1907/08, s. 188 ●;● ref. Mimo svět: M. Marten, MR 1908/09, sv. 21, s. 252; B. B-ová (Benešová), Novina 2, 1908/09, s. 252; A. Novák, Přehled 7, 1908/09, s. 625; F. Sekanina, Zvon 9, 1908/09, s. 443; F. V. Vykoukal, Osvěta 1909, s. 560; K. Sezima, Lumír 58, 1909/10, sv. 352; P. Maternová, Ženský svět 1909, s. 58 ●;● ref. Estera: O. Theer, Přehled 8, 1909/10, s. 316; B. B-ová (Benešová), Novina 3, 1909/10, s. 155; K. Kamínek, Lumír 1909, s. 266; J. Karásek, MR 1909/10, sv. 22, s. 280; a-e. (D. Panýrek), Máj 8, 1909/10, s. 214; -jm-, LidN 9. 1. 1910; K. (F. V. Krejčí), PL 9. 1. 1910; an. (K. Horký), Stopa 1, 1910/11, s. 117 ●;● ref. Nokturno moře: B. B-ová (Benešová), Novina 3, 1909/10, s. 441; A. Novák, Přehled 8, 1909/10, s. 872; F. X. Šalda, Dekorační romantismus, Novina 3, 1909/10 → KP 8 (1956); J. Karásek, MR 1909/10, sv. 22, s. 578; F. Sekanina, Zvon 10, 1909/10, s. 540; -il, LidN 18. 7. 1910; F. V. Vykoukal, Osvěta 1910, s. 893 ●;● ref. Tanečnice: O. Šimek, Čes. kultura 1, 1912/13, s. 154; -il-, LidN 6. 10. 1912; K. (F. V. Krejčí), PL 1. 12. 1912; an. (K. Horký), Stopa 3, 1912/14, s. 256; F. V. Vykoukal, Osvěta 1913, s. 144 ●;● ref. Paní z Rosenwaldu: F. V. Krejčí, PL 1. 5. 1913; K. (J. Kodíček), Přehled 11, 1912/13, s. 568; O. Fischer, Čes. revue 6, 1912/13, s. 574; C., LidN 1. 5. 1913; B. B-ová (Benešová), Čes. kultura 1, 1912/13, s. 506; A. P. (Procházka), MR 1913, sv. 27, s. 134; Nemo (K. B. Mádl), Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 419; -r- (R. J. Kronbauer), Máj 11, 1912/13, s. 387; A. Dvořák, Scéna 1913, s. 180 ●; M. Marten: R. J., Ženský svět 1913; ● ref. Cirkus: O. Fischer, Čes. revue 8, 1914/15, s. 639; H. Jelínek, Lumír 1915, s. 333; A. Procházka, MR 1915, sv. 29, s. 194; K. Čvančara, Osvěta 1915, s. 630; K. (F. V. Krejčí), PL 22. 6. 1915 ●;● ref. Princezna a krásný pošta: O. Fischer, Čes. revue 10, 1916/17, s. 63; an. (J. Vodák), LidN 30. 7. 1916; -t-, PL 5. 8. 1916; K. Čvančara, Osvěta 1916, s. 573 ●;● ref. Ivana Javanová: -tr. (G. Winter), PL 16. 12. 1917; Z. Hásková, Ženský svět 1917, s. 375; Kolda (E. Konrád), Kmen 1, 1917/18, č. 43; K. Sezima, Lumír 46, 1917/18, s. 453; K. Fiala, MR 1917/18, sv. 32, s. 273; jv. (J. Vodák), LidN 13. 2. 1918; J. Šimánek, Osvěta 1918, s. 178; E. Jurčínová, Ženský svět 1918, s. 70 ●;● ref. Attila: O. Fischer, Cesta 1, 1918/19, s. 913; F. X. Šalda, Kmen 2, 1918/19 → KP 11 (1959); jv. (J. Vodák), LidN 30. 1. 1919; K. (F. V. Krejčí), PL 26. 1. 1919; M. Majerová, Ženský svět 1919, s. 57; K. Engelmüller, Zlatá Praha 36, 1918/19, s. 175; ALAP

(A. Procházka), MR 1919, sv. 34, s. 211; J. Borecký, Osvěta 1919, s. 188 ●; J. Krecar: ref. Poslání, MR 1919/20, sv. 35, s. 143; ● ref. Cizinka: J. H. (Hora), PL 5. 9. 1920; J. Knap, Cesta 3, 1920/21, s. 240; O. Šimek, LidN 18. 3. 1921 ●; J. Karásek: Dilo R. J., Ženský svět 1923; ● ref. Devátá louka: Kazetka (K. Z. Klíma), LidN 15. 5. 1924; M. Majerová, RP 15. 5. 1924; W. (V. Vančura), NO 15. 5. 1924 → Řád nové tvorby (1972); no. (Ant. Veselý), PL 15. 5. 1924; E. Konrád, Cesta 6, 1923/24, s. 622; O. Fischer, Kritika 1924, s. 285; H. Jelínek, Lumír 1924, s. 332; ALAP (A. Procházka), MR 1923/24, sv. 39, s. 268; Et. (E. Tréval), Zvon 24, 1923/24, s. 503; E. S. (Sokol), LidN 25. 10. 1924; J. B. Svrček, NO 26. 10. 1924; J. Fučík, Pramen 5, 1924/25, s. 63 ↓ ●;● ref. Starý markýz: Cassius, LidN 11. 5. 1926; J. H. (Hilbert), Venkov 11. 5. 1926; M. M. (Majerová), RP 12. 5. 1926; -jk- (J. Kodíček), Tribuna 11. 5. 1926 ●;● ref. Je velická láska na světě?: M. M. (Majerová), RP 4. 12. 1926; Cassius, LidN 4. 12. 1926; -FR- (J. Frejka), NO 4. 12. 1926; E. Konrád, Cesta 8, 1925/26, s. 519 a 9, 1926/27, s. 163; J. H. (Hilbert), Venkov 4. 12. 1926; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 2, 1926/27, s. 82 ●;● ref. Srdce: F. Götz, NO 8. 1. 1928 a Lit. svět 1, 1927/28, č. 8; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 26, 1927/28, s. 219; J. Opolský, Lumír 55, 1928/29, s. 40 ●; J. Karásek in Tvůrčové a epigoni (1929); ● ref. Lhostejný člověk: AMP. (A. M. Piša), PL 17. 6. 1930; kd. (E. Konrád), NO 17. 6. 1930; Ot. F. (Fischer), LidN 18. 6. 1930; J. J. Paulík, RA 5, 1929/30, s. 503; M. Novotný, Cesta 12, 1929/30, s. 699; an., Tvorba 1930, s. 400 ●; Kp. (J. Knap): ref. Básně života a smrti, Venkov 19. 1. 1933; ● k sedmdesátinám: A. N. (Novák), LidN 17. 6. 1933; H. Jelínek, Lumír 59, 1932/33, s. 471 ●;● ref. Láska: drb. (J. Borecký), Zvon 33, 1932/33, s. 671; K. Sezima, Lumír 60, 1933/34, s. 106 ●;● ref. Deset let...: O. F. (Fischer), LidN 13. 4. 1934; AMP. (A. M. Piša), PL 13. 4. 1934; s. (J. Seifert), Ranní noviny 13. 4. 1934; J. J. Paulík, RA 9, 1933/34, s. 124; J. V. (Vodák), Naše doba 41, 1933/34, s. 498 ●; M. Majerová in Spisovatelky dnes (1934); AMB. (A. M. Brousil): ref. Devátá louka (nová insc.), Venkov 16. 12. 1938; ● ref. Kouzelný darebák: kd. (E. Konrád), LidN 24. 3. 1939; amp. (A. M. Piša), Nár. práce 24. 3. 1939; AMB. (A. M. Brousil), Venkov 24. 3. 1939 ●;● nekrology: pí (F. Pišek), LidN 15. 7. 1940; amp. (A. M. Piša), Nár. práce 16. 7. 1940; J. Knap, Venkov 16. 7. 1940; -btk- (V. Brtník), Zvon 40, 1939/40, s. 659 ●; E. Lešehrad: R. J., LD 14. 7. 1945; F. Pražák in Spisovatelé učitelé (1946); skn (F. Sekanina): Vzpomínka na lyrickou lovkyni lásky, NO 17. 6. 1948 + Na paměť R. J., LD 18. 6. 1948; K. Zahaňský: Výročí spisovatelky R. J., LD 13. 7. 1950; hey (J. Heyduk): Básniřka dívčích snů, LD 15. 6. 1973; V. Hellmuth-Brauner in R. J. Literární pozůstalost (LA PNP 1974).

## Valentin Bernard Jestrábský

\* 1630 Ostrava

† 26. 12. 1719 Říčany u Prahy

Autor český psaných věroučných a morálně vzdělávacích spisů pro lid a latinsky psaných rozsáhlých souborů kázání.

Psán též Jestrábský, Jestrábecký, podle rodiště Moravo-Ostravský; některá svá knižně vydaná díla označil jako práce „od jednoho faráře dioecesis Olomucensis“ (někdy s dodatkem „moravo-ostravského“), resp. „ab uno parochorum dioecesis Olomucensis Moravo-Ostraviensi“. – Po otcově smrti odešel z Ostravy na studia do jezuitské koleje v Uherském Hradišti, kde byl jeho učitelem svobodných umění M. Lassota a v rétorice ho vzdělával J. Kruger. Teologii studoval v Olomouci, na kněze byl vysvěcen 1663. Jako kaplan působil dva roky v Lošticích a 1665–67 ve Střelcích na Brněnsku. Od března 1667 byl farářem ve Veverské Bítýšce u Brna, kde teprve v posledním dvacetiletí svého dlouhého života začal tiskem zveřejňovat svá díla. Zemřel náhle v Říčanech, pohřben byl ve farním kostele ve Veverské Bítýšce.

Pro kněze své diecéze psal J. latinsky rozsáhlá díla homiletická, v nichž těžil jak ze svých životních zkušeností, tak z hlubokých znalostí latinské i české literatury. Z české literatury uváděl mj. práce Balbínovy, Pešinovy, Hájkovu Kroniku českou, cestopisy Prefátův, Harantův ap., využil i překladů Veleslavínova, Kocínova a spisu *Respublica Bohemiae* od exulanta P. Stránského. Homiletickou tvorbu J. představují třídílný soubor *Opus novum tripartitum concionum moralium* (Nový třídílný spis mravoučných kázání) a dvoudílný *Concionator extemporaneus* (Improvizující kazatel). Česká tvorba J. byla programově určena prostým venkovským lidem. Literárně nejhodnotnější je próza *Vidění rozličné sedláčka sprostného*, která byla dlouho v oběhu také v opisech. Ličí, jak sedlák za doprovodu anděla, který ho poučuje podle zásad katolické mravouky a věrouky, prochází různými prostředím tohoto i nadpozemského světa a poznává jeho hrůznou podobu. Jakkoli připomíná Komenského Labyrint, liší se od něj přístupem ke skutečnosti, různým cílem (k němuž však oba autoři zvolili nápadně podobný rámec pro dílo společenskokritické) i schopnostmi a vzděláním autorů. J. hrdina poznává

pasivně, spokojuje se i se zprostředkovanými poznatky, kritika společnosti není tak ostrá ani tak vtipná a hluboce pojatá jako u Komenského, jehož poutník – vzdělanec si předkládanou pravdu o světě ověřuje, srovnává, přemýšlí o ní. Také ostatní česká díla J., jako je např. *Knižka pobožná o svatých anjeliích*, *Stellarium novum*, *to jest Knižka pobožná o blahoslavené Panně Mariji*, *Kazatel domácí proti sedmi hlavním smrtedlným hříhům...* nebo *Katechismus domácí pod titulem a způsobem rozmlouvání hospodáře s hostem*, mají tematiku věroučnou a mravoučnou. Pro názornost a účinnost výkladu užívá J. kazatelských prostředků, některá díla jsou psána v dialogické formě. Historicky dokumentární hodnoty dnes nabývají pasáže zdobující dobový lidový život a mentalitu, z hlediska textové výstavby je pozoruhodný J. způsob práce s exempli. I když J. sloužil svými spisy především utužování katolictví, nelze přehlížet druhou stranu jeho úsilí: cílevědomou snahu o kulturní povznesení prostého člověka doby pobělohorské, stranění znevolaňným sedlákům, udržování tradice dobré literární češtiny i v době „temna“ a vlastenecký postoj.

**KNIŽNĚ.** *Knižka pobožná o svatých anjeliích...* (Olomouc 1699, Opava 1717); *Stellarium novum*, *to jest Knižka pobožná o blahoslavené Panně Mariji...* (Olomouc 1701); *Kazatel domácí proti sedmi hlavním smrtedlným hříhům...* (Brno 1709); *Colloquium parthenium super canticum B. V. Mariae Magnificat*. To jest: Rozmlouvání duchovní svatého Josefa s blahoslavenou Pannou Marijí na její svatou píseň Velebí duše má Hospodina etc. (Brno 1710); *Vidění rozličné sedláčka sprostného*. To jest: Vypsání obyčejův a mravův i činův lidských... (Opava 1710 nebo 1716, 2. vyd. 1719); *Colloquium ss. senum super canticum s. Simeonis*. To jest: Rozmlouvání duchovní svaté Anny prorokyně s sv. Simeonem na svatou píseň jeho Nyní propouštíš služebníka tvého... (Brno 1711); *Opus novum tripartitum concionum moralium*... 1–3 (Brno 1712); *Katechismus domácí pod titulem a způsobem rozmlouvání hospodáře s hostem...* (Olomouc 1715); *Concionator extemporaneus*... 1, 2 (Videň – Brno 1717). ■ **EDICE:** *Vidění rozličné sedláčka sprostného* (1973, ed. M. Kopecký). ■

**BIBLIOGRAFIE:** *Knihopis* č. 3 542 – 3 549; M. Kopecký: Ostravský rodák V. B. J. ... a české literární baroko (knižně vydaná díla a literatura předmětu), sb. Ostrava 11, 1983. ■ **LITERATURA:** M. Kopecký: Barokní spisovatel V. B. J. (1969). ■ J. V. Novák: O literární činnosti V. B. J., ČČM 1889; K. Eichler: V. B. J., farář a spisovatel (1630–1719), *Obzor* (Brno) 1890 + in *Paměti panství veverského* (1891); S. Souček: Komenského „Labyrint“ u nás a v cizině, *Archív*

pro bádání o životě a díle Jana Amose Komenského 1924; V. Martínek in Literární život slezský (1925) + Rozmlouvání hospodáře s hostem, Černá země 4, 1927/28 + Zapomenutý Ostravan, 34. výr. zpráva čes. stát. gymnázia v Mor. Ostravě 1930/31; A. Neumann: Vlastenectví v promluvách faráře V. J. (1630–1719), Věstník Jednot duchovenstva, brněnské a olomoucké, 1935; M. Kopecký: Literární žánr J. Vidění, ČMM 1968; Z. Tichá: K významu J. Vidění sedláčka, LF 1968; M. Kopecký: Komenského Labyrint a J. Vidění, Čas. Mor. muzea v Brně 53/54, 1968/69 + in V. B. J.: Vidění rozličné sedláčka sprostného (1973) + Prameny Vidění V. B. J., sb. Na křižovatce umění (1973) + Ostravský rodák V. B. J. (1630–1719) a české literární baroko, sb. Ostrava 11, 1981.

zdt

## Pavel Ješín z Bezdězí

\* asi před 1590

† po 1632

Humanistický básník, horlivý literární obhájce stavovského povstání, první vydavatel Dalimilovy kroniky.

Psán též Geschinius, Gessinius; pseudonym Zachaeus Pulegius de Zybisin. – Pocházel z rodiny vzdělaného měšťana z pražského Nového Města Jana J. 1603 byl služebníkem šlechtičky Petra Mylnera z Mylhausu za jeho pobytu na zhořeleckém gymnáziu, 1605 studoval v Herbornu, do jara 1607 byl alumnem koleje Nationis na pražské univerzitě. Od podzimu 1607 do léta 1608 spravoval školu ve Slaném, 1608–10 cestoval jako preceptor Jana Smila z Michalovic po školách v Greifswaldu, Frankfurtu n. Odrou, Lipsku, Wittenbergu, Rostocku, Helmstedtu, Marburgu, Giessenu a Heidelbergu. Smilovým vychovatelem byl ještě 1611. 1617–19 byl novoměstským písařem, 1620 radou nad apelacemi. Horlivě se účastnil stavovského povstání a plnil v něm diplomatické úlohy. Jako diplomat působil ve službách Fridricha Falckého i po bělohorské bitvě, zejména na Moravě, v Uhrách a ve Slezsku. V lednu 1621 pobýval v Frankfurtu n. Odrou s Fridrichovou družinou, potom odešel za Fridrichem do Nizozemí. V Praze byl 16. 4. 1621 v nepřítomnosti odsouzen k smrti za účast na vzpouře. 21. 6. 1621 byl zapsán na akademii ve Franekeru (nizozemská provincie Friesland) jako informátor mladých Kapliřů ze Sulevic; jejich vychovatelem byl až do 1624.

Za pražských studií vzbudil u J. oblíbený učitel a otcův přítel J. Campanus zájem o historii, který se pak projevil J. vydáním zákoníku Maiestas Carolina a zejména prvním kritickým vydáním Dalimilovy kroniky v 1620, kdy toto dílo znovu nabylo aktuálního politického významu. Smysl pro začleňování současných událostí do historické perspektivy spoluurčoval i J. literární aktivitu ve službách povstání a byl východiskem jeho nejvýraznějšího díla, pseudonymně vydané latinské rétoricko-publicistické obrany povstání a oslavy jeho obětí *Parentatio heroibus Bohemis a Ferdinando II. Pragae indigne passis...* (Posmrtná oslava českých hrdinů, nedůstojně umučených v Praze Ferdinandem II.) Dílo vzniklé pod bezprostředním dojmem hromadné exekuce z června 1621 je obhajobou protihabsburské politické akce, zdůvodněné zřetelem k předchozímu společenskému vývoji, a přináší výstižné charakteristiky odsouzených.

KNIŽNĚ: Jubila inclyti regni Bohemiae, sincerae religionis et Clius, aeviternae gloriae matris, tum ob felicem... dominorum d. Ladislai et d. Othonis, liberorum baronum de Donaw etc. ex sexenni Asiae ac Europae peregrinatione in natalem terram... reditum... (1608); Parentatio heroibus Bohemis a Ferdinando II. Pragae indigne passis... (1621, pseud. Zachaeus Pulegius de Zybisin); též drobné příspěvky v knihách jiných autorů. ■ VYDAL: Maiestas Carolina sive Constitutiones Caroli IV., Romani imperatoris, quibus ille regnum Bohemiae formandum ornandumque censuit (Hanau 1617); Kronika stará kláštera boleslavského o posloupnosti knížat a králů českých... (1620). ■ EDICE: Zachaei Pulegii de Zybisin Parentatio heroibus Bohemis... (soukr. tisk 1937, ed. F. M. Bartoš). – Překlady: P. J. z B.: Posmrtná paměť českým hrdinům (1938, přel. K. Hrdina); in Duchem i mečem (1958, ukázka, přel. F. Heřmanský); Die alttschechische Reimchronik des sogenannten Dalimil, herausgegeben im Jahre 1620 von Pavel Ješín von Bezdězí (Mnichov 1981, fototypické vyd.). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 1 810; Rukověť human. básnictví 2 (1966). ■ LITERATURA: A. Rybička: P. J. z B. (Dodatky a opravy k biografii...), ČČM 1896, s. 587; H. Jireček in Právník život v Čechách a na Moravě (1903); J. V. Šimák: Studenti z Čech, Moravy a Slezska na německých univerzitách v 15. a 16. stol., ČČM 1905 a 1906; G. Hrubant: Památník Jana Opsimata z let 1598–1620, ČMM 1916; K. Hrdina: Studenti z českých zemí na vysokých školách v cizině, Věstník Čes. akademie 28–29, 1919–1920 + Čechové na gymnáziu ve Zhořelci, Čas. Společnosti přátel starožitností čsl. 1930 (Šimákův sborník); F. M. Bartoš: Eine Gedenkfeier für die Opfer der Prager Exekution im J. 1621 (dešifrování J. pseudonymu), Prager Presse 25. 4. 1937 (přil. Die

Welt am Sonntag) + Prořectví pobělohorského emigranta (dešifrování J. pseudonymu), NO 1. 5. 1937; J. Daňhelka: J. výpisky z Dalimilovy kroniky, LF 1961; J. Polišenský: České dějepisectví předbělohorského období a pražská akademie, AUC Praha, Historia Universitatis Carolinae Pragensis 4/2, 1963; in Rukověť human. básnictví 2 (1966); F. Kutnar in Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví 1 (1973); J. Daňhelka in: Die altschechische Reimchronik des sogenannten Dalimil... (Mnichov 1981).

jk

## Jeviště

1920–1922

Týdeník pro divadelní otázky.

*Podtitul:* 1920–22 (roč. 1–3) Divadelní týdeník. – *Redaktoři:* 1920–21 (roč. 1–2, do č. 7) J. Vodák, O. Fischer; 1921–22 (roč. 2, od č. 8 – roč. 3) J. Vodák. – *Vydavatel:* Fr. Borový, Praha. – *Periodicita:* týdeník. 1920 (roč. 1) 52 čísel; 1921 (roč. 2) 52 čísel, oba od ledna do prosince, s přestávkou o divadelních prázdninách od poloviny července do konce srpna; 1922 (roč. 3) 30 čísel od ledna do 13. 7. Přestože slíbeno pokračování po prázdninách, přestalo J. z ekonomických důvodů vycházet.

J. nemělo být listem běžné divadelní kritiky, ale časopisem, který chce „zvyšovat úroveň veškerého divadelního vzdělání, rozšiřovat co nejvíce obzor a rozhled, tříbit základní názory, uvádět na přetřes všeobecné otázky, dávat plodné podněty...“. K tomuto cíli směřovaly zejm. pravidelné úvodníky, v nichž O. Fischer, V. Tille a J. Vodák, patřící k hlavním autorům J., analyzovali a komentovali soudobé české divadelnictví. Také výběr přispěvatelů i témata statí z přítomnosti i historie českého a světového divadla byly určovány snahou redakce o list vysoké teoretické a odborné úrovně.

Články v J. dále publikovali J. Bartoš, L. Blatný, J. Bor, K. Čapek, V. Červinka, K. Engelmüller, F. Götz, J. Hilbert, K. H. Hilar, V. Hofman, J. Honzl, M. Hýsek, E. Konrád, J. Krejčí, S. Lom, J. Löwenbach, J. Mahen, M. Majerová, J. Maria, V. Martínek, V. Mathesius, N. Melniková-Papoušková, K. Mušek, R. Nasková, A. Novák, K. Pelant, K. Pražáková, F. Pujman, K. Schleinplflug, E. Sokol, E. Vrchlická, F. Wollmann aj. Bohatě byla zastoupena rubrika poznámek; soudobou divadelní problematiku odrážela rubrika Zrcadlo kritiků a kri-

tik, konfrontující kritické soudy např. o prováděných hrách. J. přinášelo také ukázky z dramát domácích (bratři Čapkové, A. Dvořák, O. Fischer, E. Konrád, F. Langer, J. Mahen, F. X. Svoboda, F. Šrámek, F. Zavřel aj.) i přeložených; sporadičtěji byly publikovány básně a epigramy a ukázky scénických návrhů (V. Hofman). Každé číslo přinášelo rovněž zprávy o ochotnickém divadle.

zt

## František Jan Jezbera

\* 15. 1. 1829 *Březnice* u Příbrami

† 3. 11. 1901 *Varšava* (Polsko)

Publicista v oboru slavistiky, básník, překladatel z ruštiny. Stoupenec konzervativního slavjanofilství, propagátor zavedení cyrilice a jednotného pravopisu pro všechny slovanské jazyky.

Podepisoval se i F. I. (Fedor, Feodor Ivanovič) J., příp. T. I. (Teodor Ivanovič) J. – Pocházel z početné rodiny (měl 6 sourozenců), v dětství ztratil otce. V Praze vystudoval Akad. gymnázium a filoz. fakultu; snažil se prakticky ovládnout slovanské jazyky. Učil na střední škole, 1861 byl jmenován mimoř. profesorem slovanských jazyků na pražské polytechnice, kde vyučoval ruštině a srbštině a později též přednášel o Slovanstvu. Popudem k zvýšení J. aktivity bylo milénium příchodu Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu (1863), jehož se snažil využít k propagaci slovanské vzájemnosti; vydával časopis Slověnin, tištěný paralelně v ruském a českém jazyce, do něhož získal příspěvky i jiných Slovanů. Za svou činnost obdržel četná uznání, řády a pozornosti v Rusku i Srbsku (mj. brilantový prsten od ruského cara, knižní dar od L. N. Tolstého). Za polského povstání 1863 se pro své sympatie k carskému Rusku znelíbil pokrokové české společnosti. Pravoslavní Slované si ho však vážili, protože prosazoval cyrilskou abecedu (tiskl jí i své básně); přesvědčení o prospěšnosti přijetí cyrilice všemi slovanskými národy sdílel v 60. letech i lužickosrbský buditel J. A. Smolef. Vlivné známosti si J. získal mezi ruskými návštěvníky Karlových Varů (mj. A. J. Košelev, později ministr financí Polského království, jehož ženě věnoval J. některé své básně); díky jim mohl 1864 podniknout první cestu do Ruska. 1865 odjel do Ruska podruhé, 3 roky tam cestoval a shromažďoval národopisný ma-



teriál, zaujat plánem zříditi všeruské etnografické muzeum. Založil je při univerzitě ve Varšavě, kde od 1869 působil jako mimoř. profesor slovanských jazyků. Po nuceném vystěhování muzea z univerzity skladoval všechn materiál ve svém bytě. O prázdninách jezdil do rodné Březnice a do lázní Letiny, za svých návštěv Čech uspořádal i besedy o Rusku a malou výstavku (1870, 1880). Dožil ve Varšavě, kde byl také pohřben, cenné exponáty jeho etnografického muzea přišly nazmar.

J. literární činnost ovlivnilo celoživotní konzervativní slavjanofilské a rusofilské smýšlení. Zahájil ji 1855–56 články o Rusku a překlady z ruštiny v čas. Lumír. Zároveň začal psát básně (tištěny až v 60. letech); byly ve své době už kuriozitou, neboť se téměř výhradně omezovaly na poezii didaktického rázu, zaměřenou na slovanské uvědomování čtenářů. J. se přitom snažil obnovit tradici kollárovského slovanství; jeho básnické pokusy však byly myšlenkově i výrazově velmi chudé, jak se projevilo např. ve verších *Původních zpěvů a básní*, opěvujících J. Kollára, J. Jungmanna, J. Frantu Šumavského aj. (báseň *Václavu Klicperovi, mému draho-cennému učiteli* obsahuje i osobní vzpomínku na Klicperovy výklady historie). Většina J. básní – opěvování „slovanského jazyka“ a výzvy k zpěvu (*Odrodilým Slovanům*), básnická hříčka, v níž představitelé jednotlivých slovanských národů odmítají svou národní příslušnost v zájmu své širší příslušnosti slovanské (*Hádanka*), nebo texty složené ze slov společného jazykového fondu, takže je možno je tisknout cyrilicí i latinkou – ilustruje především J. jazykové i politické cíle a představy naivního staromilce (např. báseň *K filologům cizozemským* v barokním duchu etymologizuje název Bohemia jako země daná Bohem). Hlavní J. odborná práce *Kyryl a Metod, svatí apoštolové slovanských národův, nepsali nikdy hlaholsky než kyrilsky...* byla napsána s vědeckými aspiracemi, ale její teze byly přímo v roce jejího vydání (1858) překonány současně vyšlým Šafaříkovým základním dílem o hlaholici (*Über den Ursprung und die Heimat des Glagolitismus*). Negativně zhodnotil toto J. dílo už V. B. Nebeský, avšak J. své názory hájil v dalších brožurách a polemizoval i se Šafaříkem. J. pozdější spisky byly ponejvíce věnovány slovanské vzájemnosti, kterou si představoval jako spojení Slovanstva v jeden celek, což se mělo uskutečnit vybudováním slovanské literární jednoty, založené na přijetí společného

cyrilského písma a jednotného pravopisu. Tento nový pravopis, silně ovlivněný ruštinou, J. nejen propagoval, ale ve vlastních spisech i důsledně zaváděl. Nepříznivý ohlas v Čechách vzbudila zvláště J. brožura *Rusové, Srbové, Poláci a Čechové s ostatními Slovany*, která je nejvýraznějším projevem autorovy politické orientace na carské Rusko.

**PŘÍSPĚVKY in:** Beseda (1863–64); Čes. včela (přil. čas. Květy, 1868); Dalibor (1859); Hlas (1864); Lumír (1855–57, 1865); Nár. listy (1879); Obrazy života (1860); Russkij (Moskva, 1867); Slověnin (1862–64); Varšavskije universitetskije izvestii (1897); Velehrad (Kroměříž, 1892). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie a slavistické práce:* Kyryl a Metod, svatí apoštolové slovanských národův, nepsali nikdy hlaholsky než kyrilsky, to jest písmem na základě abecedy řecké sestaveným a doplněným (1858); Obrana proti rozmanitým a sobě už odporujícím úvahám o spisu Kyryl a Metod... (1859); O písmenech všech slovanských národův. Připojena obrana proti úvaze o spisu Kyryl a Method nepsali nikdy hlaholsky... (1860); Josefu Jungmannovi (B 1860); Upomínka na Jana Kollára (1860); Původní zpěvy a básně 1 (1861, s paralelním tit. a textem básni v cyrilici); Nástin svého písemného vyučování, dle něhož se každý... ruský nejen dobře rozuměti a psáti, než i mluvit naučiti může (1861); List ke všem kněžím, učitelům, spisovatelům a umělcům slovanského jazyka, o tom, jak by tisíciletá upomínka na blahodárné působení prvoučitelů slovanských Cyrila a Metoda r. 1863 důstojně zasvětit se měla (1861); Rusové, Srbové, Poláci a Čechové s ostatními Slovany... (1863); Kak prinjali v Rossii rekomendaciju češských technikov, promyšlennikov, ekonomov i t. d.? Jak přijali doporučení češských technikův, průmyslníkův, ekonomův atd. v říši Ruské? (1864); Slova k povyjasnění naší slovanské vzájemnosti, spolu i odpověď redakci časopisu Národ... (1864); Ke všem slovanským druhům mojim. List ve dvou tisících devadesáti sedmi daktylech. Předchází spolu i několik slov z Homérovy Odyssey... (B 1864); Básně 2 (1865, s paralelním tit. a textem básni v ruštině); Prvý česko-slovanský slabikář písmem slovanským, spolu i jasné navedení k důkladnému naučení se nejsnadnějším způsobem písmu a pravopisu, k němuž více než 70 milionů Slovanův, a sice všichni Rusové, Bulhaři a Srbové se přiznávají (1865); Pismo Čecha k redaktoru gazety Russkij (1867); Čuvstva istinnago Slavjanina (Moskva 1869); Slova v den slavnostního otevření prvního pravoslavného chrámu v české Praze (Varšava 1872); Vserossijskij muzej ili sobranije predmetov, kasajuščichsja poznanija Russkoj imperii (Varšava 1879); Pohled na Prahu s Petřina (citáty z různých autorů, B, b. d.). – *Překlady:* A. F. Gilferding: Listy o působení apoštolů slovanských Kyryla a Metoda (1864); N. A. Popov: O ruských univerzitách vůbec a novém jich statutu zvlášť (1864); Zákoník samostatných Černohorců

(1864); I. S. Nikitin: Rus. Patriočeskoje stichotvorenije (b. d., s paralelním textem orig.). ■ REDIGOVAL časopis: Slověnin (1862–64, tit. též cyrilici). ■

LITERATURA: ● ref. Kyril a Metod...: I. J. Ha-  
nuš, Mor. listy 1858, s. 251, 255; V. B. Nebeský, ČČM  
1858, s. 459; J. N. (Neruda), Obrazy života 1859  
→ Literatura 1 (1957); an., Světozor (Videň) 1858/59  
●; J. N. (Neruda): ref. O písmenech všech slovanských  
národův..., Obrazy života 1860 → Literatura  
1 (1957); Zkm.: ref. Původní zpěvy a básně 1, NL  
16. 3. 1861; ● ref. čas. Slověnin: an., Lumír 1862,  
s. 767; an., Pozor 25. 10. 1862 ●; ● ref. Rusové, Srbo-  
vé...: an., Boleslavan 7. 8. 1863; an., Hlas 5. 8. 1863  
●; an. (V. Hálek): Slovanský kněz míru F. J. J., NL  
7. a 8. 8. 1863; an.: Polská otázka a české brožurky,  
Pravda 1863, s. 402; an.: Pan F. J. J. (činnost v Rus-  
ku), Národ 1. 7. 1865; an.: Krajan náš p. Feodor  
Ivanovič J., NL 12. 9. 1867; an., Pan F. J. J. cestuje již  
na třetí rok po Rusku, NL 28. 4. 1868; P. L.: Řeč, již  
měl prof. Makušev při otevření J. etnografického  
muzea při univerzitě varšavské, Horymír 2., 9., 16., 23.  
a 30. 10. 1875; F. J. J. (Jezbera): F. I. Jezbera vseros-  
ijskij muzej ili sobranije predmetov kasajuščichsja  
poznanija Russkoj imperii (činnost ve Varšavě), NL  
29. a 30. 8. 1879; an.: Vzácná návštěva, Horymír 28.  
9. 1880; M. Navrátil: Slovanské národopisné muze-  
um, Nár. politika 28. 7. 1895 (přil.); ● nekrology:  
F. V. Vykoukal, Osvěta 1901, s. 1140; M. Navrátil,  
Slovanský přehled 3, 1901/02; J. Bidlo, ČČH 1902 ●;  
J. Páta in Z českého listowanja Jana Arnošta Smolerja  
(Budyšin 1919); D. Mirkovič: F. J. J., Prilog izučavan-  
ju jugoslovensko – čehoslovačkih veza, Prilozi za knji-  
ževnost, jezik, istoriju i folklor (Bělehrad) 1956.

vb

## Jezu Kriste, šedřrý kněž

Asi kolem 1300

Lidová duchovní píseň.

Skladba patří ke skupině nejstarších duchov-  
ních písní, jimiž lid vlastním jazykem doprová-  
zel chrámovou bohoslužbu. Již v předhusitské  
době byla pokládána za starou a tradicí posvě-  
cenou; její zpěv byl spojen s odpustkovým usta-  
novením. V pražském synodním výnosu z 1408,  
jenž měl čelit nekontrolovanému přílivu nových  
chrámových písní jejich zákazem, stala se jed-  
nou ze čtyř výjimek. S těmito písněmi ze zákazu  
vyňatými ji spojuje refrénová invokace Kyrielei-  
son (Pane, smiluj se) opakovaná po každé  
strofě, charakteristická pro písňové útvary sklá-  
dané ještě v duchu hymnografických zvyklostí  
románské doby. Dávnému původu písně na-  
svědčuje i její trojveršová strofa, v mladších  
skladbách již vzácná.

Píseň se dochovala z předhusitské doby v pěti  
rukopisných záznamech (z konce 14. a počátku  
15. stol.) o různém počtu strof (10–19) různého  
znění a v různém pořadí. Je to svědectví jejího  
dlouhodobého narůstání a zároveň značné obli-  
by; je patrné, že jednotlivé strofy postupně (byť  
bez zřetele k zachování myšlenkové jednoty)  
rozšiřovaly původní základ. K jeho podobě  
ukazují počáteční tři strofy téhož pořadí,  
z nichž první se zcela, druhé dvě aspoň rámcově  
ve všech záznamech textově shodují. Rukopisné  
dochování, v němž (kromě četných textových  
variant zasahujících i do předpokládaného zá-  
kladu) převažují strofy dodatečně připojované  
a činí z písně skladbu obecně prosebnou (zařa-  
zovanou proto mezi písně postní nebo pašijov-  
vé), znesnadňuje rozpoznání původního význa-  
mu písně a jeho výstavby. Úvodní apostrofa  
Krista jako štědrého knížete prozrazuje však  
jednoznačně, že dílo bylo skládáno jako píseň  
eucharistická. Tak byla výslovně pojata i v poz-  
dější úpravě připisované Husovi (v Jistebnickém  
kancionále, kde je též poprvé opatřena notací),  
která při svých 21 strofách podržela jen první  
dvě známé z dřívějších záznamů.

EDICE: Z. Nejedlý in Dějiny předhusitského zpěvu  
(1904, nově Dějiny husitského zpěvu 3, 1955); J. Vy-  
vlečka: Nový rukopis písně J. K., š. k., Časopis vlas-  
ten. spolku muzejního v Olomouci 1940; in Staročes-  
ká lyrika (1940, ed. J. Vilíkovský); in Nejstarší česká  
duchovní lyrika (1949, ed. A. Škarka); in Husitské  
písně (1952, ed. J. Daňhelka); in Výbor z české litera-  
tury od počátku po dobu Husovu (1957); in Magistri  
Iohannis Hus Opera omnia 4, Drobné spisy české  
(1985, ed. J. Daňhelka). ■

BIBLIOGRAFIE: in Nejstarší česká duchovní lyri-  
ka (1949). ■ LITERATURA: Z. Nejedlý in Dějiny  
předhusitského zpěvu (1904, znovu Dějiny husitského  
zpěvu 1, 1954; 2, 1954; 3, 1955); J. Vylvlečka: Nový  
rukopis písně J. K., Časopis vlasten. spolku muzej-  
ního v Olomouci 1940; A. Škarka in Nejstarší česká  
duchovní lyrika (1949).

ep

## Štěpán Jež

\* 23. 12. 1885 Radějov u Strážnice  
† 2. 12. 1970 Praha

Výtvarný a literární kritik, překladatel z němčiny.

Otec byl rolníkem. Obecnou školu vychodil J.  
v rodišti a klasické gymnázium ve Strážnici

(mat. 1907). Na filoz. fakultě UK v Praze vystudoval 1913 češtinu, němčinu a téhož roku získal doktorát za práci *Žena v díle Boženy Vikové-Kunětické a Růženy Svobodové*. Až do nuceného odchodu do penze 1941 učil na středních školách v Praze; ve 20. a 30. letech vydal s J. Veselým několik učebnic němčiny. Podílel se na uspořádání mnoha výtvarných výstav a účastnil se aktivně spolkového života v literárním odboru Umělecké besedy (řadu let jednatelem), v Kruhu českých spisovatelů, Syndikátu spisovatelů, Moravskoslezské besedě, Slováckém krúžku, Společnosti J. Vrchlického, Společnosti V. Dyka a po 1945 též v teoretické sekci Svazu čs. výtvarných umělců.

J. literárně recenzní činnost, do níž ho uvedl jeho univerzitní učitel J. Vlček, je rozeseta v časopisech a zčásti též v denním tisku především desátých a začátku dvacátých let. Jediná rozsáhlejší práce věnovaná literatuře, v níž J. chronologicky probírá hlavní ženské typy v díle R. Svobodové, je výtah z disertační práce. J. literární recenze se soustřeďují na tematiku díla a na závěr charakterizují formu; oceňují především psychologickou věrojatnost a plastičnost postav a kritizují naturalismus i schematizující tendenčnost. Časopisy, do kterých J. přispíval, mívaly svého stálého hlavního kritika, a tak se J. recenze zabývaly převážně pracemi méně významných autorů, překlady, reedicemi apod. Po dočasném sblížení se skupinou kolem bratří Čapků (viz mj. příspěvky v čas. Cesta, které společně s příspěvky v čas. Pramen znamenaly vrchol jeho lit. kritické činnosti) zakotvil od 1922 v Lumíru, do něhož sporadicky přispíval již dříve a v němž byl 1929–39 členem redakčního kruhu (poslední dva roky jako odpovědný redaktor). Po boku jím obdivovaného V. Dyka a R. Medka mohl konečně plně prosadit svůj nacionalismus a zájem o národní problematiku v umění vůbec. J. literární posudky zde však definitivně nabývají podobu informativních poznámek; tehdy se už víc zabýval soudobým výtvarnictvím, o němž psal od svých začátků a je muž se od čtyřicátých let věnoval téměř výhradně. V literárním životě té doby byl J. znám a oceňován spíš jako redaktor edic beletristických (Libuše, Vigilie) i vědeckých (Maticе lidu, Sbírka monografií).

ŠIFRY: Ing. Š. J., Š. J. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1918–21); Červen (1918–19); Čes. revue (1918–19); Českosl. republika (1923–25; 1924 překl. novely A. von Droste-Hülshoff: Židovský buk); Dílo; Hollar

(od 1955); Legie (1934–38); Lid. demokracie (1948–49); Lid. listy (1938–40); Lit. rozhledy (1927–28); Lumír (1910–39); Malovaný kraj; Masarykovou stopou; Moderní revue (1917–18, mj. studie F. V. Krejčí a válečná literatura, O národním umění); Morava (Chicago); Nár. noviny (1939–40); Nár. střed (1942–44); Novina (1911–12, mj. na pokr. studie Nový typ ženský v díle R. Svobodové); sb. Novoročenka 1918; Pramen (1920–21); Přehled (1910–13); Samostatnost (1924–31); Scéna (1913–14); Střední škola (1934–36); Studentská revue (1909–10); Tribuna (1922–26); Umění; Venkov (1917–41); Vitrínka; Výtvarné umění (od 1954); Zlatá Praha; Zrání. ■ KNIŽNĚ: Joža Uprka (výtv. monografie, 1944). – *Překlady*: G. Keller: Blázen na Manegu (b. d., 1911, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 15) + Fojt z Greifensee (1912); H. Sudermann: Proměněný vějíř (b. d., 1913, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 52). – *Ostatní práce*: Němčina pro střední školy (pro 1. tř. 1923, přeprac. vyd. 1929, pro 2. tř. 1924, přeprac. vyd. 1931, pro 3. tř. 1925, přeprac. vyd. 1932, pro 4. tř. 1926, přeprac. vyd. 1932, s J. Veselým); Přehledná mluvnice jazyka německého pro nižší třídy škol středních (1926, rozšíř. vyd. 1937, s J. Veselým). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Výbor ze spisů V. Hálka (1923, s V. Dykem, F. Skácelíkem); Český kraj (kalendář, 1940); Ženy a květy (kalendář, 1941); L. Kuba: Moje Čína (1946, též upr.). ■ REDIGOVAL časopisy: Šíp. Časopis druhého státního čsl. reálného gymnázia v Praze XII (1938–39), Dílo (1939–44); knižnice: Libuše (1922–28), Maticе lidu (1922–38), Vigilie (1928–38), Galerie (výtvarná ed., 1933–46), Sbírka monografií (1936–41). ■ LITERATURA: K. J. (Juda): Vigilie a galerie, Střední škola 15, 1934/35, s. 151; ● k padesátinám: Sk (F. Skácelík), Samostatnost 1935, č. 51–52; F. Kropáč, Lumír 62, 1935/36, s. 190 ●; ● k šedesátinám: r, LD 21. 12. 1945; ok (O. Kautský), Svob. noviny 27. 12. 1945 ●; P. H. Toman: 75 let dr. Š. J., Hollar 1961, č. 1; ● k osmdesátinám: (Hf), Zeměd. noviny 23. 12. 1965; J. Šámal, Umění 1966, s. 429 ●; J. Postupka: Kritik umění a literatury PhDr. Š. J., Od Hradské cesty 1967, s. 62; ● nekrology: (pht), LD 8. 12. 1970; jtg., Svob. slovo 8. 12. 1970; M. Koutecký, Od Hradské cesty 1970, s. 108 ●.

pb

## Jan Ježek

\* 20. 10. 1849 Chvalkovice u České Skalice  
† 18. 11. 1913 Praha

Prozaik a básník, literární a církevní historik, spisovatel nábožensko-výchovné literatury, překladatel ze

slovanských jazyků; autor popularizačních zdravotnických příruček.

Pocházel z rolnické rodiny. Vzdělával se na základní škole v rodišti a normální škole v Trutnově, pak vystudoval gymnázium v Hradci Králové. Po vojenské službě v Jičíně vstoupil do pražského kněžského semináře (spolužák V. Beneš Třebízský); 1875 byl vysvěcen; jako kněz působil v Křečovicích na Benešovsku a v Hořelicích u Prahy. 1877 byl ustanoven katechetou na měšťan. dívčí a na obecné škole chlapecké v Karlíně, poté na smíchovské měšťan. škole; učil rovněž na nedělní řemeslnické pokračovací škole. 1881 složil státní zkoušky z češtiny na pražské univerzitě a 1883 se stal profesorem náboženství a češtiny na vyšší české reálce v Ječné ul., kde působil do odchodu na odpočinek 1910. S povoláním kněze a pedagoga se pojila J. organizátorská činnost charitativního a kulturního rázu: zařizoval studentské jídelny při obecních kuchyních, zakládal stipendia, na reálce zřídil Ježkův fond na ošacení nemajetných žáků; pro katolické spisovatele ustavil Literární duchovní akademii při ČAVU. Založil čas. Český Kneipp, věnovaný propagaci přírodního způsobu léčení. Popularizaci této metody, kterou zaváděl bavorský farář S. Kneipp, se věnoval v četných brožurách a pro její praktické uplatnění, zvl. vodoléčbu, zřídil objekt v Ondřejově u Prahy. Byl pohřben na vinohradském hřbitově.

J. literární činnost byla převážně zaměřena k šíření křesťanských zásad a k propagaci kulturní aktivity katolického duchovenstva. Jako básník vyjadřoval v jednoduchých verších náboženský cit a improvizoval na biblické motivy (*Za šera* aj.). Povídky jsou obsahu poučného a výchovného, neaspírují na uměleckou hodnotu a vesměs podávají příklady ze života prostých věřících (*Hodná macecha*, *Z hor a z kraje*, *Črty z cest* aj.) nebo varují před mravními neduhy moderní doby (*Novomódní švindl*). Z oboru literární historie zpracoval J. přehledný spis o podílu katolických kněží na rozvoji české řeči a literatury v období let 1780–1880 (*Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou*); je též autorem literárně místopisné příručky o pražských hřbitovech (*Naše hroby*). Z několika biografii kněží a církevních představitelů je s literaturou spjat věcně přínosný životopis A. J. Puchmajera (in A. J. Puchmajera Sebrané básně, 1881). J. také překládal prózu ze slovanských

literatur, zvl. z ruské. Řada jeho ostatních prací spadá do obecných a církevních dějin, katechese, pedagogiky a do oblasti zdravotnické osvěty.

ŠIFRA: J. J. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: Beseda učitelská (1878–82); Budečská zahrada (1877–78); Čes. včela (1878); Český Kneipp (1894–1908); Jitřenka (1882); Lumír (1874–75, překlady z M. J. Lermontova, L. N. Tolstého); Mor. Orlice (1875 překlad z M. J. Lermontova); sb. B. Němcová (1912); Pastýř duchovní (1881–92); alm. Pod jedním praporem (1895); Světlozor (1877–87); Švanda dudák (1897); Urbánkův Věstník bibliografický (1880); Zlatá Praha (1885). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie a práce o literatuře*: Cesty milosti Boží (PP 1875); Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou (1880); Za šera (BB 1880); Hodná macecha (P 1881); Jarní květy (BB pro ml., 1881); Naše hroby (1881); Pestré květy (BB pro ml., 1881); Z hor a z kraje (PP 1881); Z bouře a míru (P 1883); Črty z cest (1884); Novomódní švindl 1, 2 (PP 1886, 1906); Časové obrázky (PP 1890); J. M. Ludvík, kněz církevní a spisovatel český (1896); Sociální demokrat (P 1901); Z lidových soudů (PP 1903); Když Pán Ježíš chodil po světě (BB 1904); Časové obrázky a úvahy 1, 2 (PP 1904, 1908); Na cestu životem (PP b. d., 1912); Obrázky z válek napoleonských (PP 1912); Od Krkonoš (PP 1912). – *Překlady*: I. S. Turgeněv: Punin a Baburin (1881); Kvítí z luhů slovanských (1882); S. Kneipp: Léčení vodou (1890, s F. Strnadem) + Jak žiti (b. d., 1890) + O výchově dítek a nemoci dětské (1893). – *Ostatní práce*: Zásluhy duchovenstva o české školství (1879); Počátky křesťanství mezi Slovy (1879–80); Jan Rezáč (1880); Život a působení F. A. Vacka Kopidlenského (1880); F. Daneš (1882); Srbové Lužičtí. Rys z církevních dějin slovanských (1883); Sv. Josef (1883); Z dějin křesťanství mezi Slovy 1, 2 (1883, 1886); J. Laužický (1884); O špatné a dobré četbě (b. d., 1885); Památka na sv. biřmování (1887); Dějepis zjevení božího ve Starém a Novém zákoně (1889, s K. Bedrošem); Petr hřešící a kající. Šestero řečí postních (1890); Přírodopis na kazatelně (1890); S. Kneipp (1892, in S. Kneippa, faráře woerishofenského, způsob léčebný...); Nemoci dětské, jak je léčí farář Kneipp (1893); Praktická rukověť pro katechety (1893); Daniel O'Connell, osvoboditel Irska (1896); Matky-vychovatelky (1897); Ze života sv. Vojtěcha (1897); Sv. Vojtěch, druhý biskup pražský, jeho klášter i úcta u lidu (1898, s F. Kráslem); S. Kneippa... život a práce (1898); Kneippovy byliny léčivé s názvy lidovými (1899); Kneippovo léčení (1900); Jan z Jenštejna, třetí arcibiskup pražský (1900); Obrana víry (1905); Povinnost. Paterno promluvy (1908); Řeči na rozchodnou 1, 2 (1908, 1909); Student v kostele, ve škole, na ulici... (1908); Duchovní cvičení velikonoční (1909); Hrdinky (1909); Obrazy biblické (1909); Jazyk. Dvacet a čtyři promluvy (1909); Evangelní peri-



kopy (1910); Čtyřicet let Katolického spolku tiskového v Praze (1911); Několik našich žen a matek (1911); Stárnutí (1913); – posmrtně: Hrst statí vychovatelských (1914); Kneippův herbář (1914); Zásluhy papežů (1914). ■ **REDIGOVAL časopisy:** Pastýř duchovní (1880–81, 1885–92), Český Kneipp (1894–1900); *kalendář:* Náš kalendář. Zábavně poučný kalendář na obyč. rok 1914 (1913); *knižnici:* Ježkova katechetská knihovna (1889–1910). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL:** A. J. Puchmajera Sebrané básně (1881, s životopisem A. J. P.); Katolická mravouka (1906, opr. a rozšíř. vyd. kn. V. Guggenbergera); Zdrávas královno! (1910, přeprac. vyd. modlitební kn. W. Nakatena). ■

**LITERATURA:** A. Dostál: J. J., profesor, zakladatel nadací, český Kneipp (1933). ■ F. Schulz: ref. Za šera, Osvěta 1880, s. 87; ● ref. Naše hroby: an., Ruch 3, 1880/81, s. 150; F. Bačkovský, Lit. listy 1881 ●; F. Bílý: ref. Zásluhy duchovenstva o řeč a literaturu českou + ref. A. J. Puchmajer (životopis in Sebrané básně), Osvěta 1882, s. 372; ● ref. Z dějin křesťanství mezi Slovany: an., Jitřenka 1883, s. 16; J. Kalousek, Osvěta 1885, s. 761 ●; F. Bílý: ref. Z bouře a míru, Osvěta 1885, s. 559; ● ref. Kvítí z luhů slovanských: V. D. (Drbohlav), Hlídka lit. 2, 1885, s. 76; A. D. (Dostál), Hlídka lit. 2, 1885, s. 183 ●; x.: ref. Novomódní švindl (2. vyd.), Lit. listy 1892, s. 350; V. Schulz: ref. Sv. Vojtěch..., ČČM 1899; ● nekrology: F. V. Vykoukal, Osvěta 1914, s. 865; R. Zháněl, Náš domov 1914, s. 322 ●.

et

## Jiří Ježek

\* 7. 12. 1901 Chrudim

† 13. 11. 1963 Chrudim

Literární kritik a překladatel z francouzštiny, italštiny, němčiny a slovenštiny.

Byl synem okresního hejtmána. Absolvoval chrudimské reál. gymnázium (mat. 1920) a na filoz. fakultě UK v Praze (1920–24) studoval dějiny západních literatur u V. Tilla a F. X. Šaldy (doktorát 1924, disertační práce *Nové směry v západních literaturách I, Studie o unanimitismu a kubismu, Romaines–Apollinaire*); ještě během studií byl 1923–24 knihovníkem semináře srovnávacích dějin literatury. Po doktorátu získal stipendium k dalšímu studiu v Aix-en-Provence (1924–25) a v Paříži (1925–26); do Aix za ním přijel k tříměsíčnímu pobytu (od konce listopadu 1924) K. Toman. Po J. návratu do Prahy pomýšleli Tille i Šalda, jemuž přispěl studií do Tvorby a překladem do Melantrichovy knihovny, na jeho habilitaci, k níž však nedo-

šlo. Po krátkém působení pedagogickém – 1926–27 byl suplujícím profesorem češtiny, francouzštiny a němčiny na reál. gymnáziu v Husově ulici (dnes Drtinova) na Smíchově a 1927–28 suplujícím profesorem češtiny na 2. čs. stát. reálce na Jiřího nám. na Vinohradech – přijal místo archivního a knihovního pracovníka v Knihovně Univerzity Komenského v Bratislavě, kde setrval do konce března 1939 (od 1928 do konce ledna 1931 zastával skromné místo smluvní síly). Od 1939, kdy se po rozdělení Československa vrátil do Prahy (za války psal pod pseudonymem do Lid. novin fejetony, které byly přisuzovány S. K. Neumanovi), do 1948 byl zaměstnancem Knihovny vysokých škol technických, zprvu jako knihovník a od 1947 jako ředitel. Odtud byl 1948 z politických důvodů převeden do Nár. a univerzitní knihovny a po osamostatnění Nár. knihovny 1949 byl vedoucím jejího oddělení současné bibliografie, kde spoluredigoval Bibliografický katalog ČSR, a to oddíly Knihy české a Hudebniny; nově tu zavedl předmětová hesla a anotace. Současně 1942–48 přednášel na Státní knihovnické škole dějiny nakladatelství a v posledních letech i dějiny čes. literatury. Do oboru bibliografie a knihovnictví náleží jeho práce ve výboru Svazu čs. knihovníků (1945–48) a v komisi pro reformu katalogizačních pravidel (od 1948), která vyústila v jeho spoluautorství na *Prozatímních pravidlech předmětového katalogu* (red. J. Drtina a R. Pittermann). 1957 odešel pro srdeční chorobu do invalidního důchodu, 1962 se přestěhoval do svého rodiště, kde zakrátko zemřel.

Během studií v Praze psal J. jako člen Literární skupiny referáty a eseje o současné francouzské literatuře (Cocteau, Vildrac, Apollinaire) do časopisu Host (1923–27), jehož 4. ročníku byl spoluredaktorem; sem přispěl i několika vlastními básněmi a přátelskými parodiemi na lyriku F. Šrámka, K. Tomana a Z. Kalisty (v 6. roč.). Později přenesl své informace o aktualitách francouzské literatury a referáty o českých překladech z ní do obou ročníků Fučíkova Kmene (1926–28). Do Sborníku prací věnovaných profesorů dr. Václavu Tillovi k 60. narozeninám (1927), který spoluredigoval, zpracoval s J. Š. Kvapilem Tillovu bibliografii. 1927–28 redigoval jediný ročník „čtrnáctideníku české a světové kultury“ Literární svět, kde uveřejnil vedle referátů o knihách řadu interviewů s významnými představiteli současné české literatu-

ry (např. s K. Čapkem, V. Dykem, O. Fischerm, J. Hilbertem, J. Horou, E. E. Kischem, V. Mathesiem, V. Nezvailem, A. Novákem, A. Sovou, F. X. Šaldou, M. Weingartem aj.) a uspořádal samostatné číslo věnované teorii humoru (se statěmi J. Cassoua, I. Herrmanna, Jeana Paula, F. Kubky, J. Münzera, J. Pasqueira, K. Poláčka, A. Thibaudeta, J. Voskovce, J. Wericha aj.). Za slovenského pobytu glosoval v bratislavském rozhlase i tisku tamější dění divadelní a spolu s E. B. Lukáčem organizoval slovenskou sekci Penklubu, jejímž byl tajemníkem. Ze slovenského období jsou i hesla z oblasti nejnovější literatury francouzské v Dodatcích Ottova Slovníku naučného (od hesla Francouzská literatura nejnovější doby po písmeno S). Po návratu do Prahy 1939 redigoval nakladatelský časopis Čtème a dvě jeho ročenky. Po druhé světové válce se věnoval už jen občasným překladům, především z francouzštiny a slovenštiny (knižně, popř. scénicky). Překlady z francouzštiny – ojedinele i z italštiny a němčiny – publikoval však už ve 20. letech v Hostu, kam překládal verše Apollinairovy, Arlandovy, Castagnonovy, Cocteauovy, Laforguovy, Mallarméovy, Marinettiho, Mauriacovy, Morandovy, Pellerinovy, Radiguetovy, ale i Proustovy, Rostandovy, Kästnerovy aj., přez Cocteauovu, Crommelynckovu, Jacobovu a literárněvědné statí P. Milla a F. Strowského; knižně tehdy vyšly Vatikánské kobky A. Gida, Prévostova Manon Lescaut a Mornetovy Dějiny soudobého písemnictví a myšlení francouzského (všechny s fundovanými doprovodnými studiemi); drama M. Acharda Malborough do boje táhne zůstalo v jeho překladu 1925 neprovedeno (rkp. v archívu Nár. divadla).

PSUDONYM, ŠIFRY: Lector; -e-, Jj, jj, Jé jé, Jžk. ■ PŘÍSPĚVKY in: Česká kniha 1941. Vánoční ročenka Čtème (1941); České vánoce, česká kniha. Knižní ročenka Čtème (1939); Čtème (1939–43); Dodatky k Ottovu Slovníku naučnému (1932–40); F. Škroup: Chrudimská ouvertura (1951, s M. Svobodovou); Host (1924–26); Kmen (1926–29); Knihovna (1945, 1951, 1954); Lid. noviny (1933, 1937 a za druhé svět. války); Listy pro umění a kritiku (1937); Lit. noviny (1928); Lit. svět (1927–28); Nová svoboda (1925–26); Ročenka Univerzitní knihovny v Praze 1957 (1958); Rozhledy po literatuře a umění (1934); Sb. prací věnovaných profesorovi dr. V. Tillovi k 60. narozeninám (1927, bibliografie V. Tilla, s J. Š. Kvapilem); Tvorba (1925–26). ■ KNIŽNĚ. Překlady: A. Gide: Vatikánské kobky (1930); A. F. Prévost: Manon Lescaut (1930); D. Mornet: Dějiny soudobého písemnic-

tví a myšlení francouzského (1930); I. Stodola: Banovní dům (1936) + Bačova žena (1937) + Marína Havranová (1960); H. Troyat: Ve znamení býka (1947); P. Karvaš: Toto pokolení (1955) + Pokolení v útoku (1955); P. H. D. Holbach: Kapesní bohoslvi čili Stručný slovník křesťanského náboženství (1957). – *Ostatní práce*: Prozatímní pravidla předmětového katalogu (1952, s jinými). ■ SCÉNICKY. Překlad: J. Barč-Ivan: Máti (1947). ■ REDIGOVAL časopisy: Host (1924–25, s F. Götzem, L. Blatným, Č. Jeřábkem, J. Seifertem, K. Teigem), Lit. svět (1927–28, do č. 9 s F. Götzem, pak sám), Čtème (1939–43), Bibliografický katalog ČSR. A. Kniha české (1949–55, s jinými; od 1951 Čes. kniha, od 1955 Čes. knihy), C. Hudebniny (1949–50, s jinými); *sborníky*: Almanach chrudimského studentstva na majáles 1919 (1919), Sb. prací věnovaných profesorovi dr. V. Tillovi k 60. narozeninám (1927, s J. Frčkem, J. Horákem, J. Polívkou), České vánoce, česká kniha. Knižní ročenka Čtème (1939), Česká kniha 1941. Vánoční ročenka Čtème (1941, s red. kruhem). ■ LITERATURA: I. Hrušovský: Dr. Ježek zomrel, Knihovník 1963, č. 10; F. Batha: J. J. (1966, soupis lit. pozůstalosti).

em

## Josef Ježek

\* 2. 2. 1848 *Stará Lomnice* (Lomnice n. Popelkou) u Jičína

† 19. 5. 1885 *Libochovice*

Autor povídek, básník.

Syn rolníka. Gymnázium vystudoval v Jičíně, právnickou fakultu v Praze (1868–72). Notářskou praxi absolvoval v Lomnici n. Popelkou, pak vstoupil do soudní služby a působil v Jičíně, Městci Králové a Ústí n. Orlicí. 1880 byl ustanoven notářem v Polici n. Metují, 1882 přeložen do Libochovic; zde zemřel a byl i pohřben.

Do literatury vstoupil 1870 několika básněmi v almanachu Ruch. Převážně se však věnoval tvorbě prozaické soustřeďující se na povídky a humoresky. J. pozorovací a vypravěčské schopnosti se projevily v nekomplikovaných, zejména milostných příbězích s romantickým či humorným podtextem, v některých případech inklinujících k žánrově realistické drobnokresbě.

PŘÍSPĚVKY in: Budečská zahrada (1877–82); Čes. včela; Humorist. listy; Koleda (Olomouc, 1878–81);

Krakonoš (Jičín); Květy (1871); Paleček; Právník; alm. Ruch (1870); Světozor (1870–72). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Ve snu a bdění (PP 1880). ■

LITERATURA: O. M. (Mokrý): ref. Ve snu a bdění, Květy 1881, s. 248; F. Čenský: nekrolog, Osvěta 1885, s. 1 113.

vs

## Blažej Jičínský

2. polovina 16. století

Autor příležitostných a oslavných básní.

Psán též Jitčinský. – Patrně pražský měšťan (řčený též Domin), přítel a asi vrstevník V. Dobřenského.

V řadě písňových skladeb, vydávaných většinou jako jednotisky k počtě významných šlechticů a autorových přátel, uváděných zpravidla v rozsáhlém akrostichu, zaznamenával J. jednoduchým veršováním pamětihodné události, oslavoval sňatky, nabádavě moralizoval v duchu dobového nábožensky mravoučného zaujetí.

KNIŽNĚ. K vejstraze bezbožným, ku potěšení pobožným všem Pána Boha milujícím lidem k těmto posledním a nebezpečným letům... (1587); Písnička, obsahující v sobě křesťanské rozjímání o velikém dobrodiní Pána a spasitele našeho Ježíše Krista... (1587); Písnička pobožná, vzbuzující každého věrného křesťana, by díky, čest a chválu Pánu Bohu vzdával... (1587); O stavu svatého manželství... (1587); Carmina česká... (1588); Písnička potěšitelná v způsob člověka chystajícího se z tohoto bídného, plačtivého a světského oudolí do příbytku jiného, veselého a navěky zůstávajícího... (1588); Písnička příkladná, v zármutku a v kříži postavenému užitečná... (1588); O slavném na tento svět příchodu Spasitele a vykupitele všeho světa, Pána našeho Ježíše Krista... (1588); Na jméno urozeného a statečného rytíře pana Buriana Trčky z Lipé... (1588); Píseň historická o slavných městech pražských... (1589); Vysoce urozenému pánu, panu Vilémovi z Rožmberka... (1589); Píseň nová ku památce poutivého snění a v stav svatého manželství vstoupení Tobiáše Mouřenína... (b. d., asi 1590). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 3 563–3 574. ■ LITERATURA: J. Jireček in Rukověť 1 (1875).

jk

## Jih

1934–1937

Regionální kulturní časopis levicového zaměření.

*Podtitul*: Čtvrtletník pro kulturu, poezii a vědu. – *Redaktoři*: K. Cvejn, F. Dvořák. – *Vydavatelé*: K. Cvejn, Mirovice; F. Dvořák, Čes. Budějovice. – *Periodicita*: 1934/35 (roč. 1) 4 čísla od jara 1934 do jara 1935; 1935/37 (roč. 2) 4 čísla od zimy 1935 do léta 1937.

Časopis vytvářeli mladí literáti, kteří usilovali o „koncentraci všech levě orientovaných lidí na českém jihu“. Kromě básnických a ojediněle též prozaických ukázek přinášel J. články o literatuře, výtvarnictví a kultuře vůbec, věnované především – nikoliv však výhradně – autorům či problematice jižních Čech; otázkami regionalismu se zabýval i obecně. Řada článků, polemik a poznámek se zabývala politikou a sociologií, zvláště fašistickými tendencemi v kraji.

J. chtěl rozptýlit tradiční, konzervativní pojetí jihočeského charakteru a v souvislosti s tím se stavěl proti ruralismu (několik statí věnoval kritice Čarkovy poezie). V rubrikách Informace a Poznámky se zabýval kulturním děním (zvl. výtvarnictvím a divadelnictvím) na Českokubě-jovicku, příležitostně také na Písecku a Tábořsku. Beletristické příspěvky zde otiskoval nejvíce L. Stehlík, jednotlivě též J. Bartuška, J. Berka, J. Černohorský, N. Fried (Frýd), F. Halas, M. Haller, K. Nový, O. Nouza, K. Vokáč aj.; články především K. Cvejn, F. Dvořák, J. Kotrč, A. Liška, jednotlivě též F. Halas, V. Cháb, V. Němec, K. Nový, J. Opitz, A. M. Piša, A. Pospíšilová, J. Rey, J. Träger aj.; ukázky výtvarné práce F. B. Kouba, J. V. Schwarz aj.

pb

## Jihočeská Theléma

1909–1931

Skupina romanistů, která kolektivně přeložila román F. Rabelaise Gargantua a Pantagruel.

Pův. Česká Theléma. – Kroužek, který se rozhodl přeložit Rabelaisův překladatelsky náročný román Gargantua a Pantagruel, se ustavil 1909 z popudu tehdejšího docenta pražské filoz. fakulty P. M. Haškovec z posluchačů jeho semi-

náře francouzské literatury. Název kroužku inspiroval též Haškovec, který se zabýval v předchozích letech Rabelaisovým dílem analyticky i edičně; v článku uveřejněném v České myslí 1908 rozebral fenomén Rabelaisovy Thelémy (řecky svobodná vůle), znamenající ideální opatství, světské společenství, v němž žijí podle své svobodné vůle mladí a vzdělaní lidé (muži i ženy) vyrovnaným životem duševním i tělesným. Zakládajícími členy J. T. byli J. Čart (1885–1943), F. Kamarýt (1887–1914), S. Malce (nar. 1887), J. Rejlek (1888–1958) a K. Šafář (1889–1970). Překlad první knihy vznikl 1909–11. Každý člen skupiny přeložil samostatně několik kapitol, přeložené části pak vzájemně upravovali s pomocí a pod vedením P. M. Haškovce (tři kapitoly převedl do veršů J. Munk); konečnou redakci překladu provedl J. Rejlek. Ve vzájemném kontaktu zůstali členové skupiny i po ukončení studií v Praze. Práce na druhé knize se zdržela jednak odstoupením J. Čarta a S. Malce (zbývající členové pozměnili název na Jihočeská Theléma), jednak vypuknutím první svět. války (Rejlek a Kamarýt narukovali, Kamarýt padl). Rozpracovaný překlad dokončili Šafář s Rejlkem (pro přepracování použili i dílčí překlady S. Malce a brněnského studenta C. Vaňka) a pokračovali v překladu dalších knih, a to i nadále v kontaktu s P. M. Haškovicem, nyní už profesorem filoz. fakulty v Brně. Z iniciativy K. Šafáře byla do čes. překladu zahrnuta i pátá (a poslední) kniha románu, byť Rabelaisovo autorství je u ní nejisté; k jejímu překladu přibrali Šafář (působící v Čes. Budějovicích) s Rejlkem (působícím v Berouně) dva spolupracovníky působící tehdy v Čes. Budějovicích: A. Krajíce (1899–1977) a M. Hallera (1901–68). Redakci celého překladu, který vydala Družstevní práce 1931, vedl nakonec K. Šafář, i když se na ní podíleli všichni zúčastnění; Šafář s Rejlkem opatřili překlad obsáhlými poznámkami a vysvětlivkami.

Kolektivní překlad dokázal zdařile tlumočit jadrný, lexikálně bohatý a mnohovrstevnatý, jakož i syntakticky složitý a časovými narážkami přeplněný jazyk originálu; aby zachovali jeho barvu i ducha jeho století, dali překladatelé své češtině mírně archaizující podobu. Skutečnost, že do kontextu české literatury bylo začleněno jedno z nejvýznamnějších děl světového písemnictví, spolu s úrovní překladatelské

práce vedla k mimořádně uznalému přijetí překladu dobovou kritikou (F. X. Šalda, V. Vančura, P. M. Haškovec aj.).

KNÍŽNĚ. *Překlady*: Hrůzyplný život velikého Gargantuy, otce Pantagruelova, složený kdysi panem Alcofribasem, filozofem kvintesence (1912); Několik kapitol ze života Gargantuova a Pantagruelova (1931); 1953 zrevid. J. Rejlkem, K. Šafářem, J. Kopalem). ■

LITERATURA: ● ref. Hrůzyplný život...: A. M. (Macek), Akademie 16, 1911/12, s. 311; F. X. Šalda, Novina 5, 1911/12, s. 414 → KP 9 (1954); Ant. Veselý, Čes. revue 1911/12, s. 509 ●; E. Bass: Rabelaisův Gargantua a Pantagruel, LidN 17. 12. 1930; P. M. Haškovec: Rabelais, Panoráma 8, 1930/31, s. 145; J. Rejlek: Jak jsme překládali Rabelaise, Panoráma 8, 1930/31, s. 148 a roč. 9, 1931/32, s. 14; V. Vančura: Rabelais, Panoráma 9, 1931/32, s. 50 → Řád nové tvorby (1972); F. X. Šalda: Mistr F. Rabelais, ŠZáp 4, 1931/32, s. 49; V. Stupka: K českému překladu Rabelaise, LidN 5. 1. 1932; O. Novák in Po stopách realistických tradic francouzského písemnictví (1959, s. 23).

rl

## Joža Jícha

\* 25. 11. 1887 *Kamenné Žehrovice* u Kladna  
† 9. 9. 1954 *Valtice*

Nakladatel v Brně, prozaik a redaktor.

Vl. jm. Josef J., jako autor a redaktor se podpišoval Joža Jícha Libušinský. – V mládí patřil k anarchistickým radikálům, soustřeďujícím se v Praze kolem S. K. Neumanna a F. Šrámka. Živil se jako učitel hudby (hra na housle) a jako redaktor, v Brně vydával před první svět. válkou časopis Vesna (neodvislý politický a vzdělávací list žen s lit. přílohou Zátíši). Společně s manželkou Kristínou, roz. Macháčkovou, založil v Brně-Husovicích knihkupectví a nakladatelství, které bylo v provozu 1918–47, v posledních letech s názvem *Novela*. Jeho dcera Libuše (nar. 1913), lékařka v Praze, se pod pseud. Katy King podílela na činnosti české surrealistické skupiny a ve 40. letech se uplatnila (pod. vl. jm. L. J.) jako autorka rozhlasových her.

J. vydával jak beletrii (verše M. Bureše, R. Habřiny, F. Kožíka, J. V. Plevy, cestopisy F. J. Havelky, romány J. Gregora-Velšovského), tak i publikace z oblasti literární vědy (A. Breton, V. Nezval: Co je surrealismus?)



a práce populárně naučné (např. o astrologii). – Jako autor publikoval J. protestní spis (verše i próza) proti popravě španělského anarchisty F. Ferrera, jeho jediná románová práce *Modlitba podloudníka* přináší sociálně tendenční sentimentální příběh z hornického a pašeráckého prostředí severních Čech.

KNIŽNĚ. *Beletrie*: Ve jménu revolty (BB, P 1910); *Modlitba podloudníka* (R 1922). ■ **REDIGOVAL časopis**: Vesna (1912–14, s lit. příl. Zátíší). ■ **Z NAKLADATELSKÉ PRODUKCE**: M. Bureš: Nevěsta (1930); J. V. Pleva: Pět (1930); R. Habřina: Marný smích k věčnosti (1930); F. Kožík: Jitřní lov (1932) + Cristóbal Colón (1934); A. Breton, V. Nezval: Co je surrealismus? (1937).

šv

## František Jílek

\* 9. 8. 1890 *Ledenice* u Trhových Svin

† 6. 3. 1973 *Praha*

Jazykovědec bohemista. Zabýval se hlavně nespisovnou mluvou a jazykovou komikou, propagoval krásu a bohatost českého jazyka; též autor statí o jazyce českých spisovatelů a literárních památek, editor.

Pův. jm. Oberpfalcer, od 1946, kdy přijal rodné příjmení otcovy matky, Jílek. – Pocházel z osady Růžov. Gymnázium vystudoval v Čes. Brodě (1902–10), filoz. fakultu v Praze (1910–14, obor latina-čeština, doktorát prací *Skladba neurčitých zájmen v jazyce staročeském*). Po studiích nastoupil vojenskou službu a sloužil po celou dobu první svět. války. Po 1918 se podílel na budování osvětové výchovy v čs. armádě (1919 koncipista, 1923 ministerský tajemník, 1928 vrchní ministerský komisař min. nár. obrany). 1927 zahájil pedagogickou činnost jako středoškolský profesor latiny a češtiny v Praze (na reform. gymnáziu v Bubenči, později na Vinohradech). Od 1929 učil se sníženým úvazkem, od 1931 měl plnou dovolenou a věnoval se vědecké činnosti. Od 1930 pracoval v kanceláři Slovníku jazyka českého a 1933–48 také redigoval čas. Naše řeč. 1935 se habilitoval pro obor českého jazyka na filoz. fakultě UK v Praze (prací *Rod jmen v češtině*), kde od 1946 (s platností od 1941) působil jako profesor až do 1960, kdy odešel do penze. V době německé okupace proslovil v řadě českých měst i v rozhlase několik set přednášek.

J. vyšel z francouzské lingvistické školy Meilletovy, která ve 20. letech ovlivnila i jazykovědu českou. V jejím duchu se zabýval obecnou teorií jazykozpytu; jazyk chápal jako jev společenský a jazykový materiál zkoumal ve velké šíři (spisovný jazyk, živý jazyk mluvený, dialekty, argot, slangy apod.). Tato orientace se odráží v obsáhlém J. spise *Jazykozpyt*, prvním (a dosud jediném) českém díle přehledně informujícím o jazykovědné problematice v celé její obecnosti. V bohemistických studiích pracoval J. na široké materiálové bázi vývoje českého jazyka od nejstarších dob po současnost a sledoval ho nejen v jeho podobě spisovné a nářeční, nýbrž i v dalších jeho funkčních a sociálních vrstvách; nejednou bral, pro komparační osvětlení, podklady také z jiných jazyků. Svým dílem se zaměřil k historické mluvnici (*Rod jmen v češtině*), k historii české mluvnické terminologie (čas. studie o Klaretovi) a k jazyku 14. století (*České hry a jejich jazyk* a čas. studie o soudních zápisích z 1388), zabýval se dialektologií (znalost doudebského nářečí z domova, podkrkonošského z rodného kraje manželčina) a pro českou vědu objevil studium argotu a slangů. Jeho pojednání v Čs. vlastivědě 3 (*Argot a slangy*), které je označováno za klasické dílo této bohemistické disciplíny, ze značné části vychází z autorova vlastního materiálového výzkumu; neomezuje se přitom jen na současný stav, nýbrž poukazuje i na historii argotických a slangových prostředků. K historickému poznání argotu a obecné mluvy podstatně přispěl J. rozbořením specifických, dotud filologicky nezkoumaných řečových výtvorů soudních zápisů v městských knihách z 16. a 17. století o výsleších na mučidlech, ale i „bez trápení“ (*Jazyk knih černých, jinak smolných*; výbor ze zkoumaných textů vyšel s tit. *Význání na mučidlech*). Nemalá část J. publikací má charakter populárních výkladů, jimiž chtěl autor vzbudit zájem o jazyk a jazykovou kulturu; formuloval v nich zároveň pojetí, podle něhož je jazyk nejen nástrojem dorozumění mezi lidmi, ale má i bezprostřední hodnotu estetické a podílí se na formování mravní úrovně jednotlivce a národa (*Krásná, čistá, svatá řeč mateřská*). V popularizačních pracích uplatnil J. také své studium jazykové komiky a humoru (do širokých čtenářských kruhů pronikl spis *Čeština je jazyk vtípný*) a dialektologie (*Chvála jihočeské řeči*; úvod k výboru z pamětí vysockých písmáků 19. stol. *Jak žili naši otcové*). K české krásné literatuře (od nejstarší po

současnou) se J. často obracel pro materiál svých lingvistických studií nebo pro doklady k svému pojetí mateřštiny v její funkci estetické a etické (titul kn. *Krásná, čistá, svatá řeč mateřská* je citát z fejetonu J. Nerudy). Autorský jazyk beletristy nebo jazyk literárního díla či žánrové skupiny prací je v jeho díle často též vlastním předmětem studia (dramatika 14. stol., J. A. Komenský, Máchův Máj, Erbenova Kytice, Babička B. Němcové, podkrkonošští písmáci 19. stol., F. J. Ruboš, A. V. Šmilovský, A. Stašek, K. V. Rais, Karafiátovi Broučci, K. Čapek aj.). Tato pojednání, mnohdy uplatněná jako doprovodné stati k četným J. edicím, představují jazyk beletrie (díla, osobnosti, žánru) buď z některého pohledu jazykově problémového (Nerudův jazykový humor, lidová mluva u A. Jirásky), nebo celistvě jako souhrn osobitého výběru prostředků z pomyslného celonárodního fondu českého výraziva, popř. registrují básníkův zvláštní přínos do tohoto fondu, upozorňují na příkladnost daného užití jazyka nebo na estetické kvality promluvy. Pojem jazykového estetického není u J. vymezen, výklad většinou izoluje jednotliviny (rytmus, zvukosled, metaforičnost, věcná případnost pojmenování, konotační efekt) a případ od případu demonstrovuje, čím mohou působit estetickou libost.

PŘÍSPĚVKY in: Acta Univ. Carolinae, Philologica (1955, První české termíny z dialektiky); Čas (28. 8. 1921 Mluva českého venkova u Jirásky); Časopis pro moderní filologii (1929); sb. Československá vlastivěda 3 (1934, Argot a slangy); Dikobraz (1954); Hlas revoluce (1958); sb. Jihočech Emil Hácha (1943); Kalendář středoškolského studentstva (1940/41, Je cti být Čechem); sb. Konference o novinářském díle J. Nerudy (1959); sb. K. V. Rais (1959, Krkonošský lid v R. Západoých vlastencích); Kultura (1950, 1958); Lid. demokracie (1958–59); Lid. noviny (1951); Listy filologické (1927–28); sb. Mněma (1926); Naše řeč (od 1932, 1937 Nejstarší české soudní zápisy); Naše vlast (1954); Novoročenka sólistů Měst. divadel pražských (1941, Úcta k jazyku sílí vůli se udržet!); Přehled (1926); Sborník filologický (1935); Sborník Vyšší pedagog. školy Plzeň, Jazyk a literatura (1959); Slovanský sborník (1923); Topičův sborník (1920); Věstník Král. české společnosti nauk (1950, Klaretovo české návosloví mluvnické); sb. Základy občanských nauk (1919, O jazyce mateřském). ■ KNIŽNĚ. Studie a úvahy o jazyce: J. A. Komenského milý a milostný jazyk otcovský (1921); Jazykozpyt (1932); Rod jmen v češtině (1933); Jazyk knih černých, jinak smolných (1935); Chvála jihočeské řeči (1943, 1961 přeprac. s tit. Jihočeský člověk a jeho řeč); Krásná, čistá, svatá

řeč mateřská (1945); Poklad našeho jazyka (1953); Čeština je jazyk vtipný (1956, 1967 přeprac. s tit. Vtipná čeština); Mateřská řeč málo známá (1958). ■ REDIGOVAL časopis: Naše řeč (1932–48, s jinými). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL výbory: Vyznání na mučidlech (1937), Jak žili naši otcové (1946, 1960 přeprac. s tit. Ze života našich otců); edice: J. Karafiát: Broučci (1940); A. Stašek: Blouznivci našich hor (1940) + O ševci Matoušovi (1948) + V temných vírech (1958); Nejstarší české divadelní hry (1941, se studií České hry a jejich jazyk); J. A. Komenský: Orbis pictus (1941); F. J. Ruboš: Humoresky (1944); K. H. Mácha: Máj (1944); I. Klicpera: Jindra (1944); K. J. Erben: Kytice z pověstí národních (1945); učební texty: Česká sémantika (1956), Uvedení do mateřského jazyka (1958); ostatní: sb. Výchova a vojsko (1921), Almanach osvětové práce v našem vojsku (1925). ■

LITERATURA: ● k sedmdesátinám: M. Wagner: Milovník českého jazyka, Tvorba 1960, s. 763; an., NŘ 1960, s. 232; J. Špět, ČSPS 1960, s. 168; Hs., RP 9. 8. 1960; Z. Vavřík, LitN 1960, č. 32; Gu, LD 9. 8. 1960 ●; E. Dvořák: Osmdesátiny prof. F. J., NŘ 1970, s. 180; ● nekrology: V. Šmilauer, NŘ 1973, s. 106; A. Kamiš, Jazykovědné aktuality 10, 1973; E. Dvořák, Slavia 1974, s. 111 ●; V. Přech: Výběr z prací členů Hist. klubu při Jihočeském muzeu v Čes. Budějovicích, 1973 a 1983.

dh

## Václav Jílek

\* 11. 8. 1903 *Kobylníky* (Klobuky-K.) u Slaného

† 3. 1. 1967 *Plzeň*

Historik české literatury zabývající se zvl. krajskou problematikou západních Čech, regionální kulturní pracovník a publicista.

Otec byl hospodářským správcem (rodina se přátelila s J. Š. Baarem, působícím v nedalekých Klobukách). Do obecné a měšťan. školy chodil J. ve Spáleném Poříčí. Od 1915 studoval v Praze na gymnáziu (mat. 1923), poté na filoz. fakultě UK češtinu, dějepis a zeměpis (profesoři J. Pekař, J. Šusta, J. Vlček, J. Jakubec, M. Hýsek); středoškolskou profesorskou aprobaci získal z češtiny 1927, z dějepisu 1928, ze zeměpisu 1930. Po vojn. prezenční službě působil v Plzni, krátce jako výpomocný učitel na 1. čs. stát. reálce, 1930–53 jako profesor prům. školy stavební, 1953–67 jako odb. asistent a poté docent vyšší pedagogické školy (později ped. institutu a ped. fakulty); 1963 se habilitoval pro obor novější čes. a sloven. literatury (prací *Deset ka-*

*pitol o Jirákových Psohlavcích*). Od 30. let se podílel na místním kult. životě (např. s E. Felixem, B. Polanem), mj. jako člen plzeňského Literárně uměleckého klubu. Za okupace byl vězněn gestapem. Po válce spolupracoval s plzeňskými časopisy a rozhlasem, s Čs. společností pro šíření polit. a věd. znalostí (též krajský funkcionář) a s Ústavem pro další vzdělávání učitelů (přednášky a krajové lit. exkurze). 1964 mu byl udělen titul zasloužilý učitel. Zemřel náhle, pohřben byl v Plzni.

J. slučoval obecné badatelské úkoly se zaujetím vlastivědným a speciálně regionálním. V duchu zásad Vlčkovy školy stavěl své poznání na zevrubném studiu pramenů, na mozaice dílčích faktů (měl blízko k metodě Hýskově), a přednostně se zajímal o okolnosti zrodu a přijetí díla. Po prvních pracích o počátku obrození (příspěvky o puchmajerovcích v LF) ho upoutala především krajová problematika, zejm. činnost osobností spjatých původem, tvorbou či styky se západními Čechami. Psal o B. Němcově, J. Nerudovi, E. Krásnohorské, S. Čechovi, J. Vrchlickém, K. Klostermannovi, J. Š. Baarovi, J. F. Hruškoví, o činitelích divadelní Plzně, zvl. o J. K. Tylovi, V. Budilovi, E. Vojanovi aj.; soustředěně sledoval chodskou inspiraci v díle Jiráskově (monografie o pramenech, vzniku a ohlasu Psohlavců) a krajové zakotvení Fučíkovo (*Fučíkovy vztahy k Plzni a západním Čechám*). Většinu svých statí koncipoval J. jako široce pojaté komentáře a analýzy publikovaného pramenného materiálu (nejčastěji korespondence), přehledně pak syntetizoval své regionální zkoumání v literárním průvodci (*Literární zájezd na Přešticko, Klatovsko a Chodsko*). Plo dem J. kulturně propagačních snah byly i četné příležitostné články, rozhlasové pořady a antologie básní se západočeskou tematikou (*Vyrostlo z pomezí*).

ŠIFRY: VI, V. J. ■ PŘÍSPĚVKY in: Buditel. Sborník prací k 100. výr. úmrtí J. K. Tyla (1956, Plzeň); Časopis Společnosti přátel starožitností (1962); Čes. literatura (1953, 1955); Čes. deník (1932–39); Divadelní zápisník (1947–48); Divadlo (1951); Listy filologické (1927–48); Listy Památníku Petra Bezruče (1955); sb. Listy z dějin čes. divadla 1, 2 (1954); sb. Minulosti Plzně a Plzeňska (1958); Mladý katolík (1940); Naše řeč (1939); Nová doba (1943–44); Plzeňsko (1935–36); Pravda (Plzeň, 1954–67); Sborník Vyšší pedagogické školy v Plzni (pokr. Sb. Pedagogického institutu, Sb. Pedagogické fakulty...), Jazyk a literatura (1958–67); 1959 Deset kapitol o Jirákových Psohlavcích); sb. 70 let Čs. svazu rybářů v Plzni (1960);

sb. 75 let Měšťanské besedy v Plzni (1938); Slavia (1950); Slovenská literatura (1955); Slovesná věda (1949, 1952); Svob. noviny (1947); Svob. směr (1945–47); sb. Z doby Nerudovy (1959); Život Plzeňska (1951–53). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Jiráskovi Psohlavci (metodická příručka, 1955); Obrázky z okolí domažlického Bož. Němcové (metodická příručka, 1955); Fučíkovy vztahy k Plzni a západním Čechám (1958); Literární zájezd na Přešticko, Klatovsko a Chodsko (1960). – *Ostatní práce*: Kulturní mapa země České a Moravskoslezské (b. d., 1937, s L. Laudou). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Vyrostlo z pomezí (výbor básní, 1962, s B. Polanem). ■

BIBLIOGRAFIE: in Soupis publikační činnosti pracovníků Pedagogické fakulty v Plzni 1958–1967 (1968). ■ LITERATURA: A. N. (Novák): ref. o dvojčísle LF – Sborníku na paměť J. Vlčka (těž o J. příspěvku o V. Nejedlém), LidN 27. 6. 1930; ● ref. výbor Vyrostlo z pomezí: J. Hollman, LitN 1963, č. 13; M. Šváb, Pravda (Plzeň), 26. 5. 1963 ●; ● nekrology: (MŠ) (M. Šváb), Pravda (Plzeň) 5. 1. 1967; K. Krejčí, ČLit 1967 ●; M. Šváb: Uzavřené dílo doc. V. J., sb. Minulosti západočeského kraje 1968; (OK) (O. Kuba): Život pro literaturu, Pravda (Plzeň) 21. 8. 1968.

et

## Staša Jílovská

\* 20. 2. 1898 *Vídeň* (Rakousko)

† 8. 7. 1955 *Praha*

Překladatelka francouzské, anglické a americké, převážně současné literatury.

Roz. Stanislava Procházková; nejstarší z pěti dcer lékaře, který se věnoval též hudební skladbě (pod jm. Ladislav Prokop), vnučka politika a novináře Julia Grégra, její sestra Milena byla manželkou novináře I. Herbena. – V Praze studovala na gymnáziu (mat. 1916) a 1916–19 na filoz. fakultě francouzštinu a němčinu (studium neukončeno). 1918 se provdala za Rudolfa Jílovského (1890–1957), kabaretiéra a ředitele Červené sedmy, později nakladatelského pracovníka (Orbis, Aventinum, Fr. Borový) a ředitele Čs. akciové tiskárny. 1919–21 byla administrátorkou staroříšského Dobrého díla v Praze, pak začala časopisecky i knižně uveřejňovat překlady a působit v redakcích časopisů (interně i externě) a nakladatelství: 1921–26 v Tribuně (mj. vedla její samostatnou přílohu Módní revue), 1927 ve Hvězdě, 1927–28 v Pestrém týdnu, 1929–30 v čas. Osvobozeného divadla Vest pocket revue, 1929–36 v Evě, 1931–36 u J. Otty